

VOJENSKÉ REFLEXIE

vedecko-odborný časopis

AOS

ROČNÍK XI.
ČÍSLO 1/2016

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNKA

VOJENSKÉ REFLEXIE

**Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika**

The background of the cover features a large, circular, embossed seal of the Academy of Armed Forces of General Milan Rastislav Štefánik. The seal is made of a light-colored metal and contains a central shield with a book, a sword, and an owl. The text "AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNIKA" is inscribed around the perimeter of the seal.

VOJENSKÉ REFLEXIE

VOJENSKÝ VEDECKO-ODBORNÝ ČASOPIS

**ROČNÍK XI.
ČÍSLO 1/2016**

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNKA
LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ, 2016

Redakčná rada / Editorial board

Predseda:

doc. Ing. Pavel **BUČKA**, CSc.

AOS GMRŠ

Členovia:

doc. Ing. Jozef **PUTTERA**, CSc.

generál Ing. Milan **MAXIM**

generál v.v. Ing. Ľubomír **BULÍK**, CSc.

genpor. v.v. Ing. Peter **VOJTEK**

genmjr. Ing. Ondřej **NOVOSAD**

genmjr. Ing. Miroslav **KORBA**

brig. gen. v. v. prof. Ing. Miroslav **KELEMEN**, DrSc.

brig. gen. prof. Ing. Bohuslav **PŘIKRYL**, Ph.D.

Col. Eng. Ryszard **PARAFIANOWICZ**, PhD.

Dr. h. c. prof. Ing. Miroslav **LIŠKA**, CSc.

prof. Ing. Vojtech **JURČÁK**, CSc.

doc. Ing. Peter **SPILÝ**, PhD.

MG (ret.) prof. Janos **ISASZEGI**, PhD.

Col. prof. Klára S. **KECSKEMÉTHY**, PhD.

doc. Ing. Stanislav **SZABO**, PhD., MBA

doc. PhDr. Rastislav **KAZANSKÝ**, PhD.

plk. gšt. Ing. Radoslav **IVANČÍK**, PhD.

plk. gšt. Ing. Ivo **PIKNER**, Ph.D.

doc. dr. Antoni **OLAK**, PhD.

plk. dr. hab. Eugeniusz **CIEŚLAK**

Rektor AOS GMRŠ

Náčelník Generálneho štábu OS SR

Bývalý náčelník Generálneho štábu OS SR

Bývalý náčelník Generálneho štábu OS SR

Veliteľ PS OS SR

Veliteľ VzS OS SR

Rektor, VŠBM, Košice

Rektor Univerzity obrany, Brno, ČR

Rektor Akademia Obrony Narodowej, Warszawa, PL

AOS GMRŠ

AOS GMRŠ

AOS GMRŠ

University of Public Service, Budapest, MR

University of Public Service, Budapest, MR

Dopravní fakulta, ČVÚT Praha, ČR

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

Generálny riaditeľ SELUZ, MO SR, Bratislava

Univerzita obrany, Brno, ČR

Fakulta ekonomicko-inžinierskej, Katowice, PL

Akademia Obrony Narodowej, Warszawa, PL

Šéfredaktor:

Ing. Dušan **SALAK**

AOS GMRŠ

Adresa redakcie/editorial board:

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393

031 06 Liptovský Mikuláš 6

tel. +421 960 423875, +421 960 423388, fax. +421 960 423036

e-mail redakcie/editorial board: pavel.bucka@aos.sk, dusan.salak@aos.sk

Časopis dostupný na internete: http://www.aos.sk/?page=cas_reflexie

Poslaním vojenského vedecko-odborného elektronického časopisu „**VOJENSKÉ REFLEXIE**“ je publikovanie teoretických prác príslušníkov a absolventov kariérnych kurzov AOS, ako aj spolupracovníkov a partnerov AOS doma aj v zahraničí, bezpečnostnej komunity Slovenskej republiky, v širokej škále problematiky bezpečnosti, obrany, ochrany, vzdelávania, výcviku, vojenskej a policajnej teórie a praxe. Príspevky sú publikované v slovenskom jazyku, českom jazyku, poľskom jazyku, anglickom jazyku a sú recenzované. Názory a postoje prezentované v publikovaných príspevkoch nemusia byť v zhode so stanoviskom vydavateľa a redakčnej rady časopisu, ale za ne zodpovedajú autori.

Recenzenti / Reviewers

generál v.v. Ing. Ľubomír BULÍK, CSc.

Bývalý náčelník Generálneho štábu OS SR,

MG (ret.) prof. Janos ISASZEGI, PhD.

National University of Public Service,

Budapešť, Maďarsko

brig. gen. doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc.

Office of Military Adviser Slovak Permanent Mission to the UN,

New York, USA

Col. prof. Klára Siposné KECSKEMÉTHY, PhD.

National University of Public Service,

Budapešť, Maďarsko

prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD.

Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach,

Košice

plk. gšt. Ing. Ivo PIKNER, Ph. D.

Univerzita obrany,

Brno, ČR

plk. dr. hab. Eugeniusz CIEŚLAK

Akademia Obrony Narodowej,

Warszawa, PL

Mgr. Dušan LITVA, PhD.

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,

Liptovský Mikuláš

Ing. Štefan GANOCZY, PhD.

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,

Liptovský Mikuláš

Mgr. Michaela MELKOVÁ

Univerzita Mateja Bela,

Banská Bystrica

OBSAH

CONTENTS

<i>doc. Ing. Pavel</i> BUČKA , CSc., SLOVO NA ÚVOD	6
--	---

VEDECKÉ ČLÁNKY:

<i>plk. gšt. Ing. Radoslav</i> IVANČÍK , PhD., TEORETICKÉ A TERMINOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA PROBLEMATIKY DEFINOVANIA A TYPOLOGIE SÚKROMNÝCH VOJENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ	7
--	---

ODBORNÉ ČLÁNKY:

<i>prof. Klára</i> KECSKEMÉTHY , PhD., <i>Ganbadrakh</i> TSEND-AYUSH , GLOBAL PARTNERSHIP, NATO –MONGOLIA RELATIONS	30
---	----

<i>Ing. Vešndula</i> HYNKOVÁ , Ph. D., <i>Prof. PhDr. Miroslav</i> KRČ , CSc., SOUČASNÉ TRENDY VOJENSKÝCH VÝDAJŮ VE SVĚTOVÝCH REGIONECH	45
---	----

<i>PaedDr. Peter</i> BUČKA , PhD., POROVNANIE VÝVOJOVÝCH ZMIEN V OBLASTI ARMÁDNEJ TELOVÝCHOVY A ŠPORTU V ČESKEJ A SLOVENSKEJ REPUBLIKE V ROKOCH 1989-2000	54
--	----

<i>plk. PhDr. Peter</i> ROZEMBERG , ETICKÉ ASPEKTY SPRAVODAJSKÉJ ČINNOSTI PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA EDWARD SNOWDEN	70
--	----

<i>Dr. Zoltán</i> KOVÁCS , PhD., BARRIERS FOR PHYSICAL PERIMETER PROTECTION OF MILITARY FACILITIES AGAINST VEHICLE BORN IMPROVISED EXPLOSIVE DEVICES	86
---	----

<i>Agnieszka</i> SZCZYGIELSKA , PhD., ZARZĄDZANIE WIEDZĄ W SIŁACH ZBROJNYCH	100
---	-----

<i>npor. Ing. Juraj</i> KEŠEL , PRIEBEH JOMKIPPURSKEJ VOJNY ARABSKO-IZERAELSKÉHO KONFLIKTU	118
--	-----

RECENZIE PUBLIKÁCIÍ:

Recenzent: Mgr. Michaela **MELKOVÁ**,

Autori: doc. PhDr. Rastislav **KAZANSKÝ**, PhD,
plk. gšt. Ing. Radoslav **IVANČÍK**, PhD.

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA KONFLIKTOV 136

Recenzent: Ing. Pavel **ZONA**, Ph.D.,

Autori: plk. gšt. Ing. Ivo **PIKNER**, Ph. D.,
Samuel **ŽILINČÍK**,

TVORBA VOJENSKÝCH KONCEPCIÍ: HISTORIE A SOUČASNOST 141

SLOVO NA ÚVOD

Vážení čitatelia,

Vojenské reflexie, ako vojenský vedecko-odborný časopis, sa venuje problematike bezpečnosti a obrany, vzdelávaniu, problematike vojenskej a policajnej teórie a praxe a ostatným aktuálnym témam už desať rokov. Som rád, že členstvo v našej redakčnej rade prijal i nový rektor Akadémie národnej obrany z Varšavy, plk. Ing. Ryszard PARAFIANOWICZ, PhD.

I v tomto ročníku sme sa snažili vytvoriť atmosféru všeobecnej informovanosti a podporovať budovanie novej profesionálnej kultúry, stimulujúcej zásady celoživotného vojenského vzdelávania a výcviku. Redakčná rada pokračovala v nastúpenom trende a zostavila aktuálne číslo z príspevkov, v ktorých autori reagujú na široké spektrum otázok bezpečnostného prostredia. Za zodpovednú prácu sa chcem poďakovať všetkým členom redakčnej rady a recenzentom, ktorí sa významnou mierou podieľali na kvalite našich príspevkov.

Rád by som upriamil Vašu pozornosť na vedecký článok plk. gšt. Ing. Radoslava Ivančíka, PhD., ktorý sa venuje problematike súkromných vojenských spoločností, ktoré zohrávajú stále významnejšiu úlohu v oblasti obrany a národnej a medzinárodnej bezpečnosti. Dnes sú súkromné vojenské spoločnosti prítomné v každej krízovej oblasti, kde vykonávajú široké spektrum činností, ktoré autor vhodným spôsobom objasňuje. Tieto spoločnosti v súčasnosti predstavujú neoddeliteľnú súčasť vojenských, bezpečnostných, ekonomických, politických a medzinárodných vzťahov.

Z odborných článkov by som dal rád do pozornosti príspevkov Ing. Venduli Hynkovej, Ph.D. a prof. PhDr. Miroslava Krča, CSc., ktorí sa venujú problematike súčasných trendov vojenských výdavkov vo svetových regiónoch. Autori vo svojom príspevku objasňujú súčasné trendy prostriedkov na obranu štátu v nadväznosti na vojenské, politické, bezpečnostné a makroekonomické vplyvy.

Na záver tohto čísla sme uverejnili recenzie dvoch publikácií. Vysokoškolská učebnica renomovaných autorov doc. PhDr. Rastislava Kazanského, PhD. a plk. gšt. Ing. Radoslava Ivančíka, PhD. sa venuje otázkam skúmania konfliktov. Druhou publikáciou je odborná kniha autorov plk. gšt. Ing. Ivo Piknera, Ph.D. a Samuela Žilinčíka, ktorá sa venuje histórii a súčasnosti tvorby vojenských koncepcií a umožňuje čitateľovi získať základnú predstavu o teórii a praxi v oblasti tvorby vojenských koncepcií a lepšie pochopiť postup ich tvorby.

Vážení čitatelia, dovoľte mi poďakovať Vám za doterajšiu priazeň a verím, že i v tomto čísle nájdete pre Vás zaujímavé informácie a podnetné myšlienky, ktoré obohatia Váš vedomostný obzor v riešenej problematike. V mene členov redakčnej rady Vám prajem príjemné čítanie.

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

TEORETICKÉ A TERMINOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA PROBLEMATIKY DEFINOVANIA A TYPOLÓGIE SÚKROMNÝCH VOJENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ

plukovník gšt. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD.

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava,

e-mail: radoslav.ivancik@gmail.com

THEORETICAL AND TERMINOLOGICAL BACKGROUND FOR THE RESEARCH OF THE PROBLEMS OF DEFINITION AND TYPOLOGY OF PRIVATE MILITARY COMPANIES

ABSTRACT

Private military companies represent one of the most dynamic sectors in the 21st century, not only in the area of military and security but also in the area of economy. While in the nineties of the last century, it was possible to meet this term really exceptionally and private military companies existed only in very few countries, with a turnover of only a few tens to hundreds of thousands of US dollars, in the first half of the second decade of the new millennium, we meet this term more often, these companies are active in over a hundred countries around the world and the volume of their orders reaches several hundred billion dollars a year. What is behind this fast growth? What are actually private military companies? How are they defined? And what is their typology? Those are the issues examined by the author of the article in his research.

Keywords: Private military companies, mercenaries, contractors, definition, typology.

ÚVOD

Súkromné vojenské spoločnosti (ďalej v texte len „SVS“) predstavujú v 21. storočí jednu z najdynamickejších sa rozvíjajúcich oblastí, a to nielen vo sfére vojenstva a bezpečnosti, ale aj vo sfére ekonomiky. Kým v deväťdesiatych rokoch minulého storočia bolo možné stretnúť sa s týmto slovným spojením naozaj len výnimočne a súkromné vojenské spoločnosti existovali len vo veľmi malom počte krajín, pričom ich obrat predstavoval len niekoľko desiatok až stoviek tisíc amerických dolárov, tak v prvej polovici druhej dekády nového

milénia sa s ním stretávame oveľa častejšie, tieto spoločnosti vyvíjajú aktivity vo viac ako stovke krajín po celom svete a objem ich zákaziek dosahuje niekoľko stoviek miliárd dolárov ročne. Hoci vzhľadom na charakter služieb, ktoré SVS poskytujú, presné údaje o výške kontraktov či už z dôvodu ochrany utajovaných skutočností, obchodného tajomstva alebo z iných dôvodov nie sú známe, a ide len o kvalifikovaný odhad na základe dostupných dokumentov,¹ všeobecne možno skonštatovať, že SVS v súčasnosti aj z dôvodu rastúceho počtu ich zákazníkov a vlastných zamestnancov zohrávajú významnú úlohu na trhu služieb v rámci globálnej ekonomiky.

Stále významnejšiu úlohu zohrávajú aj na poli obrany a národnej a medzinárodnej bezpečnosti. V mnohých krajinách sa v priebehu niekoľkých rokov stali neodmysliteľnou súčasťou obranného a bezpečnostného systému štátu. V niektorých krajinách dokonca získali SVS taký podiel na fungovaní vojensko-obranného komplexu, že ozbrojené sily daných krajín by pri výpadku ich služieb neboli schopné plniť všetky im stanovené úlohy. Typickým príkladom sú Ozbrojené sily Spojených štátov amerických, ktoré by, ako uvádza Ian Traynor vo svojom článku *The Privatization of War*, neboli schopné bez pomoci SVS normálne fungovať.² Okrem zákaziek od národných vlád poskytujú SVS svoje služby čoraz väčšiemu množstvu medzinárodných inštitúcií, vládnych i nevládnym organizáciám a súkromným korporáciám, a to doslova na celej planéte, vrátane ohnísk napätia a vojnových zón.

Zvyšujúci sa podiel SVS na zaisťovaní obrany a bezpečnosti štátov, na zabezpečovaní realizácie opatrení prijímaných v rámci národného i medzinárodného krízového manažmentu a/alebo na poskytovaní služieb priamo v miestach prebiehajúcich ozbrojených konfliktov spôsobili, že problematika SVS stala v uplynulých rokoch predmetom mnohých politicky, ekonomicky, vojensky, bezpečnostne alebo humanitárne či inak zameraných rokovaní, debát i sporov či už na národnej alebo medzinárodnej úrovni. Zároveň sa stala predmetom záujmu a skúmania viacerých vedných odborov – ekonómie, sekuritológie, medzinárodných vzťahov, politických vied a samozrejme aj vojenskej vedy.

¹ Napríklad správy Ministerstva obrany USA pre rôzne výbory Kongresu Spojených štátov amerických o výdavkoch na akvizíciu služieb poskytovaných v prospech amerických ozbrojených síl v Iraku alebo v Afganistane prostredníctvom zazmluvnených súkromných vojenských spoločností. Pozri napríklad „At What Cost? Contingency Contracting in Iraq and Afghanistan“ na: <http://cybercemetery.unt.edu/archive/cwc/20110929221553/http://www.wartimecontracting.gov/docs/CWC_Interim_Report_At_What_Cost_06-10-09.pdf>, alebo „Cost Consciousness in Contingency Contracting“ na: <[http://www.acq.osd.mil/dpap/pacc/cc/docs/Consciousness_in_Contingency_Contracting_\(Final_June_2012\).pdf](http://www.acq.osd.mil/dpap/pacc/cc/docs/Consciousness_in_Contingency_Contracting_(Final_June_2012).pdf)>.

² TRAYNOR, I. 2003. *The Privatization of War*. In Guardian, 2003. Dostupné na: <<http://www.hartford-hwp.com/archives/27a/236.html>>

1 STRUČNÁ HISTÓRIA SÚKROMNÝCH VOJENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ

V rámci stručného historického pohľadu na vývoj SVS je potrebné na úvod uviesť, že fenomén SVS nie je zasa až taký nový ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Vojenské služby totiž už od dávnych čias zabezpečovali nielen legálne existujúce vojská, príslušníkmi ktorých boli štátom regrutovaní vojaci, ale poskytovali ich aj tzv. „žoldnieri“ – nájomní bojovníci, ktorých služby využívali viacerí vtedajší vládcovia. Dokonca sa dá povedať, že história súkromných vojenských síl, čiže zapojenia súkromných osôb alebo skupín súkromných osôb do cudzích konfliktov je taká dlhá ako história vedenia vojen.

Prvé zmienky o najímaní súkromných bojovníkov siahajú do 21. storočia pred naším letopočtom (ďalej len „p.n.l.“) do Mezopotámie, kde v tom čase vládol kráľ Šulgi z dynastie Uru. Ďalšie záznamy o využití žoldnierov v staroveku hovoria o egyptskom faraónovi Ramzesovi II., ktorý nájomných bojovníkov využil v boji proti Chetitom v bitke pri Kadeši v roku 1274 p.n.l. Služby žoldnierov využíval v 10. storočí p.n.l. aj biblický kráľ Dávid, ktorý sám bol pôvodne žoldnierom, a to jednak vo forme vlastnej telesnej stráže a jednak v bojoch proti Filištíncom a ďalším kmeňom. Neskôr služby žoldnierov hojne využívali starovekí Kartáginci, Gréci a najmä Rimania pri svojich dobyvačných výpravách. Za zmienku stojí najmä prvá púnska vojna (264-241 p.n.l.), označovaná aj ako „žoldnierska vojna“.

K ďalšiemu rozmachu žoldnierskeho remesla došlo v stredoveku, kedy organizované skupiny žoldnierov, poskytovali vojenské služby komukoľvek, kto bol schopný adekvátne zaplatiť za ich služby. V Taliansku v 14. až 16. storočí boli žoldnieri známi ako kondotiéri, ktorí poskytovali svoje služby talianskym mestským štátom. O žoldnierske služby bol v tom čase pomerne veľký záujem a v podstate sa dá povedať, že žiadna z vtedajších vojen, vrátane tridsaťročnej vojny (1618-1648), sa bez žoldnierov nezaobišla. Po počiatkových dobrých skúsenostiach však čoraz častejšie dochádzalo k zlyhaniu žoldnierskych armád, čo postupne viedlo k znižovaniu záujmu o ich služby. Ten na dlhé roky výrazne opadol po uzatvorení vestfálskeho mieru v roku 1648, ktorým sa skončila tridsaťročná vojna v Európe, čo priamo súvisí so vznikom zvrchovaných štátov, zavedením brannej povinnosti, budovaním národných armád a zvyšovaním národného povedomia. Nikdy však zo scény nezmizli úplne.

K určitému dočasnému zvýšeniu záujmu o prenájom súkromnej vojenskej sily došlo v čase koloniálnej expanzie európskych krajín na americký, ázijský a africký kontinent. Ako uvádzajú Bureš a Nedvědická, vzhľadom na vzdialenosť kolónií od európskych centier, ako aj na to, že pri ich správe bol potrebný dosť veľký počet mužov slúžiacich v relatívne dlhých časových intervaloch, najímanie súkromných vojenských spoločností sa stalo preferovanejším variantom oproti nasadzovaniu vlastného regulárneho vojska. Po útlme spôsobenom oboma

svetovými vojnami, došlo k renesancii záujmu o využívanie súkromných bojovníkov najmä v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch minulého storočia, kedy na africkom kontinente prebehlo značné množstvo postkoloniálnych ozbrojených konfliktov. V týchto prípadoch išlo zväčša o malé skupiny žoldnierov, ktoré podporovali niektorú zo strán v rámci bojov o moc vnútri štátov, alebo sa podieľali na operáciách zameraných na zvrhnutie „nepohodlných“ režimov v cudzích krajinách.

Ku vzniku prvých, naozaj moderných súkromných vojenských spoločností na báze komerčných spoločností s generálnym predstavenstvom, dozornou radou, akcionármi, atď. došlo ešte počas tzv. studenej vojny, predovšetkým vo Veľkej Británii a v Spojených štátoch amerických (ďalej len „USA“). Spoločnosti, zložené zväčša z bývalých vojakov s dobrými kontaktami na vládne politické i vojenské kruhy, zareagovali na vzrastajúci dopyt v oblasti logistiky, poradenstva či vojenského výcviku a získali kontrakty na poskytovanie svojich služieb nielen doma, ale aj v zahraničí.

K bezprecedentnému boomeru v oblasti súkromných vojenských síl však došlo najmä po skončení vyššie zmienenej studenej vojny a rozpade dovtedajšieho bipolárneho usporiadania sveta. Príčin bolo niekoľko. Na jednej strane to boli prebiehajúce procesy odzbrojovania, reorganizácií a znižovania počtov ozbrojených síl v krajinách bývalých antagonistických vojensko-politických blokov – Severoatlantickej aliancie a Varšavskej zmluvy, ale aj v ďalších krajinách, ktoré spolu s pádom apartheidu v Juhoafrickej republike doslova vyvrhli na trh práce tisíce špičkovito vycvičených, odborne zdatných a skúsených vojakov hľadajúcich alternatívne uplatnenie svojich schopností. Na druhej strane, politické, náboženské alebo etnické konflikty, ktoré boli v čase studenej vojny tlmené vtedajšími supervelmocami, prepukli v deväťdesiatych rokoch minulého storočia naplno, a keďže vlády väčšiny krajín sveta neboli z rôznych dôvodov ochotné alebo schopné intervenovať v týchto konfliktoch alebo nasadiť svoje jednotky do mierových operácií, vznikajúce SVS využili túto situáciu a zaplnili medzeru na trhu.

K ďalšej výraznej expanzii SVS došlo začiatkom nového tisícročia najmä v súvislosti s globálnou vojnou proti terorizmu. Podľa Pejřimovského súkromný vojenský sektor počas nej prenikol aj do predtým zakázaných sfér a stal sa vysoko komplexným. Napomohlo tomu zahájenie vojenských operácií s nedostatočným počtom nasadených uniformovaných vojakov. Tí nedokázali počas fázy rekonštrukcie dostať iracké mestá pod kontrolu, čo vyvolalo strmý rast dopytu po ozbrojených privátnych kontraktoroch nielen zo strany armády USA, ale tiež od firiem, ktoré sa na prestavbe Iraku zúčastňovali. Podobná situácia bola v Afganistane. Aj

preto počas vojen v Iraku a Afganistane bol, resp. stále je počet kontraktorov – zamestnancov súkromných vojenských spoločností vyšší než počet príslušníkov pravidelnej armády.

Dnes sú SVS prítomné v každej konfliktnnej zóne či krízovej oblasti, kde vykonávajú široké spektrum činností – od zabezpečenia stravovania, ubytovania, údržby budov, servisu techniky alebo dodávok munície či pohonných hmôt, cez stráženie objektov, základní, prípadne celých miest, ozbrojený transport techniky a ľudí, výcvik jednotlivcov, skupín aj celých jednotiek, až po špecializované činnosti ako napríklad spravodajskú analýzu, prieskum terénu, odminovanie alebo priame nasadenie v operáciách. Mnohé z nich sú schopné poskytnúť svojim „klientom“ komplexné služby od prvej analýzy úlohy, konzultácií a odborného poradenstva, cez vypracovanie vhodnej stratégie a kompletne logistické zabezpečenie, až po vykonanie konkrétnej úlohy, resp. splnenie stanoveného cieľa.

2 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

Správna terminológia predstavuje jeden z kľúčových faktorov pri riešení akýchkoľvek výskumných úloh, bez ohľadu na to v akom vednom odbore výskum prebieha a aké výskumné metódy sú pri ňom použité. Zvlášť je tento fakt dôležitý v prípade interdisciplinárneho vedeckého výskumu. Vzhľadom na skutočnosť, že problematika súkromných vojenských síl sa stala predmetom seriózneho skúmania len zhruba v posledných dvoch desaťročiach, a i to len v niektorých krajinách (predovšetkým v USA, Veľkej Británii a niektorých európskych krajinách), je nevyhnutné, ešte pred riešením problémov definovania a typológie SVS, objasniť si a vymedziť niektoré základné pojmy týkajúce sa skúmanej problematiky.

Z hľadiska primárneho cieľa tejto štúdie a vzhľadom k tomu, že tak v odborných publikáciách (i keď sporadicky), ako aj v mnohých článkoch objavujúcich sa v rôznych časopisoch, zborníkoch alebo na rôznych internetových portáloch, domácich i zahraničných, a taktiež v rôznych diskusiách v rámci i mimo rámca odbornej komunity, najčastejšie dochádza k zamieňaniu alebo nesprávnemu používaniu pojmov žoldnier a kontraktor, alebo žoldnieri (žoldnierska skupina) a SVS, v nasledujúcich riadkoch sa sústredím na objasnenie a správne vymedzenie týchto základných termínov.

Aký je rozdiel medzi žoldnierom a kontraktorom? Z hľadiska percepcie týchto pojmov základný rozdiel spočíva v tom, že kým žoldnieri sú všeobecne vnímaní negatívne, u kontraktorov prevažuje neutrálne alebo skôr pozitívne ako negatívne vnímanie. Žoldnieri sú zväčša vnímaní ako vojnoví podnikavci alebo vojnoví špekulanti, dobrodruhovia, mnohokrát i ako nájomní zabijaci, ktorí využívajú násilie na vlastné obohatenie. Za svoju nelichotivú

povešť vďaka najmä kolegom podieľajúcim sa na mnohých nelegálnych aktivitách v krvavých postkoloniálnych afrických konfliktoch, na akciách smerujúcich k zvrhnutiu legálne zvolených vlád alebo k likvidácii vrcholných, prípadne opozičných predstaviteľov niektorých štátov. Podobné žoldnierske aktivity, i keď nie v takom rozsahu, boli zaznamenané aj v niektorých krajinách Ázie a Latinskej Ameriky. K nepriaznivému imidžu určite prispelo aj to, že viacerí z nich sa priamo podieľali na výcviku niektorých povstaleckých a teroristických skupín, napríklad v Peru, Bolívii alebo Kolumbii.

Z definičného hľadiska, napriek tomu, že na začiatku tejto štúdie je uvedené, že história žoldnierstva je taká stará ako história vojenstva, dosiaľ neexistuje žiadna jednotná a všeobecne uznávaná definícia žoldniera. Slovenský Veľký slovník cudzích slov hovorí, že „*žoldnier je námedzný vojak, príslušník platenej, najatej armády*“.³ Veľmi jednoducho žoldniera definuje aj Oxfordský základný americký vojenský slovník, ktorý ho považuje za „*profesionálneho vojaka najatého k službe v cudzej armáde*“.⁴ Podobnú, ale o niečo obsiahnejšiu a výstižnejšiu definíciu možno nájsť v Encyklopédii Britannica, ktorá uvádza, že „*žoldnier je najatý profesionálny vojak, ktorý bojuje v službách akéhokoľvek štátu, bez ohľadu na politické záujmy alebo podstatu konfliktu*“.⁵ Okrem toho sa možno stretnúť v literatúre aj s niekoľkými ďalšími definíciami žoldniera, ktoré sú však veľmi podobné vyššie uvedeným definíciám a neprinášajú žiadnu novú, pridanú hodnotu v tejto oblasti výskumu.

Problém tohto typu definícií spočíva v tom, že sú orientované na štát. Väčšina z nich totiž vychádza z premisy, že žoldnieri bojujú v armáde cudzieho štátu, t. j. na strane štátneho aktéra. Tento predpoklad je však nesprávny, pretože príklady zo vzdialenejšej i bližšej histórie dokazujú, že žoldnieri nebojovali len v armádach cudzích štátov, resp. neboli najímaní na boj len vládami cudzích štátov, ale v mnohých prípadoch aj rôznymi oficiálnymi i neoficiálnymi mimovládnyimi (v určitých prípadoch i nelegálnymi, mimo zákona stojacimi) organizáciami, spoločnosťami či skupinami, t. j. neštátnymi aktérmi.

Aj preto sa ako autor tejto štúdie viac stotožňujem s alternatívnou definíciou, ktorú ponúka Kosnáč. Ten žoldniera charakterizuje ako „*človeka, ktorý sa živí bojom, ale neberie boj ako svoju svätú povinnosť, obranu vlasti či iného ušľachtilého ideálu, ale len ako jeho remeslo, ako je pre niekoho iného účtovník či obuvník. Väčšina to robí pre peniaze, niektorí*

³ BRUKKER, G. – OPATÍKOVÁ, J. 2006. *Veľký slovník cudzích slov*. Bratislava : Robinson, 2006. 450 s.

⁴ OED. 2002. *The Oxford Essential Dictionary of the U.S. Military*. Dostupné na internete na: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199891580.001.0001/acref-9780199891580>

⁵ ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. 2015. *Encyclopaedia Britannica*. Dostupné na internete na: <http://www.britannica.com/search?query=Mercenary>

kvôli vzrušeniu, mnohí pre oboje“.⁶ Osobne definujem žoldniera ako „neštátneho aktéra, ktorý v konflikte dvoch alebo viacerých cudzích štátnych alebo neštátnych aktérov bojuje na strane toho aktéra, ktorý si ho najal, za účelom finančného zisku.“

Celkovo ale možno skonštatovať, že väčšina autorov zaoberajúcich sa problematikou žoldnierstva a súkromných vojenských síl sa v odbornej literatúre pri definovaní pojmu žoldnier zhoduje v tom, že „žoldnieri sú osoby, ktoré:

- a) sú cudzie danému konfliktu, t. z. nie sú občanmi bojujúceho štátu (štátov),
- b) sú primárne motivovaní túžbou po súkromnom zisku,
- c) priamo sa zúčastňujú boja“.

Bureš a Nedvěďická vo svojej monografii na margo troch vyššie zmienených kritérií uvádzajú, že niektorí autori (napríklad Gerry Cleaver v článku *Subcontracting Military Power...*⁷) poukazujú na to, že ak žoldnier je niekto, kto bojuje vo vojne za peniaze, rovnaké kritérium by mohlo byť aplikované na všetkých profesionálnych vojakov a kadejaký mravokárca by potom mohol argumentovať, že všetkých profesionálnych vojakov môžeme považovať za žoldnierov svojho druhu.⁸ S takýmto tvrdením, samozrejme, nemožno súhlasiť, pretože v prípade profesionálnych vojakov, na rozdiel od žoldnierov, medzi základné kritériá účasti vo vojne patria napríklad zákonná povinnosť vyplývajúca zo služobného pomeru, príslušnosť k štátu, ktorý je účastníkom konfliktu, a vlastenecká povinnosť.

Ďalšia časť terminologických problémov úzko súvisiacich s SVS spočíva v tom, že najmä v populárnejšej literatúre, v rôznych článkoch v denníkoch, týždenníkoch alebo v inej periodickej i neperiodickej tlači alebo v príspevkoch či blogoch na rôznych internetových portáloch sa vyššie uvedené definície a kritéria používajú aj pre definovanie súčasných príslušníkov súkromných vojenských síl. Príčinou je hlavne neodbornosť jednotlivých autorov, neznalosť alebo nízka znalosť riešenej problematiky a taktiež historická nadväznosť a prirovnávanie súčasných zamestnancov SVS – kontraktorov – k žoldnierom.

Vzhľadom na vývoj ľudskej spoločnosti, v tomto prípade najmä v oblasti vojenstva, bezpečnosti, politiky, geopolitiky, medzinárodných vzťahov a ekonomiky, definície, založené na pojme žoldnier, už v dnešnej dobe nie sú celkom aplikovateľné na definovanie terajších,

⁶ KOSNÁČ, P. 2015. *Moderné dejiny žoldnierskeho umenia*. Dostupné na internete na: <<http://www.armadni-noviny.cz/moderne-dejiny-zoldnierskeho-remesla.html>>

⁷ CLEAVER, G. 2000. *Subcontracting Military Power*. The privatization of Security in Contemporary Sub-Saharan Africa. In *Crime, Law and Social Change*, 2000, Vol. 33, No. 1, pp. 131-149. ISSN 0925-4994.

⁸ BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 19

moderných SVS, pretože nezohľadňujú súčasné aspekty ich fungovania a postavenie kontraktorov. Steven Brayton vo svojej práci *Outsourcing War: Mercenaries and the Privatization of Peacekeeping* prezentuje názor, že väčšina súčasných SVS vykazuje viacero čŕt, ktoré ich odlišujú od ich predchodcov. Pre moderné SVS je podľa neho charakteristická najmä:

- a) zreteľná prezentácia ich podnikateľského imidžu,
- b) otvorená obhajoba a propagácia ich užitočnosti a profesionality,
- c) využívanie medzinárodne uznávaných právnych a finančných nástrojov pre realizáciu svojich transakcií,
- d) podpora výlučne medzinárodne uznaným vládam a vyhýbanie sa medzinárodným spoločnostvom neuznaným režimom.⁹

To len potvrdzuje, že súčasné SVS predstavujú moderné, legitímne, registrované právnické a komerčné subjekty so stálou hierarchickou štruktúrou, ktoré vyvíjajú podnikateľskú činnosť v oblasti vojenských služieb za účelom dosiahnutia zisku. Ich zamestnanci – kontraktori, ktorých pomenovanie je odvodené od kontraktu, ktorý s SVS podpisujú a ktorý stanovuje podmienky ich činnosti – sú na rozdiel od žoldnierov povinní dodržiavať podpísané pracovné zmluvy, právne normy, odborné predpisy a štandardy, i disciplinárne pravidlá. Z toho dôvodu sú SVS, na rozdiel od zväčša nízko početných žoldnierskych skupín, ktoré poskytujú len obmedzený rozsah služieb (prevažne bojové, prípadne výcvikové), schopné poskytnúť svojim zákazníkom (aj viacerým naraz) širokú škálu vojenských služieb.

Navyše, kým žoldnieri, či už ako jednotlivci alebo žoldnierske skupiny, v prevažnej miere poskytujú svoje služby neoficiálne, bez podpisu registrovaných kontraktov, v rozpore s právnymi normami, a v prospech zákazníkov, ktorí nie sú uznávaní na národnej alebo medzinárodnej úrovni, kontraktori poskytujú svoje široké odborné znalosti, schopnosti a skúsenosti v rámci SVS oficiálne, na základe registrovaných kontraktov, v súlade s platnou legislatívou, a zákazníkom, ktorí sú uznávaní medzinárodným spoločnostvom. Z vyššie uvedených dôvodov možno kontraktora definovať ako „zamestnanca súkromnej vojenskej spoločnosti, ktorý plní dohodnuté úlohy na základe platného kontraktu“.

Z právneho hľadiska vymedzujú status žoldnierov v ozbrojenom konflikte ustanovenia časti III, hlavy 2, článku 47 *Dodatkového protokolu k Ženevským dohovorum (konvenciám)*

⁹ BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 19

o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov, prijatého 8. júna 1977. Podľa nich sa žoldnierom neposkytuje právo na postavenie bojovníka alebo vojnového zajatca. Tie isté ustanovenia zároveň určujú, ktoré osoby možno za žoldnierov považovať. Podľa nich je žoldnierom každá osoba, ktorá:

- bola v danom mieste alebo v zahraničí špeciálne získaná a najatá s cieľom bojovať v ozbrojenom konflikte,
- skutočne sa priamo zúčastňuje bojovej činnosti a vojnových akcií,
- k účasti na bojovej činnosti a vojnových akciách je motivovaná predovšetkým túžbou po dosiahnutí osobného zisku, a ktorej skutočne bola jednou zo strán ozbrojeného konfliktu alebo jej menom prisľúbená materiálna kompenzácia, ktorá v značnej miere prevyšuje materiálnu kompenzáciu, či už prisľúbenú alebo vyplatenú, bojovníkom rovnakých hodností a podobných funkcií ozbrojených síl tejto strany,
- nie je štátnym ani národným príslušníkom žiadnej zo strán zúčastnených na konflikte, ani obyvateľom územia, ktoré je pod kontrolou niektorej zo strán ozbrojeného konfliktu,
- nie je príslušníkom ozbrojených síl žiadnej zo strán zúčastnených na konflikte,
- nebola ako príslušník ozbrojených síl štátu, ktorý sa nezúčastňuje ozbrojeného konfliktu, týmto štátom vyslaná k plneniu oficiálneho poslanca.¹⁰

Podobné vymedzenie žoldniera sa nachádza aj v čl. 1 Medzinárodného dohovoru proti získavaniu, používaniu, financovaniu a výcviku žoldnierov.

Vyššie uvedené „žoldnierske“ ustanovenia sa nevzťahujú na kontraktorov hneď v niekoľkých bodoch. Po prvé preto, že kontraktori nie sú najímaní najmä preto, aby bojovali v ozbrojenom konflikte a priamo sa zúčastňovali bojovej činnosti a vojnových akcií, ale hlavne preto, aby vykonávali predovšetkým podporné a obranné alebo ochranné činnosti, nie útočné. Po druhé, nie sú najímaní ani jednou zo strán konfliktu, ale svoje úlohy plnia na základe kontraktu s SVS. A po tretie, kontraktori nie sú motivovaní finančnou či materiálnou kompenzáciou, ktorá im bola sľúbená jednou zo strán konfliktu alebo v jej mene, ale finančnou odmenou dohodnutou v kontrakte s SVS.

Podobné vymedzenie rozdielov medzi žoldnierom a kontraktorom z afrického uhla pohľadu vyplýva z *Dohovoru o odstránení žoldnierstva v Afrike*, prijatého Organizáciou

¹⁰ OSN. 1978. *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)* 8 June 1977. Dostupné na internete na: <<https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=9EDC5096D2C036E9C12563CD0051DC30>>

africkej jednoty (ďalej len „OAJ“) 3. júla 1977. Podľa tohto dohovoru žoldnierom je osoba, ktorá:

- nie je občanom štátu, proti ktorému smerujú jej aktivity,
- je najatá alebo vedome spojená s osobou alebo skupinou, ktorej cieľom je:
 - zosadiť (zvrhnúť) silou zbraní alebo akýmikoľvek inými prostriedkami vládu členského štátu OAJ,
 - narušiť (ohroziť) nezávislosť, teritoriálnu integritu a normálne fungovanie úradov (inštitúcií) v danom členskom štáte,
 - blokovať akýmikoľvek prostriedkami aktivity akéhokoľvek národnooslobodzovacieho hnutia uznaného OAJ.¹¹

Napriek tomu, že tento dohovor neratifikovali všetky členské štáty OAJ, a že odráža hlavne africké negatívne skúsenosti so žoldnierstvom, jasne z neho vyplývajú rozdiely medzi žoldnierom a kontraktorom, resp. medzi žoldnierskou skupinou a SVS. Kým žoldnieri boli alebo stále ešte sú najímaní tajne, neoficiálnymi skupinami (organizáciami), predovšetkým na vykonanie vyššie v texte uvedených nelegálnych alebo im podobných aktivít, SVS podpisujú s objednávateľmi ich služieb (napríklad vládami štátov alebo medzinárodnými organizáciami) oficiálne kontrakty na realizáciu legálnych aktivít, pričom predmetom týchto kontraktov nie je zosadiť medzinárodne uznanú vládu štátu, znefunkčniť fungovanie štátnych inštitúcií alebo narušiť teritoriálnu integritu štátu.

2 DEFINOVANIE SÚKROMNÝCH VOJENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ

Podobne ako pri pojmoch žoldnier a kontraktor, ani v prípade SVS neexistuje žiadna unifikovaná, všeobecne akceptovaná a jednotne používaná definícia. V odbornej literatúre a v dokumentoch niektorých medzinárodných organizácií sa preto možno stretnúť s viacerými definíciami SVS. Tie odrážajú jednak rozdielny pohľad autorov na danú tému a jednak odlišný charakter, činnosť, zloženie, záujmy a ciele organizácií zaoberajúcich sa problematikou SVS. Navyše, viaceré definície nehovoria striktne o súkromných vojenských spoločnostiach, ale o súkromných vojenských a bezpečnostných spoločnostiach (ďalej len „SVBS“).

Napríklad Peter Singer vo svojej knihe *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry* definuje SVBS nasledovne: „SVBS je právnická osoba, ktorá poskytuje za

¹¹ OAU. 1977. *OAU Convention for the Elimination of Mercenariism in Africa*. Dostupné na internete na: http://www.au.int/en/sites/default/files/treaties/7768-file-convention_en_elimination_of_mercenariism_in_africa_libreville_03july1977_52.pdf

úplatu vojenskej a/alebo bezpečnostnej služby, vrátane vyšetrovacích služieb, fyzickými a/alebo právnickými osobami“.¹² Ešte komplexnejšiu definíciu SVBS možno nájsť v Montrauxskom dokumente (pomenovanom podľa švajčiarskeho mesta Montreaux ležiaceho na brehu Ženevského jazera), ktorý možno považovať za akési vyvrcholenie tzv. Švajčiarskej iniciatívy (spoločnej iniciatívy švajčiarskeho ministerstva zahraničných vecí a Medzinárodného červeného kríža) týkajúcej sa vzťahu štátov k aktivitám SVS. V tomto dokumente sú SVBS definované ako „súkromné podnikateľské organizácie (subjekty), ktoré bez ohľadu na svoj názov, alebo označenie poskytujú zákazníkovi vojenskú a/alebo bezpečnostnú službu. Poskytované vojenské a bezpečnostné služby zahŕňajú najmä ozbrojenú ochranu a ochranu osôb a objektov – ako sú dopravné konvoje, budovy a iné dôležité zariadenia; obsluhu a údržbu zbraňových systémov; stráženie väzňov a ochranu väzňov; vojenské a bezpečnostné poradenstvo, alebo výcvik miestnych vojenských síl a príslušníkov bezpečnostných zložiek“.¹³

V súvislosti s týmito definíciami však vyvstáva problém ako od seba odlišiť SVS a súkromné bezpečnostné spoločnosti (ďalej len „SBS“), keďže väčšina spoločností má vo svojom portfóliu služby, ktoré možno zaradiť do oboch typov spoločností, a to najmä v krízových alebo vojnových oblastiach. Podľa Šmída určitý zmysel pre zachovanie týchto dvoch kategórií zostáva hlavne v regiónoch a krajinách, kde je stabilná bezpečnostná situácia. Spoločnosti, vykonávajúce činnosti v oblasti bezpečnosti v nich majú zväčša charakter SBS, pretože poskytujú služby, z ktorých väčšina má v situácii, za ktorej panuje absolútny monopol štátu na násilie, policajný charakter. Spoločnosti, ktoré poskytujú vojenské (armádne) služby, väčšinou v stabilných krajinách iba sídlia a pochádza z nich väčšina ich personálu (najmä na vyšších pozíciách vo firemnej hierarchii), avšak väčšina ich činnosti a zákaziek leží v iných geografických regiónoch, ktoré sú z hľadiska (vonkajšej i vnútornej) bezpečnosti rizikovejšie, alebo v nich priamo prebieha ozbrojený konflikt.¹⁴

Viac „svetla“ do skúmanej problematiky prinášajú definície samotných SVS. Prvé štyri z nich definujú SVS veľmi jednoducho ako „obchodné organizácie, ktoré predávajú

¹² SINGER, P. W. 2008. *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*. Ithaca : Cornell University Press, 2008. 348 s. ISBN 978-0-801474-36-1, s. 45

¹³ FDFA. 2008. *Montreaux Document*. Dostupné na internete na: <<https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/foreign-policy/international-law/international-humanitarian-law/private-military-security-companies/montreux-document.html>>

¹⁴ ŠMÍD, T. 2012. Hrot kopí a české soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti. In *Středoevropské politické studie*, 2012, roč. 14, č. 4, s. 554-572. ISSN 1212-7817, s. 557

služby spojené s bojom“,¹⁵ resp. ako „spoločnosti, ktoré ponúkajú bojové služby“,¹⁶ alebo ako „súkromné spoločnosti poskytujúce služby ofenzívneho charakteru, ktoré majú vojnový charakter“,¹⁷ alebo tiež ako „spoločnosti, ktoré poskytujú priamu vojenskú pomoc, vrátane vojenského výcviku“. Iná definícia hovorí, že „SVS sú spoločnosti ponúkajúce svoje služby mimo svoj domáci štát s potenciálom použitia smrtiacej sily, vrátane výcviku a poradenstva armádam, čím výrazne ovplyvňujú ich bojové schopnosti“. A ďalšia, oveľa komplexnejšia definícia hovorí, že „SVS predstavujú zákonom stanovené medzinárodné firmy ponúkajúce svojim klientom služby, ktoré zahŕňajú potenciál uplatniť silu systematickým spôsobom za pomoci vojenských a polovojenských prostriedkov. Rovnako tak ponúkajú rozšírenie, presun, sprostredkovanie, odvrátenie a zneškodnenie tohto potenciálu alebo znalosti potrebné k jeho implementácii“. ²⁰

Vyššie uvedené definície prinášajú do problematiky „svetlo“ najmä preto, že v nich uvedené slovné spojenia, napríklad „spojené s bojom“, „bojové schopnosti“, „bojové služby“, alebo „mimo svoj domáci štát“ a pojmy ako „vojnový“, „ofenzívneho“, „vojenských“, „polovojenských“, alebo „armádam“ jasne určujú druh, povahu a miesto poskytovaných služieb, a tým aj charakter a typ spoločnosti. Kým SVS poskytujú svojim zákazníkom prevažne vojenské služby, ofenzívne (útočné) i defenzívne (obránné), zväčša v krízových oblastiach alebo vo vojnových zónach, prípadne v ich blízkosti, t. j. v nestabilnom bezpečnostnom prostredí a v cudzom štáte, SBS poskytujú svojim klientom prevažne bezpečnostné služby, ktoré majú defenzívny charakter, a zväčša v stabilnom bezpečnostnom prostredí. Rozdiel, z hľadiska defenzívneho charakteru služieb oboch typov spoločností, spočíva v tom, že kým SVS poskytujú predovšetkým služby obrany, SBS poskytujú služby ochrany.

Na záver tejto parciálnej časti, keďže som presvedčený, že každá definícia má byť čo najstručnejšia a najjednoduchšia, dostatočne flexibilná, a zároveň si má zachovať schopnosť

¹⁵ SINGER, P. W. 2008. *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*. Ithaca : Cornell University Press, 2008. 348 s. ISBN 978-0-801474-36-1, s. 90

¹⁶ ALEXANDRA, A. – BAKER, D. P. – CAPARINI, M. 2009. *Private Military and Security Companies: Ethics, Policies and Civil-Military Relations*. New York : Routledge, 2009. 288 p. ISBN 978-1-134081-86-8, s. 23

¹⁷ HOLMQUIST, C. 2005. *Private Security Companies. The Case for Regulation*. Dostupné na internete: <<http://books.sipri.org/files/PP/SIPRIPP09.pdf>>

¹⁸ GERARHTY, T. 2008. *Guns for Hire: The Inside Story of Freelance Soldiering*. London: Piatkus, 2008. 392 p. ISBN 978-0-74992-873-5, s. 16

¹⁹ CHESTERMAN, S. – LEHNARD, Ch. 2007. *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*. Oxford University Press, 2007. 287 p. ISBN 978-0-19-922848-5, s. 3

²⁰ ORTIZ, C. 2010. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*. Santa Barbara : ABC-CLIO, 2010. 250 p. ISBN 978-0-313-35592-9, s. 48

správneho vymedzenia definovaného pojmu, predkladám vlastnú definíciu SVS: „*Súkromné vojenské spoločnosti sú obchodné spoločnosti, ktoré na základe legálne uzatvorených zmlúv poskytujú svojim klientom služby prevažne vojenského charakteru.*“

3 TYPOLÓGIA SÚKROMNÝCH VOJENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ

SVS, ako už bolo uvedené v predchádzajúcich kapitolách, poskytujú svojim klientom širokú škálu rôznych vojenských služieb. Keďže ide o veľmi lukratívny „biznis“, v ktorom sa posledných rokoch točí stále viac peňazí, ponuka na trhu je veľmi rozmanitá. Kým niektoré SVS sa špecializujú a ponúkajú zákazníkovi len určitý typ služieb, iné sú schopné poskytnúť záujemcom komplexné služby, od prvého rozboru misie až po jej splnenie. Kým v prvom prípade ide zväčša o malé spoločnosti s niekoľkými zamestnancami, prípadne s niekoľkými desiatkami zamestnancov a ročným obrátom počítajúcim sa v desiatkach, prípadne v niekoľkých stovkách tisíc dolárov, v druhom prípade ide zväčša o veľké spoločnosti alebo nadnárodné korporácie so stovkami až tisíckami zamestnancov a ročným obrátom v miliónoch alebo až v desiatkach miliónov, či v niektorých prípadoch dokonca v stovkách miliónov dolárov. Aj preto je potrebné rôzne typy SVS rozlišovať.

Ak vezmeme do úvahy ako základné kritérium pre ich rozlíšenie to, či sa SVS priamo zúčastňujú bojovej činnosti, alebo nie, potom možno SVS rozdeliť na dva základné typy, a to na spoločnosti:

- 1) aktívne (ofenzívne), ktoré sa priamo zúčastňujú bojovej činnosti, a
- 2) pasívne (defenzívne), ktorých doménou je výcvik, poradenstvo a pod.

Problém takejto typológie spočíva v tom, že i keď sú aktívne (ofenzívne) a pasívne (defenzívne) spoločnosti na jednej strane koncepčne nezameniteľné, rovnako ako výsledky ich činnosti, na druhej strane, v praxi, je niekedy veľmi zložitý rozlíšiť medzi aktívnou (ofenzívnou) a pasívnou (defenzívnou) činnosťou, keďže väčšina doktrín má ofenzívne i defenzívne implikácie, čo sťažuje objektívne rozlíšenie medzi aktívnymi (ofenzívnymi) a pasívnymi (defenzívnymi) spoločnosťami. Neoddiskutovateľným faktom je, že najatie oboch typov spoločností môže mať rozhodujúci strategický účinok a môže pomôcť zmeniť priebeh vojny alebo konfliktu.²¹

²¹ SCHREIER, F. – CAPARINI, M. 2005. *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of the Armed Forces, 2005. 184 p. Occasional Paper No. 6, s. 33-34

V prípade, že rozhodujúcim kritériom pre určenie typu SVS bude vzdialenosť ich pôsobenia od bojiska, potom možno rozdeliť SVS na:

- 1) Vojenské spoločnosti bojovej podpory – pôsobiace priamo na bojisku a poskytujúce bojovú podporu v bojových zónach. Kontraktori z týchto spoločností sa zväčša priamo podieľajú na bojovej činnosti a poskytujú v podstate tie isté služby ako žoldnieri.
- 2) Vojenské konzultačné spoločnosti – poskytujúce služby hlavne v oblasti výcviku, konzultácií a poradenstva, vrátane strategického, operačného a taktického plánovania. Kontraktori sa ale nezapájajú priamo do bojovej činnosti.
- 3) Vojenské podporné spoločnosti – poskytujúce vojenskú nebojovú podporu, to znamená najmä služby v oblasti logistiky (stravovanie, ubytovanie, dodávky munície, pohonných hmôt a mazív, atď.), servis a údržbu techniky, budov, zariadení a pod.

Vyššie uvedená typológia SVS zodpovedá Singerovmu konceptu „hrotu kopije“.²² Spoločnosti zaradené do prvej kategórie, tým, že pôsobia priamo na bojisku predstavujú pomyselný hrot kopije. Ich klientami sú zväčša štáty s kvalitatívne nízkou úrovňou ich ozbrojených síl, prípadne niektorej či viacerých ich zložiek (napríklad letectvo, protivzdušná obrana, špeciálne sily, spravodajstvo a pod.), ktoré je nutné buď úplne nahradiť alebo výrazne posilniť. SVS spadajúce do tejto kategórie sa najviac približujú klasickým žoldnierskym skupinám, pričom mnohí bývalí žoldnieri v nich aj našli uplatnenie. SVS tohto typu pôsobili najmä začiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia, t. j. v počiatkoch privatizácie vojenských služieb. V súčasnosti už na trhu veľa takýchto spoločností nepôsobí. Okrem vlastnej priamej účasti na bojisku poskytujú klientom predovšetkým kompletný bojový výcvik ich vojakov pôsobiacich priamo v bojových zónach. Do tejto kategórie patria tiež spoločnosti, ktoré poskytujú svojim klientom sofistikované zbraňové systémy a modernú vojenskú techniku, napríklad stíhacie lietadlá, vrátane vycvičených pilotov a pozemného technického personálu.

Spoločnosti patriace do druhej skupiny SVS, tým, že nepôsobia priamo na bojisku predstavujú pomyselnú strednú časť kopije, vzdialenú od jej hrotu. Okrem vlád štátov, patria medzi ich klientov aj rôzne medzinárodné (napríklad OSN a viaceré jej organizácie) a mimovládne organizácie (napríklad Lekári bez hraníc), ktoré pôsobia v krízových oblastiach, a súkromné korporácie (napríklad ťažobné spoločnosti) vyvíjajúce alebo plánujúce vyvíjať aktivity v nestabilných regiónoch. SVS sa koncentrujú hlavne na poradenstvo,

²² SINGER, P. W. 2008. *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*. Ithaca : Cornell University Press, 2008. 348 s. ISBN 978-0-801474-36-1, s. 93.

konzultácie, výcvik, asistenciu pri reorganizácii či reforme ozbrojených síl, ale aj na analytickú činnosť (strategické, taktické, operačné či rôzne odborné analýzy, odhad vývoja situácie, rizika, protivníka a pod.) a plánovanie operácií. Hoci tieto SVS nepôsobia priamo na bojisku, nimi poskytované služby majú pre prípadnú bojovú alebo obchodnú činnosť klienta veľký význam. Vojenské konzultačné spoločnosti sú z hľadiska svojho pôsobenia klasickému žoldnierstvu vzdialenejšie, aj preto v nich nachádzajú uplatnenie spravidla kontraktori so skvelou profesionálnou kariérou v ozbrojených silách, policajných zboroch alebo spravodajských službách.

Spoločnosti tretieho typu zaisťujú predovšetkým logistickú podporu, zásobovanie, servis, údržbu, dopravu, stráženie a ďalšie podobné aktivity. V podstate zabezpečujú zásobovací reťazec medzi konfliktnou zónou a okolitým svetom a jeho ostrahu. Ide o najpočetnejší a zároveň najvariabilnejší typ spoločností čo sa týka vykonávaných činností. Patria sem SVS poskytujúce čisto vojenské služby (napríklad servis špeciálnej vojenskej techniky, zbraní a zbraňových systémov, atď.), spoločnosti poskytujúce polovojenské služby (napríklad údržba objektov, dodávky materiálu, PHM, munície a pod.) a, vzhľadom na čoraz častejšie používanie tzv. technológií dvojakého využitia, aj spoločnosti poskytujúce viac civilné ako vojenské služby v prospech ozbrojených síl (napríklad v oblasti kybernetickej obrany²³, komunikačných a informačných systémov²⁴ alebo simulačných technológií²⁵ a pod.). Taktiež sem možno zaradiť SVS, ktoré poskytujú veľmi podobné alebo takmer rovnaké služby ako niektoré SBS (napríklad stráženie objektov, ochrana významných osôb, atď.). Podľa Singerovho konceptu by sa SVS tretieho typu mali na kopiji nachádzať najďalej od jej hrotu.

Vyššie uvedené informácie však naznačujú, že v praxi dochádza k prelínaniu všetkých troch typov spoločností a na trhu pôsobia spoločnosti, ktoré možno bez akýchkoľvek problémov zaradiť do dvoch alebo aj do všetkých troch kategórií. Aj preto niektorí autori spochybňujú takúto typológiu SVS a považujú ju za veľmi statickú. Podľa Šmída by Singerova typológia bola menej spochybniteľná v prípade konvenčného vojnového konfliktu, ako v prípade moderného konfliktu, ktorý je zväčša vnútroštátny (odohrávajúci sa v rámci

²³ Bližšie pozri: GREGA, M. – SCHÓBER, T. – NEČAS, P. 2012. Minulé a možné ciele kyberterorizmu In *Vykorystannja pedagogičnych technologij u praktyci roboty sučasnoji školy : materialy mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji internet-konferenciji*. Perejaslav-Chmelnickyj : KSV, 2012. s. 170-178. ISBN 966-8122-62-4.

²⁴ Bližšie pozri: ANDRASSY, V. – GREGA, M. 2015. Možnosti optimalizácie informačných systémov v bezpečnostnom systéme. In *Košická bezpečnostná revue*, 2015, roč. 5, č. 2, s. 11-18. ISSN 1338-4880.

²⁵ Bližšie pozri: NEČAS, P. – GREGA, M. 2013. Simulation technologies: implications for security management and training. In *Security and Defence Quarterly*, 2013, No. 2, s. 149-159. ISSN 2300-8741.

jedného štátu), výrazne asymetrický a nelineárny, čo tento priestorovo vymedzený koncept podľa hrotu kopije problematizuje. Dôležitým faktorom je i pomerne veľké časové rozpätie, ktoré sa táto typológia snaží postihnúť. Dynamický vývoj na poli privatizácie vojenstva totiž neumožňuje odrážať realitu dvadsiatich rokov bez rizika čiastočnej straty aktuálnosti či „čistoty“ vymedzeného typu.²⁶

Ďalší problém Singerovej klasifikácie SVS sa týka ich zamestnancov. Spoločnosti si totiž najímajú hlavne kontraktorov so širokou paletou schopností, vedomostí a skúseností, ktorí sú schopní plniť rôzne úlohy. To znamená, že v určitom časovom úseku kontraktori plnia úlohy priamo na bojisku, v inom čase sa podieľajú napríklad na výcviku alebo poskytujú poradenstvo klientom a v ďalšom časovom úseku vykonávajú činnosti spojené s logistickým zabezpečením alebo ochranou konvoja či tzv. VIP osôb. Podľa Christophera Kinseyho²⁷ nevýhoda takejto typológie založenej na princípe „hrotu kopije“ spočíva v tom, že nedokáže dostatočne flexibilne reflektovať na premenlivý charakter úloh a činností vykonávaných zamestnancami SVS.

Z toho dôvodu sa možno v odbornej literatúre stretnúť aj s inými typológiami SVS, ktoré majú ambíciu odstrániť vyššie uvedené nedostatky Singerovej kategorizácie. Niektorým autorom sa to podarilo viac, niektorým menej.

Tomáš Šmíd napríklad tvrdí, že SVS možno rozlišovať podľa viacerých kritérií. Jedným z nich podľa neho môže byť vyzbrojenosť:

- 1) v prípade, že SVS používajú sofistikovanú výzbroj, vrátane ťažkej vojenskej techniky, ide o starý typ súkromnej vojenskej spoločnosti; kým
- 2) v prípade, že SVS používajú ručné palné zbrane a prvky pasívnej ochrany, ide o nový typ SVS približujúci sa viac súkromnej bezpečnostnej spoločnosti.

Ďalej možno podľa Šmída klasifikovať SVS na základe rozsahu poskytovaných služieb, a to na:

- 1) stredné a menšie spoločnosti, ktoré sa koncentrujú na iba niekoľko základných činností a poskytujú obmedzený rozsah služieb, a

²⁶ ŠMÍD, T. 2012. Hrot kopí a české soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti. In *Středoevropské politické studie*, 2012, roč. 14, č. 4, s. 554-572. ISSN 1212-7817, s. 558

²⁷ KINSEY, Ch. 2006. *Corporate Soldiers and International Security: The Rise of Private Military Companies*. New York : Routledge, 2006. 208 p. ISBN 978-1-13421-410-5, s. 9

- 2) veľké spoločnosti, ktoré majú široké portfólio služieb a sú schopné poskytovať klientom prakticky všetky požadované služby.²⁸

Z ďalších pokusov o typológiu SVS možno spomenúť prácu Freda Schreiera a Mariny Capariniovej, ktorí rozdeľujú SVS do troch nasledovných kategórií:

- 1) SVS, ktoré poskytujú služby skôr súkromným ako štátnym subjektom, a preto sa nezúčastňujú ofenzívnych vojenských operácií;
- 2) SVS, ktoré poskytujú nebojové služby, špecializujú sa napríklad na odminovanie a iné nebojové služby vo vysoko nebezpečných oblastiach;
- 3) SVS, ktoré poskytujú svoje služby predovšetkým štátom s cieľom prispieť k zmene strategickej situácie, a preto sa zúčastňujú ofenzívnych vojenských operácií.²⁹

Ďalšiu alternatívnu typológiu SVS predkladá Kevin O'Brien, ktorý ich rozdeľuje na:

- 1) spoločnosti ponúkajúce vojenské operácie zamerané na zmenu strategického prostredia, tie môžu byť ofenzívne aj defenzívne, vrátane operačnej bojovej podpory (napríklad leteckej podpory), peacekeepingu, podpory operácií na vynútenie mieru, a radi sem aj vojenské poradenské služby (vrátane výcviku) na podporu národných vojenských cieľov a výzvedné služby podporujúce národné bezpečnostné ciele;
- 2) spoločnosti ponúkajúce iba podporné vojenské operácie s lokálnym a okamžitým dopadom, ktoré nie sú zamerané na zmenu strategického prostredia prebiehajúceho konfliktu a zahŕňajú napríklad profesionalizáciu, integračný výcvik a logistiku;
- 3) obranné, alebo ochranné bezpečnostné operácie súkromných aktérov zahŕňajúce aktivity siahajúce od ochrany budov a majetku až po obmedzenú ochranu osôb;
- 4) neletálne bezpečnostné operácie s lokálnym či obmedzeným dopadom, vrátane súkromnej podpory ochrany práva a polície v tranzitívnych krajinách, ktorým tieto kapacity chýbajú, ďalej prepravu, paramedicínske služby, ochranu konvojov s humanitárnou pomocou, ochranu utečencov, administratívu a logistiku a ďalšie služby realizované mimo bojiska.³⁰

²⁸ ŠMÍD, T. 2012. Hrot kopí a české soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti. In *Středoevropské politické studie*, 2012, roč. 14, č. 4, s. 554-572. ISSN 1212-7817, s. 559

²⁹ SCHREIER, F. – CAPARINI, M. 2005. *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*. In: BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 34.

³⁰ O'BRIEN, K. A. 2007. *What should and what should not be regulated?* In: BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6, s. 35.

Na záver tejto kapitoly som zaradil mnou preferovanú typológiu od Carlosa Ortiza,³¹ ktorá je podľa môjho názoru jednoduchá, účelná, prehľadná, flexibilná a má dostatočnú výpovednú hodnotu. Ortiz rozdeľuje SVS na štyri základné typy:

- 1) bojové, ktoré poskytujú prevažne služby priamo na bojisku, alebo služby ktoré sú priamo spojené s bojovou činnosťou;
- 2) výcvikové, ktoré poskytujú prevažne služby mimo bojiska, ktoré sú spojené s výcvikom, poradenstvom a konzultáciami;
- 3) podporné, ktoré poskytujú prevažne logistické a iné podporné služby; a
- 4) bezpečnostné, ktoré poskytujú prevažne služby spojené s ochranou.

ZÁVER

SVS v súčasnosti predstavujú neoddeliteľnú súčasť vojenských, bezpečnostných, ekonomických, politických a medzinárodných vzťahov. Zamestnávajú tisíce ľudí, pôsobia vo viac ako stovke krajín sveta a objem ich zákaziek dosahuje niekoľko stoviek miliárd dolárov ročne. Takéto význačné postavenie získali z viacerých dôvodov. Znižovanie počtov vojakov i civilných zamestnancov ozbrojených síl v mnohých štátoch po celej zemeguli po skončení studenej vojny a rozpade bipolárneho usporiadania sveta spôsobilo, že štáty nemajú k dispozícii dostatok akcieschopných vojenských síl pre súbežné nasadenie v operáciách domáceho i medzinárodného krízového manažmentu.

Vznik a rýchly rast SVS rôznych typov v deväťdesiatych rokoch minulého storočia a opätovne začiatkom tohto storočia však nezapríčinilo len výrazné zníženie počtov armád, ale v dôsledku výrazných zmien v medzinárodných politických, ekonomických a vojensko-bezpečnostných vzťahoch³² zároveň došlo ku vzniku mnohých nových konfliktov³³ a rastu teroristických³⁴ a ďalších asymetrických bezpečnostných hrozieb³⁵, čo zvýšilo požiadavky na disponibilné, bojaschopné, skúsené a nasaditeľné vojenské sily.³⁶

³¹ ORTIZ, C. 2010. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*. Santa Barbara : ABC-CLIO, 2010. 250 p. ISBN 978-0-313-35592-9.

³² Bližšie pozri: NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7.

³³ Bližšie pozri: KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.

³⁴ Bližšie pozri: TOMÁŠEKOVÁ, L. 2014. Terorizmus v súčasnom bezpečnostnom prostredí. In *Vojenské reflexie*, 2014, roč. 9, č. 1, s. 123-12. ISSN 1336-9202.

Predefinovanie bezpečnostných a obranných stratégií množstva štátov, reorganizácie ozbrojených síl a prijatie ďalších politických (napríklad vstup do Severoatlantickej aliancie a/alebo Európskej únie), ekonomických (napríklad znižovanie výdavkov na obranu) a legislatívnych (napríklad zrušenie povinnej základnej služby) i ďalších opatrení týkajúcich sa zaistenia obrany a bezpečnosti nielen v členských krajinách NATO a EÚ, vyústilo do výrazného obmedzenia alebo úplného zrušenia tzv. nepodstatných funkcií a okrajových činností nesúvisiacich priamo s hlavným poslaním ozbrojených síl.

Keďže bez týchto tzv. nepodstatných funkcií a okrajových činností a navyše na znížených počtoch však nie sú ozbrojené sily väčšiny krajín schopné normálne fungovať a plniť všetky im stanovené úlohy, vzniknuté výpadky vojenských spôsobilostí museli byť a v čoraz väčšej miere musia byť dnes nahrádzané prostredníctvom rôznych foriem nákupu alebo prenájmu nevyhnutných alternatívnych služieb poskytovaných trhom, a to najmä zo strany súkromného sektoru predstavovaného súkromnými vojenskými spoločnosťami.

Ďalší veľmi dôležitý faktor stojaci za rozmachom SVS predstavujú dynamické procesy globalizácie a liberalizácie svetového trhu, čo napomáha a uľahčuje SVS vyvíjať vojenskú podnikateľskú činnosť na medzinárodnej úrovni. SVS hrajú dnes kľúčovú úlohu vo viacerých ozbrojených konfliktoch. Snáď žiadny iný príklad nevyjadruje názornejšie rastúce aktivity sektora súkromných vojenských síl ako vojna v Iraku. Kontraktori tam zvládali všetko, od zabezpečovania stravovania, ubytovania a likvidácie odpadov koalíčných vojsk, cez výcvik, poradenstvo, analýzu, plánovanie a spravodajstvo až po ochranu konvojov a servis a údržbu špičkových zbraňových systémov zaradených do výzbroje amerických ozbrojených síl, akým je napríklad neviditeľný bombardér B-2.

V čase vojny tam v istom období pôsobilo 150 až 180 tisíc kontraktorov, čo bolo viac ako príslušníkov amerických ozbrojených síl. Dnes viac ako 15 tisíc zamestnancov SVS stráži kľúčové objekty a pracovníkov rôznych organizácií pred útokmi teroristov, vedú výcvik jednotiek a prípravu nových irackých ozbrojených síl, polovojenských oddielov domobrany a polície. Ozbrojené sily USA sa stali najlepším klientom SVS. Podľa niektorých zdrojov Ministerstvo obrany USA v rozmedzí rokov 1994 až 2002 uzatvorilo viac ako tri tisíc kontraktov s americkými SVS v hodnote viac než tristo miliárd dolárov.

³⁵ Bližšie pozri: JURČÁK, V. 2013. Asymetrické hrozby v bezpečnostnom prostredí 21. storočia. In *Bezpečnostné fórum 2013 : zborník príspevkov zo VI. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB. 2013. s. 614-623. ISBN 978-80-557-0497-5.

³⁶ Bližšie pozri: KOBLEN, I. – SZABO, S. – BUČKA, P. 2011. *Obranné spôsobilosti, výskum, vyzbrojovanie a obranný priemysel v kontexte Európskej spolupráce*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. 380 s. ISBN 978-80-8040-432-1.

Privatizácia vojenstva však nie je iba fenoménom USA, ale má globálny rozmer, SVS totiž poskytujú svoje služby ozbrojeným silám mnohých krajín. Neobmedzujú sa pri ich poskytovaní iba na vlády štátov, ale medzi ich klientov patria mnohé medzinárodné organizácie ako napríklad OSN, Červený kríž a pod. a veľké množstvo humanitárnych nevládných organizácií k zaisteniu ochrany svojich objektov, zariadení a zamestnancov vo vysoko rizikovom prostredí, aké panuje v konfliktných oblastiach. Humanitárni pracovníci v súčasnej dobe vyvíjajú činnosť v ďaleko nebezpečnejších zónach vojenských konfliktov a podstupujú oveľa väčšie riziko ako predtým. Počet obetí z radov pracovníkov nevládných organizácií má preto neustále stúpajúcu tendenciu. Taktiež skupiny ochrancov prírody, napríklad Svetový fond ochrany prírody, využívajú služby SVS s cieľom zaistiť ochranu a prežitie ohrozených druhov divokej zveri vo voľnej prírode pred všadeprítomnými a dobre vyzbrojenými pytlákmi.

Z vybraných, vyššie uvedených dôvodov dopyt po súkromných vojenských službách neustále rastie, a preto trh SVS stále zostáva jedným z najlukratívnejších a najdynamickejších rastúcich. A hoci využívanie služieb poskytovaných SVS prináša ich zákazníkom, okrem viacerých výhod (napríklad cena poskytovaných služieb, flexibilita, efektivita, špeciálne služby a pod.), i niektoré nevýhody (napríklad absencia a/alebo obchádzanie kontroly, nespoľahlivosť, negatívne dopady na fungovanie národných ozbrojených síl, strata monopolu štátu na používanie sily/násilia, atď.), vzhľadom na doterajší vývoj globálneho i regionálneho bezpečnostného prostredia, je vysoko pravdepodobné, že objem zákaziek pre SVS, či už zo strany vládnych alebo nevládných organizácií alebo súkromných spoločností, bude aj naďalej rásť. Tým sa ešte viac posilní, už aj tak v súčasnosti dosť silné, postavenie SVS ako významného neštátneho aktéra v oblasti medzinárodných vojensko-bezpečnostných vzťahov. Tento argument by mal zároveň posilniť ďalšie snahy o výskum v tejto tak dynamickej oblasti aj v rámci Slovenskej republiky

POUŽITÁ LITERATÚRA A ZDROJE:

- [1] ALEXANDRA, A. – BAKER, D. P. – CAPARINI, M. 2009. *Private Military and Security Companies: Ethics, Policies and Civil-Military Relations*. New York: Routledge, 2009. 288 p. ISBN 978-1-134081-86-8.
- [2] ANDRASSY, V. – GREGA, M. 2015. Možnosti optimalizácie informačných systémov v bezpečnostnom systéme. In *Košická bezpečnostná revue*, 2015, roč. 5, č. 2, s. 11-18. ISSN 1338-4880.
- [3] BRAYTON, S. 2002. Outsourcing War: Mercenaries and the Privatization of Peace-keeping. In *Journal of International Affairs*, 2002, Vol. 55, No. 2, ISSN 0022-197X.

- [4] BRUKKER, G. – OPATÍKOVÁ, J. 2006. *Veľký slovník cudzích slov*. Bratislava : Robinson, s.r.o., 2006. 450 s.
- [5] BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2011. Historie využívání soukromých vojenských sil. In *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20 (52), č. 3, s. 76-102. ISSN 1210-3292.
- [6] BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ, V. 2012. *Soukromé vojenské společnosti*. Plzeň : Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2012. 250 s. ISBN 978-80-7380-350-6.
- [7] CAMERON, L. – CHETAIL, V. 2013. *Privatizing War: Private Military and Security Companies Under Public International Law*. Cambridge University Press, 2013. 720 p. ISBN 978-1-107-03240-8.
- [8] CLEAVER, G. 2000. Subcontracting Military Power. The privatization of Security in Contemporary Sub-Saharan Africa. In *Crime, Law and Social Change*, 2000, Vol. 33, No. 1, pp. 131-149. ISSN 0925-4994.
- [9] DONALD, D. 2006. *After the Bubble: British Private Security Companies After Iraq*. London : Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, 2006. 76 p. ISBN 9780855161224.
- [10] ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. 2015. *Encyclopaedia Britannica*. Dostupné na internete na: <<http://www.britannica.com>>
- [11] FDFA. 2008. *Montreaux Document*. Dostupné na internete na: <<https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/foreign-policy/international-law/international-humanitarian-law/private-military-security-companies/montreaux-document.html>>
- [12] GERARHTY, T. 2008. *Guns for Hire: The Inside Story of Freelance Soldiering*. London: Piatkus, 2008. 392 p. ISBN 978-0-74992-873-5.
- [13] GREGA, M. – SCHÓBER, T. – NEČAS, P. 2012. Minulé a možné ciele kyberterorizmu In *Vykorystannja pedagogičnych technologij u praktyci roboty sučasnoji školy : materialy mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji internet-konferenciji*. Perejaslav-Chmelnickyj : KSV, 2012. s. 170-178. ISBN 966-8122-62-4.
- [14] HOLMQUIST, C. 2005. *Private Security Companies. The Case for Regulation*. Dostupné na internete: <<http://books.sipri.org/files/PP/SIPRIPP09.pdf>>
- [15] CHESTERMAN, S. – LEHNARD, Ch. 2007. *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*. New York : Oxford University Press, 2007. 287 p. ISBN 978-0-19-922848-5.
- [16] ISENBERG, D. 2009. *Shadow Force: Private Security Contractors in Iraq*. Santa Barbara : ABC-CLIO, 2009. 244 p. ISBN 978-0-275-99633-8.
- [17] JÄGER, T. – KÜMMEL, G. 2009. *Private Military and Security Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects*. Springer Science & Business Media, 2009. 494 p. ISBN 978-3-531-90313-2.
- [18] JIRÁSKOVÁ, S. – KELEMEN, M. – HALÁDIK, J. 2009. Privatizácie vojenských a bezpečnostných aktivít? Činnosť súkromných vojenských a bezpečnostných spoločností a ich možný dopad na základné funkcie štátu. In *Vojenské reflexie*, roč. 4, č. 1, s. 41-49. ISSN 1336-9202.

- [19] JURČÁK, V. 2013. Asymetrické hrozby v bezpečnostnom prostredí 21. storočia. In *Bezpečnostné fórum 2013 : zborník príspevkov zo VI. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB. 2013. s. 614-623. ISBN 978-80-557-0497-5.
- [20] KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- [21] KAZANSKÝ, R. 2015. *The Theory of Conflict*. Banská Bystrica : Belianum – Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela, 2015. 208 s. ISBN 978-80-557-0970-3.
- [22] KINSEY, Ch. 2006. *Corporate Soldiers and International Security: The Rise of Private Military Companies*. New York : Routledge, 2006. 208 p. ISBN 978-1-13421-410-5.
- [23] KOBLÉN, I. – SZABO, S. – BUČKA, P. 2011. *Obranné spôsobilosti, výskum, vyzbrojovanie a obranný priemysel v kontexte Európskej spolupráce*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. 380 s. ISBN 978-80-8040-432-1.
- [24] KOSNÁČ, P. 2015. *Moderné dejiny žoldnierskeho umenia*. Dostupné na internete na: <http://www.armadinoviny.cz/moderne-dejiny-zoldnierskeho-remesla.html>
- [25] KULÍŠEK, J. 2011. Soukromé vojenské společnosti (Nový faktor společného operačního prostředí). In *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20 (52), č. 2, s. 71-96. ISSN 1210-3292.
- [26] LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava : Veda – vydavateľstvo SAV, 2012. 264 s. ISBN 978-80-224-1284-1.
- [27] NEČAS, P. – GREGA, M. 2013. Simulation technologies: implications for security management and training. In *Security and Defence Quarterly*, 2013, No. 2, s. 149-159. ISSN 2300-8741.
- [28] NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7.
- [29] OAU. 1977. *OAU Convention for the Elimination of Mercenariism in Africa*. Dostupné na internete na: http://www.au.int/en/sites/default/files/treaties/7768-file-convention_en_elimination_of_mercenariism_in_africa_libreville_03july1977_52.pdf
- [30] OED. 2002. *The Oxford Essential Dictionary of the U.S. Military*. Dostupné na internete na: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199891580.001.0001/acref-9780199891580>
- [31] ORTIZ, C. 2010. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issues*. Santa Barbara : ABC-CLIO, 2010. 250 p. ISBN 978-0-313-35592-9.
- [32] OSN. 1978. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977. Dostupné na internete na: <https://www.icrc.org/ihl/INTRO/470>
- [33] OSN. 1989. International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries. Dostupné na internete na: <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r034.htm>

- [34] PEJŘIMOVSKÝ, M. 2013. Soukromé vojenské organizace v USA. Dostupné na internete na: <<http://www.sekuritaci.cz/soukrome-vojenske-organizace-v-usa/>>
- [35] PERCY, S. V. 2006. Regulating the Private Security Industry. Routledge for the International Institute for Strategic Studies, 2006. 76 p. ISBN 978-0-415430-64-7.
- [36] PERCY, S. V. 2007. Mercenaries. The History of a Norm in International Relations. New York : Oxford University Press, 2007. 272 p. ISBN 978-0-199214-33-4.
- [37] SCHOBER, T – SZABO, S. 2012. Ochrana vzdušného priestoru v systéme NATINAMDS. In Vojenské reflexie, 2013, roč. 8, č. 2, s. 72-81. ISSN 1336-9202.
- [38] SCHREIER, F. – CAPARINI, M. 2005. Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of the Armed Forces, 2005. 184 p. Occasional Paper No. 6.
- [39] SCHWARTZ, M. 2011. The Department of Defense Use of Private Security Contractors in Afghanistan and Iraq: Background, Analysis, and Options for Congress. In Congressional Research Service, 2011, 27 p. No. R40835.
- [40] SINGER, P. W. 2008. Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry. Ithaca : Cornell University Press, 2008. 348 s. ISBN 978-0-801474-36-1.
- [41] STANGER, A. – WILLIAMS, M. E. 2006. Private Military Corporations: Benefits and Costs of Outsourcing Security. In Yale Journal of International Affairs, 2006, Vol. 2, No. 1, pp. 4-19. ISSN 1936-2641.
- [42] ŠKOLNÍK, M. – MORONG, S. 2013. Vojenská logistika. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2013. 198 s. ISBN 978-80-8040-485-7.
- [43] ŠMÍD, T. 2012. Hrot kopí a české soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti. In Středoevropské politické studie, 2012, roč. 14, č. 4, s. 554-572. ISSN 1212-7817.
- [44] TOMÁŠEKOVÁ, L. 2014. Terorizmus v súčasnom bezpečnostnom prostredí. In Vojenské reflexie, 2014, roč. 9, č. 1, s. 123-12. ISSN 1336-9202.

Recenzenti:

prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD.,
generál v.v. Ing. Ľubomír BULÍK, CSc.

GLOBAL PARTNERSHIP, NATO –MONGOLIA RELATIONS

Prof. Klára Siposné Kecskeméthy, CSc.

National University of Public Service

Faculty of Military Science and Officer Training, Department of Military Operations *Military*

Geography and Topography Group

H-1011 Budapest, Hungária krt. 9-11., Hungary

e-mail: siposne.kecskemethy.klara@uni-nke.hu

Ganbadrakh Tsend-Ayush

National University of Public Service

Military Science Doctoral School

e-mail: ganbadrakht54@gmail.com

ABSTRACT

NATO's 2010 Strategic Concept identifies cooperative security as one of three essential core tasks to be achieved in part through a wide network of partner relationships with countries and organizations around the globe. The Alliance adopted a new, more effective and flexible partnership policy in April 2011, which offers a number of new tools to foster the cooperative security efforts and offers potential and existing partners an opportunity to shape their own relationships with NATO. Over the past years, NATO and Mongolia have developed meaningful, practical cooperation. The relations with NATO became an important part of the "Third Neighbor" concept aimed at balancing interests of China and Russia, the two immediate neighbors. Mongolia, as one of NATO's global partners, is making a valuable contribution to international and regional peace and security. This partnership will continue to be of practical value to the security interests of both sides, and will focus on cooperation in the military and civilian sector.

Keywords: NATO, Strategic Concept, Partnership Policy, Individual Partnership and Cooperation Programme, Global Partners, Mongolia, Third Neighbor Policy

1. GLOBAL PARTNERS

Today, NATO is founded on shared democratic values and principles in cooperation and is capable of strengthening international security on any continent or in any region.

Global Partners, based on mutual interests, values and benefits, previously cooperated with the Alliance outside the traditional framework of partnership. In recent years NATO developed bilateral relations with those countries. Partners across the globe or Global Partners include Afghanistan, Australia, Iraq, Japan, the Republic of Korea, Mongolia, New Zealand and Pakistan (Figure 1).

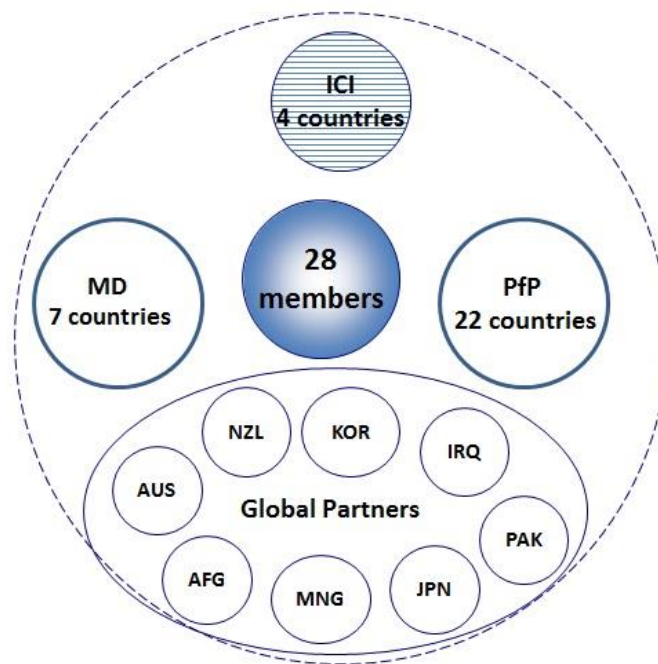

Figure 1 Partnership structure

(Edited by Col. Klára Siposné Kecskeméthy)

MD = Mediterranean Dialogue; ICI = Istanbul Cooperation Initiative; PfP = Partnership for Peace

The idea of a global partnership emerged for the first time in the run-up to the 2006 Riga Summit. Foreign Ministers started a discussion on strengthening and expanding NATO's relations with non-member countries at the Sofia informal meeting (April 27–28). The need for further development of the existing global partnership relationships – with Australia, New Zealand, Japan and South Korea – beyond its traditional framework was clearly articulated at that meeting.¹

For many years now, NATO has had more or less tight connections to the so-called “Global Partners” outside of Europe. The idea of the establishment of a Global Partner Organization was raised before the Riga Summit. There was a discussion underway amongst Allies about the extent to which NATO should engage with countries beyond the traditional area or the extent to which NATO needs to, in some way, formalize these relationships further

¹ NATO looks to global partnership, http://www.nato.int/cps/en/SID-42EC607A-C84E90A3/natolive/news_22328.htm?selectedLocale=en (Viewed December 2, 2015)

than they have already been (no structural relationship, just regular discussion with their political leadership etc.).

In the lead-up to the NATO Riga Summit, the United States and Great Britain had already begun to advocate a reform of NATO's Partnership concept. The idea was to bring together a global group of democratically-oriented, like-minded countries (such countries as Australia and New Zealand), which do not strive for NATO membership but could provide significant assistance to the Alliance in its international crisis management operations. The Global Partnership proposal was not welcomed in Riga, as a number of important NATO partners, including Germany and France, regarded it critically. They feared that the word "global" would arouse the false perception of a NATO on course for worldwide scope. Fear arose among NATO's previous partnership countries in Eastern and South-Eastern Europe. They thought that the new forum for the Global Partners would create a partnership of the rich and privileged that could diminish the importance of the existing partnerships and cooperation with their regions.²

NATO's 2010 Strategic Concept identified the core tasks and principles of the Alliance. Besides the transatlantic bond, it highlighted the importance of collective defense, crisis management and cooperative security. The "*Active Engagement, Modern Defence*" document adopted at the Lisbon Summit attributed a prominent role to the worldwide network of partner countries and organizations around the globe in the creation of cooperative security. The chapter on Partnership discusses in detail a wide range of international partnerships in the context of Euro-Atlantic security.³

In April 2011, NATO Foreign Ministers adopted a new partnership policy – Berlin Partnership Package – designed to facilitate more efficient and flexible partnership arrangements. It provided new tools for existing and potential partners, allowing them to shape their relationship with NATO. The proposals under the extended partnership policy, including political consultation on security issues of common concern, strengthened practical cooperation, and support for defense education, training and capacity building were enhanced. The areas of dialogue, consultation and cooperation are as follows: defense reform, capability and capacity building, education and training, fight against terrorism, counter-proliferation of

² Kamp, Karl-Heinz: "Global Partnership": A New Conflict Within NATO?, Analysen und Argumente aus der Konrad-Adenauer-Stiftung, No. 29. May 2006, 5 pages

³ Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, Adopted by Heads of State and Government, at the NATO Summit in Lisbon, November 19–20, 2010, 40 pages

weapons of mass destruction and their means of delivery, cyber defense, energy security and maritime security, including counter-piracy.

The Alliance established a single Partnership Cooperation Menu (PCM) and a tailored Individual Partnership and Cooperation Programme (IPCP) as an entry-level programme available to all partners.⁴ The Individual Partnership and Cooperation Programme replaced cooperation programmes that had been unique to individual partnership frameworks, including the Individual Partnership Programme (IPP), established for PfP/EAPC (PfP/Euro-Atlantic Partnership Council) members; the Individual Cooperation Programme (ICP) extended to MD and ICI partners; and the Tailored Cooperation Packages (TCPs) made available to NATO's Global Partners (Figure 2).⁵ The Individual Partnership Action Plan (IPAP) and Planning and Review Process (PARP) are also open to partners beyond the PfP, on a case by case basis and by decision of the North Atlantic Council.⁶

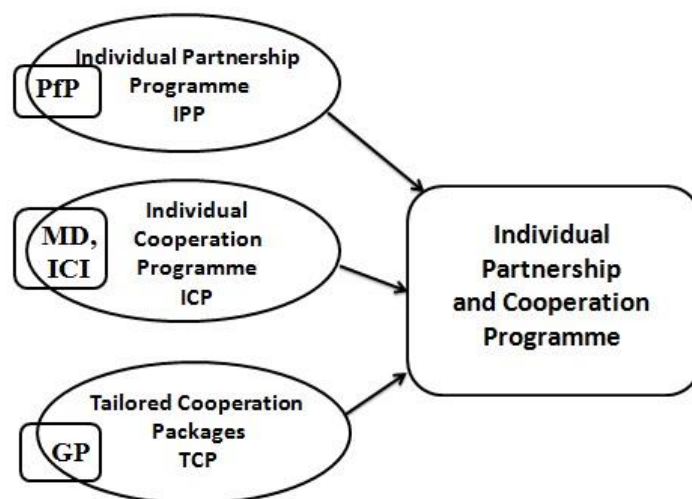

Figure 2 Partnership in transition⁷

(Edited by Col. Klára Siposné Kecskeméthy)

PfP = Partnership for Peace; MD = Mediterranean Dialogue; ICI = Istanbul Cooperation Initiative; GP = Global Partners

⁴ Active engagement in cooperative security: a more efficient and flexible partnership policy, p. 5. April 15, 2011, at http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf (Viewed November 4, 2015).

⁵ Moore, Rebecca R.: Lisbon and the Evolution of NATO's New Partnership Policy, <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/RebeccaMoore2.pdf> (Viewed July 2, 2015)

⁶ See Bučka, Pavel–Siposné Kecskeméthy, Klára: NATO partnerships challenges, values and interests, pp. 52–63. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015. 6. Medzinárodná vedecká konferencia, Zborník vedeckých a odborných prác, Liptovský Mikuláš, Slovakia, 2015.; Siposné Kecskeméthy, Klára: A NATO partnerségi kapcsolatainak áttekintése, Hadtudomány elektronikus szám, 2012. pp. 1–16. http://mhht.eu/hadtudomany/2012/2012_elektronikus/2012_e_Kecskemethy_Klara2.pdf (Viewed November 3, 2015)

⁷ Siposné Kecskeméthy, Klára: Global Partnership, NATO-Japan relations, Vojenské Reflexie, 2014. Ročník IX. číslo 2. pp. 27–41.

In the Wales Summit Declaration⁸ it was confirmed that the *Berlin Partnership Policy* increased opportunities for *Partners around the Globe* (PAG) to work individually with NATO at the political and practical level. In Wales a comprehensive *Partnership Interoperability Initiative* was adopted to enhance the Alliance's ability to tackle security challenges together with partner countries. The *Interoperability Platform* was launched with 24 partners⁹ that have demonstrated their commitment to reinforce their interoperability with NATO. It includes an upper tier of *Enhanced Partners*,¹⁰ which provides early access to operational planning, streamlined participation in exercises, and regular political consultations for NATO's closest and most interoperable partners.

2. MONGOLIA'S GEOSTRATEGIC LOCATION

Among Global Partners, Mongolia has a prominent and important role. At present, NATO's Global Partners include eight countries: Australia, New Zealand, Japan, South Korea, Iraq, Afghanistan, Pakistan¹¹ and Mongolia. NATO cooperates on an individual basis with a number of countries which are not part of its formal partnership frameworks (PfP, MD, ICI).

The NATO–Mongolia partnership is a relatively new phenomenon both for academics and public officials. In the last 15 years, Mongolia's decision-makers, together with NATO officials, were committed to establishing the partnership.

What was the main reason for establishing the partnership? What were the objectives? What do NATO and Mongolia want to achieve by establishing that partnership? What are the advantages of the partnership for NATO and particularly for Mongolia? What are the current trends in partnership? How will the partnership be shaped in the future? The answers to the above-raised questions could be given in the context of analyzing the past preconditions and whole process of implementation of the partnership.

⁸ Wales Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, 5 Sep 2014.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en (Viewed January 2, 2016)

⁹ Armenia, Australia, Austria, Azerbaijan, Bahrain, Bosnia and Herzegovina, Finland, Georgia, Ireland, Japan, Jordan, Kazakhstan, Republic of Korea, Republic of Moldova, Mongolia, Montenegro, Morocco, New Zealand, Serbia, Sweden, Switzerland, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Ukraine and the United Arab Emirates.

¹⁰ Australia, Finland, Georgia, Jordan and Sweden

¹¹ NATO cooperates with those countries in the framework of the Afghanistan Cooperation Program and Structured Cooperation Framework for Iraq. See also ISAF's Strategic Vision, Declaration by the Heads of State and Government of the Nations contributing to the UN-mandated NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan, 3 Apr 2008, Bucharest, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8444.htm (Viewed August 9, 2015)

Mongolia is a landlocked country, located between and bordering with China (4,677 km) and Russia (3,543 km). This geostrategic location makes it both unique and vulnerable (Figure 3). Mongolia is the world's nineteenth largest country with its territory (1,564,116 km²). Its total population as of 2014 is estimated at 2,909,871.¹²

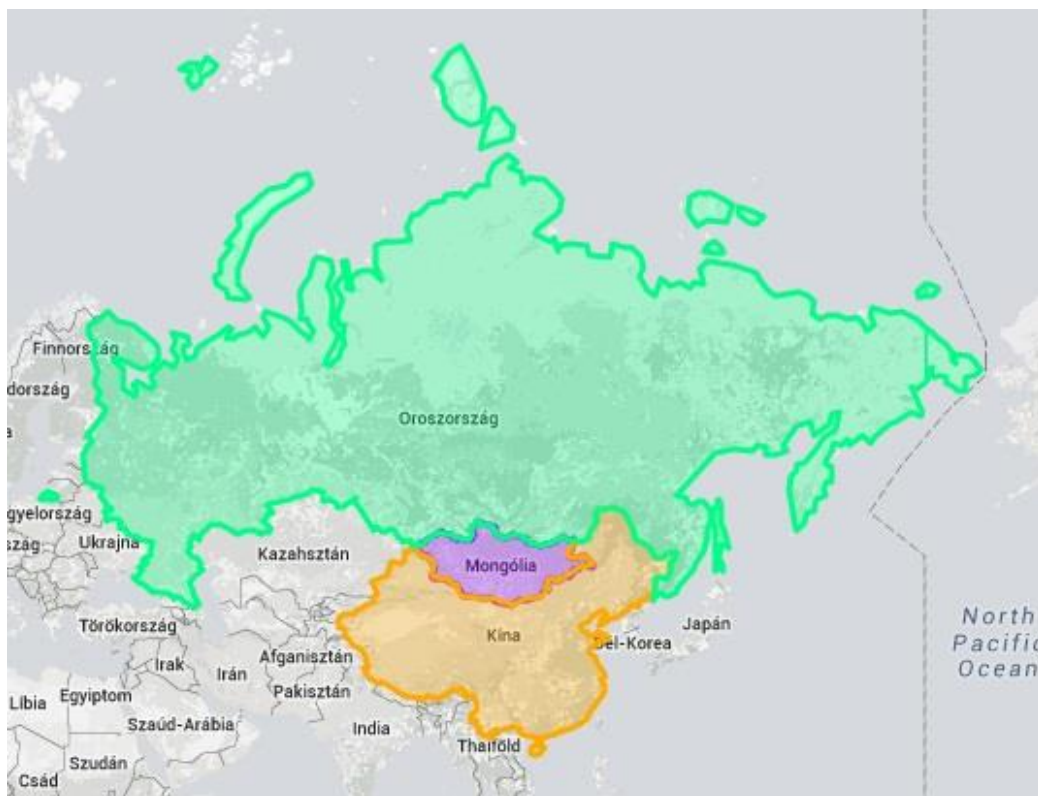

Figure 3 Geostrategic location of Mongolia
(Edited by Col. Klára Siposné Kecskeméthy)
(Source: <http://thetruesize.com/>)

Mongolia faces no immediate external or internal military threats as long as it maintains friendly relations with Russia and China.¹³ In official documents, the relations with its neighbors are stated as comprehensive partnership, which indicates the level of mutual trust and confidence of the countries. Thanks to China and Russia, Mongolia is isolated and protected from many kinds of regional security challenges. No military threat will come to Mongolia from a third nation over these powerful neighbors, which are able to deter, neutralize and defeat the regional threats before they reach Mongolia.¹⁴

¹² See <http://knoema.com/atlas/Mongolia/Population>, and 2015 World Population Data Sheet, http://www.prb.org/pdf15/2015-world-population-data-sheet_eng.pdf (Viewed December 2, 2015)

¹³ Sarlagtay, Mashbat Otgonbayar: Mongolia's Immediate Security Challenges: Implication to Defense Sector and the Regional Cooperation, Chapter 8. p.104.

¹⁴ Ibid, p. 105.

That also means that Mongolia is highly dependent on its large neighbors for its security. From 1993 – since the withdrawal of the Russian Army –, the Mongolian Armed Forces have been safeguarding national security. There are currently 10,000 soldiers (Army 8,900 Air Force 800 Construction Troops 300) in active service, paramilitary 7,500 and 137,000 reservists. Males aged 18–25 are obliged to do one-year compulsory military service.¹⁵ Securing the national borders of 3,485 kilometers with Russia and 4,677 kilometers with China is a great challenge for Mongolia.¹⁶

3. THIRD NEIGHBOR POLICY

Mongolia's foreign policy is essential for understanding its relationship with NATO. Mongolian sovereignty and territorial integrity have been based on the balance of power between Russia and China. When this balance was lost, Mongolia's independence was threatened, and Russia and China violated Mongolia's sovereignty and occupied it. Therefore, Mongolia's most important goal is to preserve and consolidate this balance of power.¹⁷

The term "*Third Neighbor*" is used to describe the concept of Mongolia looking beyond its two immediate geographic neighbors (Russia and China) to develop strong relations with other democratic nations, including the United States, Japan, South Korea, India, Canada, Australia, and various European countries. "Third Neighbor" was first used by then Secretary of State James A. Baker in August 1990, when he referred to the United States as Mongolia's third neighbor besides its immediate geographical neighbors.¹⁸

The "*Third Neighbor Policy*" was formulated in the 2010 National Security Concept. It is a response to the country's geographic location, which states that Mongolia aims to develop bi- and multilateral defense security relations with actors beyond its immediate neighborhood, including the United States, NATO, the EU and states of the Asia-Pacific region.¹⁹

Mongolia's security and defense foreign relations are built on the principle of providing its national security by cooperation with other nations within the UN, through regional security mechanisms, and mutual security arrangements with other countries. This

¹⁵ The Military Balance 2015, Chapter 6 Asia, p. 271.

¹⁶ Schmücking, Daniel: Search for the third border, Mongolian foreign policy between Russia and China, 10|2015 Kas International Reports, p. 24.

¹⁷ Helbig, Robert: NATO–Mongolia relations: limited in scope, but with room to grow, Research Paper, No. 116. June 2015, NATO Defense College, Rome p. 2.

¹⁸ Dorjjugder, Munkh-Ochir: Mongolia's "Third Neighbor" Doctrine and North Korea, Paper, January 28, 2011. <http://www.brookings.edu/research/papers/2011/01/28-mongolia-dorjjugder> (Viewed November 29, 2015)

¹⁹ Helbig p. 2.

approach originates from the multi-pillar foreign policy principle of equally balanced relations with all countries in accordance with Mongolia's non-allied and peaceful policy, and is founded on provisions of the main documents on Mongolian statehood, national security and defense policy. Article 4 Point 3 of The Constitution of Mongolia states that *"Stationing of foreign troops in the territory of Mongolia, allowing them to cross the State borders for the purpose of passing through the country's territory shall be prohibited unless an appropriate law is adopted."*²⁰

The Concept of Foreign Policy of Mongolia states: "Mongolia will not interfere in the disputes between its two neighboring countries unless the disputes affect Mongolia's national interests. It shall pursue a policy of refraining from joining any military alliance or grouping, allowing the use of its territory or air space [sic] against any other country, and the stationing of foreign troops or weapons, including nuclear or any other type of mass destruction weapons in its territory."²¹

The Fundamentals of State Defense Policy of Mongolia states: "In all cases other than facing military threat, or such threat is real, to its sovereignty, independence and territorial integrity Mongolia shall not join any military alliances."²²

4. PARTICIPATION IN INTERNATIONAL PEACEKEEPING AND MULTINATIONAL OPERATIONS

Mongolia established an office in 1998 to manage professionalization of the Mongolian Defense Forces (MDF) and to plan, prepare, and send troops to international peacekeeping and multinational operations. In 2002 the Parliament of Mongolia adopted legislation on dispatching military and/or law enforcement personnel to international peacekeeping operations. It regulated and provided a legal environment for sending personnel abroad. It provided opportunities for military and police personnel to participate in other than UN missions, such as coalition and disaster relief operations.

By 2002, Mongolia had established the domestic legal basis for participation, had started to develop national expertise, and was seeking opportunities in peace support operations. By establishing a modern peacekeeping force, Mongolia added an important

²⁰ Constitution of Mongolia, <http://www.embassymon.at/en/constitution-mongolia> (Viewed January 4, 2016),

²¹ Concept of National Security, II. Mongolia's Foreign Policy in the Political Field, Embassy of Mongolia, <http://www.embassymon.at/en/concept-foreign-policy> (Viewed January 4, 2016)

²² Myagmar Dovchin: Mongolia and NATO relations, <http://mongoliangeopolitics.org/2014/05/30/mongolia-and-nato-relations-2/> (Viewed January 4, 2016), see also Mongolian Defense White Paper 1997/1998, Ulaanbaatar 1998, p. 45.

component to the “Third Neighbor Policy”.²³ In 2010, Mongolia reviewed its National Defense Concept in relation to its newly adopted National Security Concept.²⁴ This document has assessed the national security environment, formulated goals and objectives of national security policy including the defense policy. *“Bilateral relations and multilateral cooperation shall be continuously pursued in security and defense areas with Mongolia’s two neighboring states, the USA, member states of NATO, the European Union and the Asia-Pacific region along with active participation in international peacemaking missions[sic].”*²⁵

The military have become a vital foreign policy instrument since early 2000 for winning support from the United States and Europe. In March 2003, the Mongolian government declared that the country had become a member of the “coalition of the willing” and offered political support for Operation Iraqi Freedom. This decision was not shared by its two immediate neighbors, China and Russia. Mongolian servicemen were sent to assist in the reconstruction of Iraq, ten rotations of troops had served in Iraq before the mission was declared successfully completed in 2008.²⁶ Joining the War on Terror and the US-led Iraqi war was an important first step to turn “Third Neighbor Policy” from declaration into reality. A decade later, it can be said that Mongolia is recognized as a responsible, successful partner in peacekeeping missions. The MDF helped to gain the “Third Neighbors” interest in broader strategic terms.

5. HISTORY OF NATO–MONGOLIA PARTNERSHIP

The informal meetings with NATO officials started in 1995, and more steps have been taken since 1998, when Secretary of National Security Council R. Bold and 1st Deputy Chief of General Staff Major General B. Shagdar paid a first visit to the NATO HQ and discussed possible ways of cooperation. Since then the Mongolian Foreign Minister and Defense Ministers have visited NATO several times. From the NATO side, Sir Garry Johnson, Director of International Security Advisors Department paid an official visit to Mongolia resulting in a number of follow-up meetings.

²³ Helbig p. 2.

²⁴ Renewed National Security Concept, <http://www.president.mn/eng/newsCenter/viewNews.php?newsId=301> (Viewed January 4, 2016); National Security Concept, http://www.nids.go.jp/english/publication/joint_research/series11/pdf/09.pdf (Viewed January 4, 2016); Sarlagtay, Mashbat Otgonbayar: Mongolia’s Immediate Security Challenges: Implication to Defense Sector and the Regional Cooperation, Chapter 8. p.103.

²⁵ National Security Concept of Mongolia p. 3. <http://www.nsc.gov.mn/sites/default/files/images/National%20Security%20Concept%20of%20Mongolia%20EN.pdf> (Viewed January 4, 2016)

²⁶ Dorjjugder, Munkh-Ochir: Same Rules, New Dimensions For Mongolia’s National Security: Adapting to the New Geo-Economic Environment, <http://www.brookings.edu/research/opinions/2009/10/mongolia-dorjjugder> (Viewed December 18, 2015)

The participation of the Mongolian Defense Forces' team in the Partnership for Peace (PfP)-led Central Asian Battalion (CENTRAZBAT) field exercise in 2000 was a start of actual relations between the two sides.²⁷ Centrazbat 2000 was held near Almaty (Kazakhstan), and personnel from Azerbaijan, Georgia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Mongolia, Russia, Turkey, the United Kingdom, and Uzbekistan joined the exercise. It was followed by a Mongolian–Belgian Armed Forces joint unit's peacekeeping field exercise held in Mongolia in February 2003. Further, such kind of cooperation has greatly expanded in forms and numbers. Mongolia is a valued contributor to NATO-led operations.

Ulaanbaatar deployed an embedded platoon within the Belgian contingent to NATO-led KFOR in Kosovo from December 2005 to March 2007. Following its entry into the International Security Assistance Force (ISAF), the country has been involved in force protection in Feyzabad and has dispatched infantry, artillery and air mentor trainers to the NATO training mission in Kabul.²⁸ In May 2011, Mongolia sent an infantry platoon to strengthen security at Kabul International Airport.²⁹

Mongolia has contributed troops to ISAF in Afghanistan since March 2010, when it first deployed an infantry platoon to ISAF's Regional Command North. Mongolia has also contributed to the US-led counter-terrorism operation in Afghanistan, Operation Enduring Freedom (OEF). Since 2003, a total of 1,309 soldiers have served under ISAF and OEF.³⁰ Since 2002, Mongolia has significantly increased its participation in UN peacekeeping operations, and as of 30 November 2015, contributed the second-largest number of troops.³¹

The Mongolian Five Hills Peace Support Operations Training Centre is part of the Partnership Training and Education Centres (PTEC) network.³² There are 29 centres that provide training on a great variety of issues including language training, crisis management,

²⁷ U.S. Military Cooperation with the Central Asian States, <http://cns.miis.edu/archive/wtc01/uscamil.htm>, (Viewed November 29, 2015). The Central Asian Battalion (Centrazbat) was formed by Kazakhstan, Kyrgyzstan and Uzbekistan in December 1995 as a peacekeeping unit to provide peace and stability in Central Asia. Centrazbat has held multinational exercises in Central Asia to learn other nations' tactics in the hope of becoming a full-fledged participant in UN peacekeeping operations

²⁸ McDermott, Roger: Russian–Mongolian Defense Cooperation and Selenga 2011, 20 September 2011, at [http://www.jamestown.org/regions/centralasia/single/?tx_ttnews\[pointer\]=3&tx_ttnews\[tt_news\]=38426&tx_ttnews\[backPid\]=662&cHash=1a7ff132785d33e6b4efcff2d8ef0f9f#.Vo1SfU-sMgh](http://www.jamestown.org/regions/centralasia/single/?tx_ttnews[pointer]=3&tx_ttnews[tt_news]=38426&tx_ttnews[backPid]=662&cHash=1a7ff132785d33e6b4efcff2d8ef0f9f#.Vo1SfU-sMgh) (Viewed November 29, 2015)

²⁹ Mongolia and NATO hold high-level talks in Ulaanbaatar, http://www.nato.int/cps/en/SID-E699B7FA-7037787F/natolive/news_74801.htm?selectedLocale=en May 25–27, 2011

³⁰ NATO Partnership: Home, at <http://www.natolibguides.info/partnerships> (Viewed November 29, 2015)

³¹ United Nations, "Contributors to UN Peacekeeping Operations" November 30, 2015, http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors/2015/nov15_1.pdf (Viewed 4 January 2016)

³² See NATO Training and Education Centres, <http://www.act.nato.int/ptecs>, NATO's relations with Mongolia, 26 October 2015 at http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_85297.htm (Viewed 29 November 2015)

law of armed conflict, democratic control of the armed forces and defense structures, gender perspectives, and peace and security. They collectively contribute to reinforcing and diversifying NATO's partnership activities. PTECs offer enhanced support to interested partners to develop their defense-related education and training capacities and support the development and transformation of the partners' professional military education institutions.³³

Defence Education Enhancement Programmes (DEEP) are tailored programmes through which NATO advises partners on how to build, develop and reform educational institutions in the security, defense and military domain, emphasizing faculty building and curriculum development, focusing on areas such as teaching methodology, leadership and operational planning.

DEEP-Mongolia was initiated in 2013 at the request of the Mongolian Ministry of Defense. The programme has supported the Mongolian National Defense University's faculty and curriculum development efforts through the academic co-leadership of the George C. Marshall Center and the active involvement of the German Staff College in Hamburg and the Slovak Armed Forces Academy in Liptovský Mikuláš.³⁴

Table 1 History of NATO–Mongolia relationship

Year	Event	Place
1998	Secretary of National Security Council R. Bold and 1st Deputy Chief of General Staff Major General B. Shagdar pays first visit to NATO HQ	NATO HQ, Brussels, Belgium
2001	Agreement on relations between NATO and Mongolia	NATO HQ, Brussels, Belgium
December 2005–March 2007	Contribution to Kosovo Force	Kosovo
Nov 2010	President Tsakhia Elbegdorj attends the Lisbon Summit	Lisbon, Portugal
May 2011	Deputy Assistant Secretary General for Political Affairs and Security Policy James Appathurai visits Mongolia	Ulaanbaatar, Mongolia
Sep 29, 2011	Lieutenant General Juergen Bornemann, Director General International Military Staff visits Mongolia	Ulaanbaatar, Mongolia
March 19, 2012	Signature of Individual Partnership and Cooperation Programme	NATO HQ, Brussels, Belgium
2012	Mongolia becomes engaged in the NATO Science for Peace and Security Programme	
2003–2014	Contribution to Operation Enduring Freedom	Afghanistan

³³ Allies and partners share skills and expertise: the PTEC Marketplace 2015, <http://www.act.nato.int/allies-and-partners-share-skills-and-expertise-the-ptec-marketplace-2015> (Viewed 29 November 2015)

³⁴ Mongolia ushers in new generation of defence educators, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_126007.htm?selectedLocale=en (Viewed 29 November 2015)

2010–2014	Contribution to ISAF	Afghanistan
2014	Mongolia joins Defence Education Enhancement Programme (DEEP)	
Apr 2, 2014	The Minister of Foreign Affairs of Mongolia Luvsanvaldan Bold visits NATO	NATO HQ, Brussels, Belgium
2015	Contribution to Resolute Support Mission	Afghanistan
Sep 16, 2015	NATO Deputy Secretary General visits Mongolia	Ulaanbaatar, Mongolia

(Edited by Col. Klára Siposné Kecskeméthy, Ganbadrakh Tsend-Ayush)

5.1. MONGOLIA – NATO INDIVIDUAL PARTNERSHIP AND COOPERATION PROGRAMME

Mongolia has a very sensitive geopolitical position neighboring with China and Russia. It has not been a traditional NATO or US ally. As a former Soviet satellite state, it has undergone large-scale reforms and developed into a regional model democracy. The country successfully implemented democratic reforms in political, economic, social and military spheres showing good example for other post-communist countries, particularly in Central Asia.

Based on a shared commitment to peace, democracy, human rights, rule of law and international security, Mongolia and NATO adopted on March 19, 2012 an Individual Partnership and Cooperation Programme (IPCP) which sets out plans to enhance interoperability, address global security issues, develop mechanisms for crisis prevention and management, and build capacity (Table 1).

Australia, Japan, Korea and New Zealand also signed that special program with NATO. It is worth noting that Mongolia was the first to adopt it in accordance with this new concept (Table 2).

Table 2 The signature of the Individual Partnership and Cooperation Programme

Country	Date of signature
Mongolia	March 2012
New Zealand	June 2012
South Korea	September 2012
Australia	February 2013
Japan	May 2014

(Edited by Col. Klára Siposné Kecskeméthy)

The purpose of this partnership is to promote political dialogue at various levels and formats. The IPCP provides opportunity for practical cooperation in the area of emerging security challenges with focuses, in particular, on counter-terrorism, non-proliferation and

cyber defense, crisis prevention and management, exchange of specialists, training and education, public diplomacy, joint exercises and peace support operations.³⁵

The IPCP allows cooperation in other security-related areas. For Mongolia the modernization of weaponry and communication equipment (night vision goggles, individual protective gears) is essential, because they are related to force protection and security. Equipment is essential for a contingent's security so it can perform its tasks and accomplish missions. The modernization of equipment and military vehicles remains one of the biggest challenges. NATO has all necessary means and wide experience to solve the issue.

Mongolia has several ongoing activities within the Science for Peace and Security Programme (SPS); leading areas for cooperation include environmental security and cyber defense. Mongolia has been actively engaged in the SPS Programme since 2012. The SPS programme includes establishment of a geo-database on the ecological health of former military sites, the rehabilitation of former military sites, information technology support to the Mongolian Academy of Sciences, and a cyber defense training course for systems administration of the country.³⁶

6. THE FUTURE OF THE PARTNERSHIP

To further enhance the interoperability of its defense forces with NATO forces, Mongolia plans to exchange best practices, participate in a wide range of NATO courses and training activities, and consider the possibility of providing forces to take part in the Operational Capabilities Concept.³⁷ Though Mongolia needs to diversify its political and economic relations, it requires good relationship with its two immediate neighbors.³⁸

NATO's partnership with Mongolia within the Individual Partnership and Cooperation Programme framework can focus mostly on practical fields in the military and civilian sector, like providing medical expertise, and assisting Mongolia in setting up field hospitals which may be used by NATO forces, enhancing military and language training and education possibilities, expanding cooperation on cyber security, promoting partnership to the general public, in order to dispel suspicions against NATO in Russia, China and also in Mongolia,

³⁵ NATO's relations with Mongolia, 26 October 2015 at http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_85297.htm (Viewed November 29, 2015)

³⁶ NATO Science for Peace and Security Programme, Country Flyer 2015 August, <http://www.nato.int/science/country-fliers/Mongolia.pdf> (Viewed January 6, 2016)

³⁷ NATO's relations with Mongolia, 26 October 2015 at http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_85297.htm (Viewed November 29, 2015)

³⁸ Schmücking p. 36.

and appointing a military liaison officer at SHAPE to further develop political dialogue and the enhancement of military-to-military cooperation.³⁹

The NATO–Mongolia partnership in the future will be of practical value to the security interests of both sides. They should actively cooperate in UN peacekeeping operations, conduct joint exercises and training in peacekeeping, humanitarian assistance and civil emergency management areas, and organize joint conferences and research studies on a wide range of security issues. The relations with NATO became an important pillar of the “Third Neighbor” policy, but it will largely be influenced also by external factors, such as geostrategic players of the region.

LITERATURE

- [1] Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, Adopted by Heads of State and Government, at the NATO Summit in Lisbon, November 19–20, 2010 40 pages
- [2] Active engagement in cooperative security: a more efficient and flexible partnership policy http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf (Viewed December 18, 2015)
- [3] Bučka, Pavel–Siposné Kecskeméthy, Klára: NATO partnerships challenges, values and interests, pp. 52–63. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015. 6. Medzinárodná vedecká konferencia, Zborník vedeckých a odborných prác, Liptovský Mikuláš, Slovakia, 2015.
- [4] Chicago Summit Declaration, issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on May 20, 2012
- [5] Dorjjugder, Munkh-Ochir: Same Rules, New Dimensions For Mongolia’s National Security: Adapting to the New Geo-Economic Environment, October 2009 <http://www.brookings.edu/research/opinions/2009/10/mongolia-dorjjugder> (Viewed December 18, 2015)
- [6] Dorjjugder, Munkh-Ochir: Mongolia’s “Third Neighbor” Doctrine and North Korea, Paper, January 28, 2011. <http://www.brookings.edu/research/papers/2011/01/28-mongolia-dorjjugder> (Viewed November 29, 2015)
- [7] Gates, Robert M.: Reflections on the status and future of the transatlantic alliance, Brussels, June 10, 2011 https://www.washingtonpost.com/world/the-security-and-defense-agenda-as-delivered-by-secretary-of-defense-robert-gates-brussels-belgium-june-10-2011/2011/06/10/AGqlZhOH_story.html (Viewed December 21, 2015) <http://tinyurl.com/RGates-Brussels> (Viewed December 21, 2015)
- [8] Helbig, Robert: NATO–Mongolia relations: limited in scope, but with room to grow, Research Paper, No. 116. June 2015, NATO Defense College, Rome 12 pages

³⁹ Helbig p. 11.

- [9] Kamp, Karl-Heinz: The Transatlantic Link after Chicago, NDC Research Report, May 2012, NATO Defense College, Rome 5 pages
- [10] Lisbon Summit Declaration, issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon, November 20, 2010, 13 pages
- [11] McDermott, Roger: Russian–Mongolian Defense Cooperation and Selenga 2011, 20 September 2011, at [http://www.jamestown.org/regions/centralasia/single/?tx_ttnews\[pointer\]=3&tx_ttnews\[t_news\]=38426&tx_ttnews\[backPid\]=662&cHash=1a7ff132785d33e6b4efcff2d8ef0f9f#.VoP4ok-sMgg](http://www.jamestown.org/regions/centralasia/single/?tx_ttnews[pointer]=3&tx_ttnews[t_news]=38426&tx_ttnews[backPid]=662&cHash=1a7ff132785d33e6b4efcff2d8ef0f9f#.VoP4ok-sMgg) (Viewed November 29, 2015)
- [12] Moore, Rebecca R.: Lisbon and the Evolution of NATO's New Partnership Policy, Perceptions, Spring 2012, Volume XVII, Number 1, pp. 55–74
- [13] NATO 2020 – Shared leadership for a shared future, Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the Brussels Forum (with Q&A session), March 23, 2012
- [14] NATO Partnership: Home, at <http://www.natolibguides.info/partnerships> (Viewed November 29, 2015)
- [15] NATO's relations with Mongolia, October 26, 2015 at http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_85297.htm (Viewed November 29, 2015)
- [16] Remek, Éva: Biztonságunk a globalizáció árnyékában, Európai Tükör, 2009. XIV. évfolyam, 3. szám, pp. 81-90.
- [17] Riga Summit Declaration, issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Riga on November 29, 2006
- [18] Sarlagtay, Mashbat Otgonbayar: Mongolia's Immediate Security Challenges: Implication to Defense Sector and the Regional Cooperation, Chapter 8. pp. 103–116.
- [19] Schmücking, Daniel: Search for the third border, Mongolian foreign policy between Russia and China, October 2015, Kas International Reports, pp. 21–37.
- [20] Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon November 19–20, 2010, 40 pages
- [21] Towards NATO's Chicago Summit, Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the European Policy Centre, Brussels, September 30, 2011 http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_78600.htm (Viewed December 18, 2015)
- [22] Wales Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, September 5, 2014, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en (Viewed January 2, 2016)

Reviewer:

MG (ret.) prof. Janos ISASZEGI, PhD.,

SOUČASNÉ TRENDY VOJENSKÝCH VÝDAJŮ VE SVĚTOVÝCH REGIONECH

Ing. Vendula Hynková, Ph.D.

Vendula.Hynkova@unob.cz

prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc.

Miroslav.Krc@unob.cz

Univerzita obrany, Fakulta vojenského leadershipu, Brno,

CURRENT TRENDS IN MILITARY SPENDING IN WORLD REGIONS

ABSTRACT

The paper deals with the current trends in funding for national defense of the country in conjunction with the military-political, security and macroeconomic influences. These trends will be described in the major regions of the world: Middle East, Europe, Asia and Oceania, America and Africa according to the layouts of SIPRI database. This paper reveals how proportions of military spending are changing, particularly among advanced economies as NATO member countries and developing economies, such as the countries in the region of the Middle East, the leading countries of Asia and North Africa. Just secondly named countries, and including the Russian Federation, have significantly invested in their armies, despite the economic consequences of the recent economic recession that affected mainly the United States and developed European countries.

KEY WORDS: military spending, national security, defence

ABSTRAKT

Příspěvek se zabývá současnými trendy prostředků pro vnější obranu státu ve spojení s vojensko-politickými, bezpečnostními a makroekonomickými vlivy. Tyto trendy budou zachyceny v rámci členění hlavních regionů Střední Východ, Evropa, Asie a Oceánie, Amerika a Afrika v souladu s členěním databáze SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute). Příspěvek odhaluje, jakým způsobem se mění proporce ve vynakládání vojenských výdajů, zejména mezi vyspělými ekonomikami členských zemí NATO a rozvojovými ekonomikami, jako jsou země v regionu Střední Východ, přední země Asie

či severní Afriky. Právě v druhém pořadí jmenované země, a rovněž Ruská federace, znatelně investovaly do svých armád, navzdory ekonomickým důsledkům nedávné ekonomické recese, která postihla hlavně Spojené státy a vyspělé evropské země.

KLÍČOVÁ SLOVA: vojenské výdaje, národní bezpečnost, obrana

ÚVOD

V dnešní době se státy nacházejí v dynamickém, komplexním a proměnlivém bezpečnostním prostředí. Jejich ekonomiky jsou stále více provázané a reagují rychleji a citlivěji na změny u makroekonomických proměnných. Bezpečnostní prostředí má stále častěji nestátní a nadnárodní charakter a jeho závažnost se posuzuje v globálním měřítku.

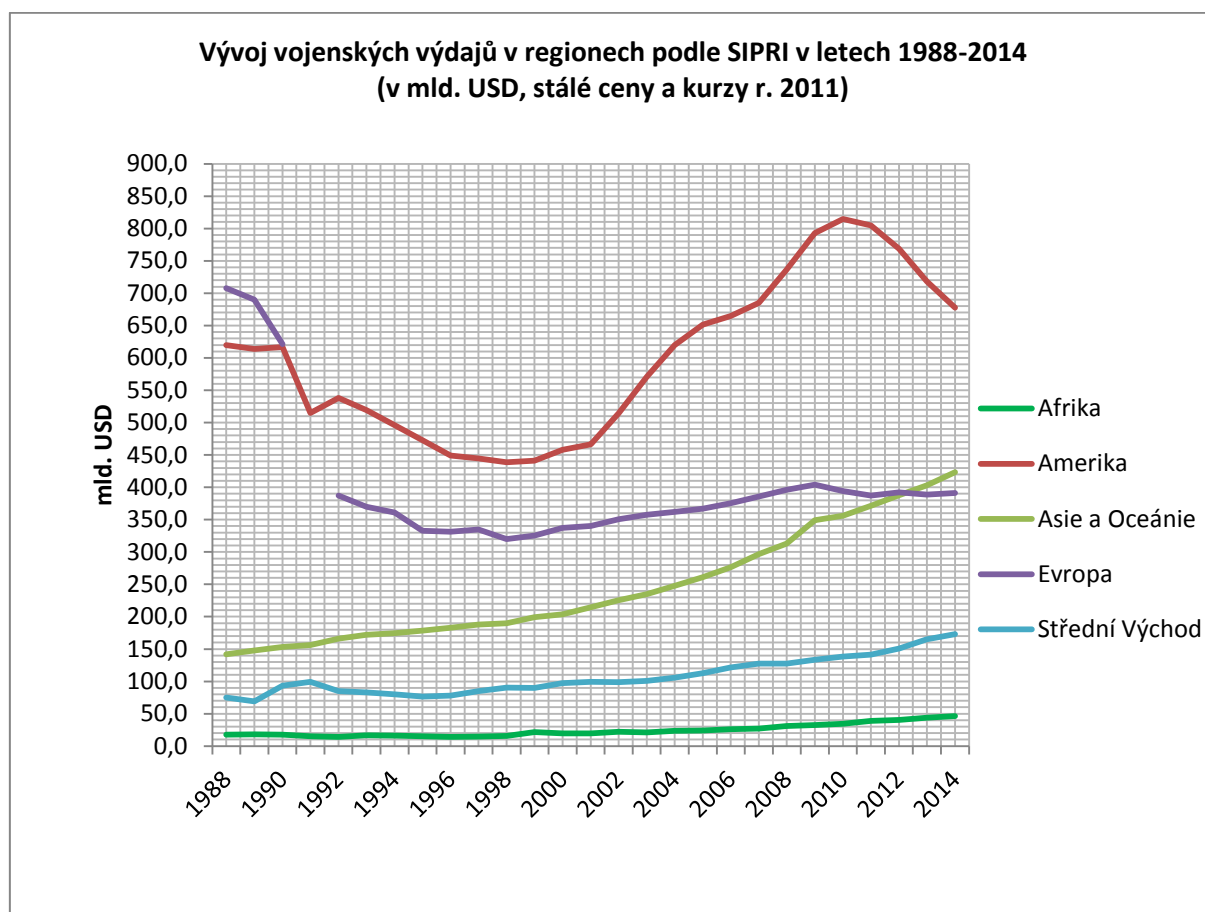
V následujícím textu budou naznačeny trendy vojenských výdajů ve světových regionech, na které nepřetržitě působí vojensko-politické, bezpečnostní a makroekonomické vlivy. Trendy jsou zkoumány na základě předchozí analýzy vývoje vojenských výdajů světových regionů a vybraných důležitých států z těchto regionů, vymezených podle organizace SIPRI (*Stockholm International Peace Research Institute*).

1 REGION EVROPA

Region Evropa se podle organizace SIPRI člení na východní, střední a západní Evropu. Region Evropa tvoří: *Albánie, Arménie, Rakousko, Ázerbájdžán, Bělorusko, Belgie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Chorvatsko, Kypr, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Gruzie, Německo, Řecko, Maďarsko, Island, Irsko, Itálie, Lotyšsko, Litva, Lucembursko, Makedonie, Malta, Moldávie, Černá hora, Nizozemsko, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Rusko, Srbsko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, Velká Británie a Ukrajina.*

Vývoj trendu vojenských výdajů v tomto regionu v letech 1998 – 2014 demonstruje graf č. 1. Z počátku vymezeného období v letech 1988 – 1991 je znatelný výrazný pokles vojenských výdajů, jenž byl zapříčiněn ukončením bipolarity a přechodem některých států střední a východní Evropy z centrálního plánování na tržní systém. Vojenské výdaje nejvýrazněji poklesly v regionu východní Evropy. V období 1992 - 2000 je viditelné další postupné snižování vojenských výdajů v celém regionu Evropa, které lze vysvětlit stálým bezpečnostním prostředím v regionu. V letech 2001 - 2009 se vojenské výdaje ve všech regionech mírně zvýšily kvůli započetí války proti terorismu v Afghánistánu. Znatelněji v tomto období rostly vojenské výdaje ve východní a západní Evropě, zatímco střední Evropa

si udržovala konstantní výši vojenských výdajů. Podle studií většina evropských států vykazovala rostoucí nebo stagnující trend ve vynakládání zdrojů pro obranu. Avšak postupné navyšování výdajů v regionu skončilo v roce 2009, kdy světová ekonomická recese započatá v USA zasáhla evropské státy.¹ Ty pak začaly vykazovat nižší úroveň vojenských výdajů a jejich růstový trend se obrátil v klesající, a to tím více, čím byl stát více vnitřně zadlužen. Od roku 2010 již region východní Evropy zažívá trend rostoucích vojenských výdajů. Tuto nuanci zapřičiňuje zejména Rusko, protože i po roce 2009 bylo schopné navyšovat výdaje takovým způsobem, že se jeho vojenské výdaje promítly do celého regionu východní Evropy.

Graf č. 1 Vývoj vojenských výdajů ve světových regionech podle SIPRI v letech 1988 – 2014

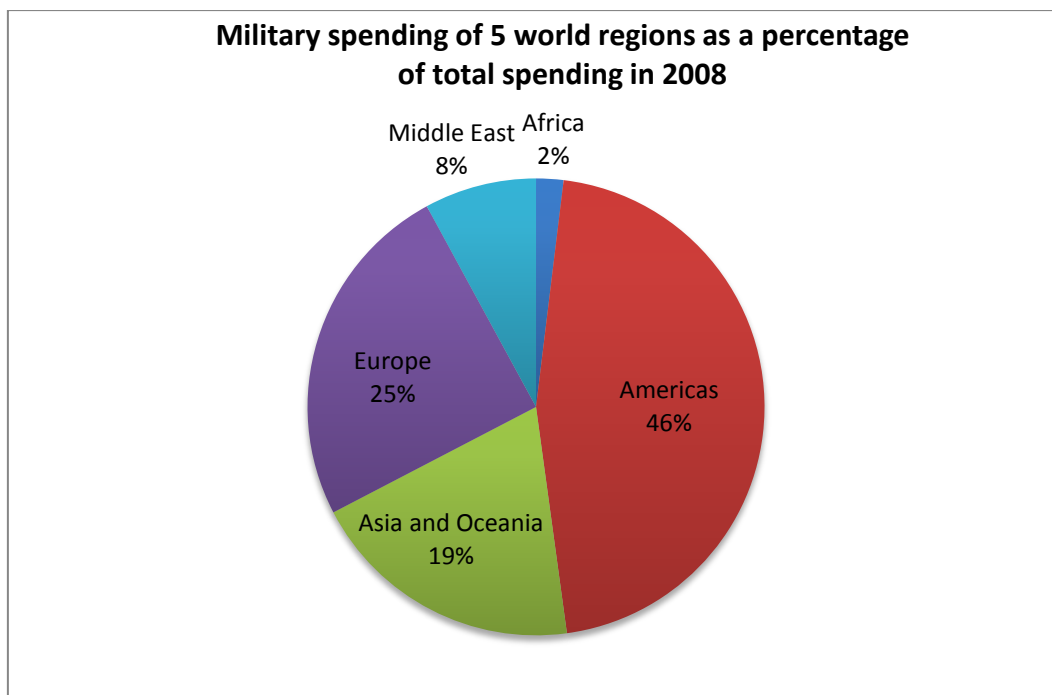
*Zdroj dat: SIPRI database, dostupné na WWW:
http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database*

¹ Světová hospodářská recese (2008-2013) obrátila trend ve vynakládání vojenských výdajů. „Je však obtížné odhadnout hloubku a dobu trvání problémů globální ekonomiky. Nepříznivý vývoj mezinárodního ekonomického prostředí je – a i v následujícím období zřejmě bude – hlavní příčinou krizových příznaků...“ (Brizgalová, L., 2012).

2 REGION SEVERNÍ AMERIKA

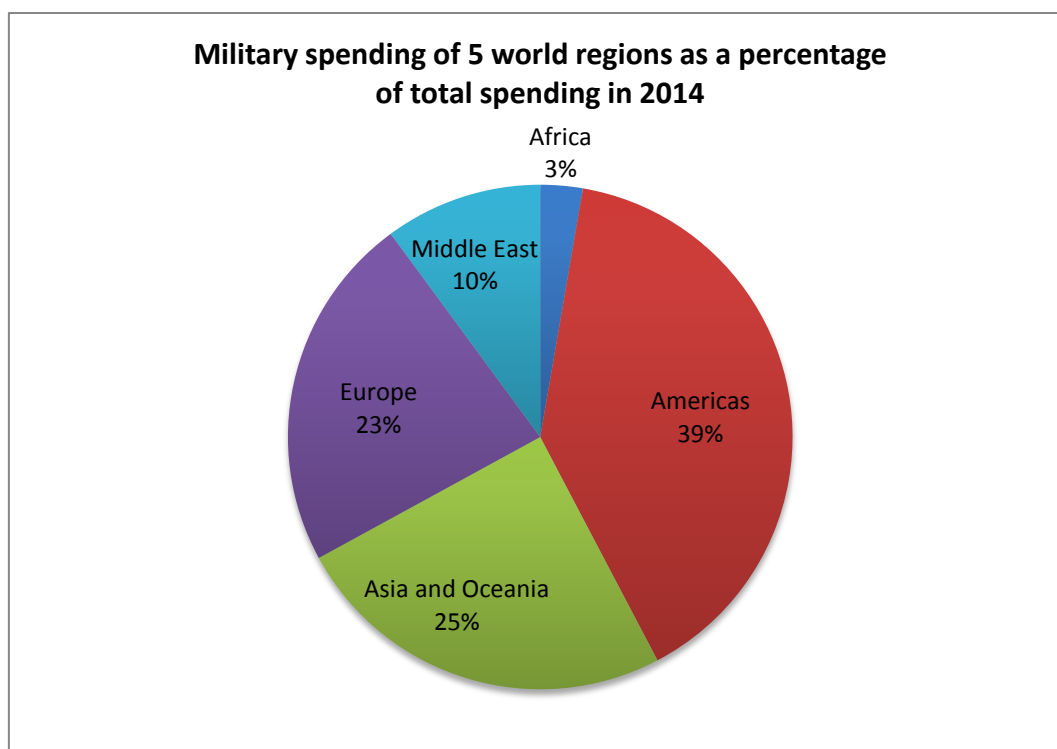
Region Severní Amerika podle SIPRI tvoří *Spojené státy americké (USA)* a *Kanada*. V textu se blíže zaměříme na USA. Spojené státy a celý region má velice podobný vývoj vojenských výdajů. Vojenské výdaje spojených států tvoří přibližně 96 % výdajů celého regionu. Mezi významné vojenské operace Spojených států patří: 1991 – válka v zálivu, 1992-1996 – nasazení v Bosně a Hercegovině, od roku 2001 válka v Afghánistánu, 2003 - 2011 – válka v Iráku, 2011 – válka v Libyi. Tyto konflikty slouží jako odrazový můstek k bližší analýze vojenských výdajů USA. Po ukončení studené války vojenské výdaje poklesly mezi lety 1988 a 1990 o 16 %. V roce 1991 a 1992 je znatelný mírný nárůst vojenských výdajů kvůli první válce v Iráku. Od roku 1992 následuje pozvolné snižování vojenských výdajů. Toto snižování probíhá až do roku 2001. V letech 1992 - 2001 byly americké ozbrojené síly nasazeny na Balkánském poloostrově. Od roku 2001 Spojené státy vedou válku proti terorismu v Afghánistánu a od roku 2003 probíhala válka v Iráku. Kvůli těmto zahraničním nasazením byly výdaje na obranu zvyšovány o 12 % na rok 2002, o 14 % na rok 2003 a o 9 % na rok 2004. Vojenské výdaje dále rostou, ale již pomalejším tempem až do roku 2010. Od roku 2010 výdaje na obranu klesají s meziročním poklesem přibližně 5 %. Tento pokles může být zapříčiněn stahováním jednotek z míst nasazení (ukončila se válka v Iráku a stahovaly se v tomto období jednotky z Afghánistánu) a zároveň nástupem ekonomické recese od roku 2008, jež má své kořeny právě v USA. Vliv nedávné finanční a ekonomické krize v USA a Evropě zachycují grafy č. 2 a 3, které komparují podíly vojenských výdajů v regionech Amerika a Evropa, kam patří i členské státy Severoatlantické aliance (NATO), na celkových světových vojenských výdajích. Pokud americký region vynakládal před recesí v roce 2008 46 % světových statisticky vykazovaných výdajů na obranu, pak po oživení v roce 2014 to bylo 39 %. Rovněž v Evropě se tento podíl snížil, z 25 % v roce 2008 na 23 % v roce 2014. Celkově se vojenské výdaje světa za vymezené období více přesunuly ve prospěch rozvojových zemí (evropský a americký díl se zmenšily).²

² Provázanost evropského a amerického regionu ovlivňuje trendy vynakládání vojenských výdajů a jejich následné procentní přeskupení. „On the basis of examination of the development of military spending of European NATO countries are evident causes changing the trend. Firstly, it was the fall of the Iron Curtain and the release of defence policy in terms of reduction of military spending. Secondly, armies (including the establishment of new state armies) needed to modernize and many have undergone a professionalization, thus military expenditures began to increase gradually. However, this trend has been influenced by the last recession starting 2008 onwards.“ (HYNKOVA, V., LASTOVKA, M., FAIFER, O., 2015).

Graf č. 2 Vojenské výdaje pěti světových regionů jako procentní podíl na celkových vojenských výdajích ve světě v roce 2008 (podle SIPRI)

*Zdroj dat: SIPRI database, dostupné na
WWW: <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database>.*

Graf č. 3 Vojenské výdaje pěti světových regionů jako procentní podíl na celkových vojenských výdajích ve světě v roce 2014 (podle SIPRI)

*Zdroj dat: The SIPRI military expenditure database. [cit. 2015-10-10]. Dostupné na
WWW: <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database>.*

3 REGION BLÍZKÝ VÝCHOD

Region Blízkého východu tvoří dle SIPRI následující státy: Bahrajn, Egypt, Irán, Irák, Izrael, Jordánsko, Kuvajt, Libanon, Omán, Katar, Saudská Arábie, Sýrie, Spojené Arabské Emiráty a Jemen.

Vývoj vojenských výdajů za region demonstruje graf č. 1. Z grafu je možné vyčíst výrazné zvýšení výdajů v letech 1989 až 1991, které bylo provázané s první válkou v Perském zálivu. Po roce 1991 následoval významný pokles až do roku 1996. Poté můžeme pozorovat pozvolný nárůst s výjimkami v letech 2001 až 2002 a 2007 až 2008. Světová ekonomická reces počínající rokem 2008 se států v regionu Blízkého východu nedotkla.

Jednoznačným leaderem v oblasti vojenských výdajů v regionu je největší vývozcce ropy na světě – Saudská Arábie. Za rok 2014 tvořil podíl vojenských výdajů na HDP 10,4 % a v přepočtu na USD vojenské výdaje činily 73 717 mil. Saudská armáda je řazena mezi nejvyspělejší ve světě. Vojensky dlouhodobě spolupracuje se Spojenými státy, které ji dodávají zbraně a zajišťují výcvik její velké části. Významný nárůst výdajů na obranu probíhal v této zemi zejména od roku 2003 do současnosti, s výrazným útlumem v letech 2007 až 2011. Dalším státem v pořadí jsou Spojené Arabské Emiráty. Poslední známé údaje o vojenských výdajích jsou z roku 2012 a čítají 18 898 milionů USD. I Spojené Arabské Emiráty jsou tradičním spojencem západu, obzvláště USA a Francie, které hrají roli ve vyzbrojování jejich armády. Data o výdajích na obranu jsou známá od roku 1997 a vykazují pozvolně rostoucí trend. Významným subjektem v regionu Blízkého východu je bezesporu jediný nearabský stát – Izrael, jenž vlastní jednu z nejmodernějších armád. Nutností je zmínit současný stav v Sýrii, kde probíhá občanská válka, což navyšuje vojenské výdaje v tomto regionu.

4 REGION ASIE A OCEÁNIE

Region *Asie a Oceánie* tvoří podle členění SIPRI čtyři celky: Centrální, Východní, Jižní Asii a Oceánii. Do Centrální Asie jsou začleněny *Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzbekistán*. Celek Východní Asie tvoří *Brunej, Kambodža, Čína, Indonésie, Japonsko, Severní Korea, Jižní Korea, Laos, Malajsie, Mongolsko, Myanmar, Filipíny, Singapur, Tchaj-wan, Thajsko, Východní Timor a Vietnam*. Jižní Asii pokrývají *Afghánistán, Bangladéš, Indie, Nepál, Pákistán, Sri Lanka* a do Oceánie jsou zařazeny *Austrálie, Fidži, Nový Zéland a Papua Nová Guinea*.

Jak se vyvíjel trend vojenských výdajů v tomto regionu v období 1988-2014, demonstruje opět graf č. 1. V období 1988 až 2000 rostly vojenské výdaje regionu

pozvolnějším tempem, zatímco od roku 2000 do 2014 můžeme pozorovat zrychlení ve vynakládání vojenských výdajů, z toho největší podíl vynakládala Východní Asie (zhruba $\frac{3}{4}$ z celkového součtu v průběhu celého období). Světová ekonomická recese výrazně nenarušila rostoucí trend, pouze zmírnila zrychlení ve vynakládání vojenských výdajů před rokem 2009. Celkově, vojenské výdaje v tomto regionu v období vzrosty 1,7x (vyjádřeno ve stálých cenách USD roku 2011) a předpokládá se jejich stále rostoucí trend, zejména u těchto států: Čína, Indie, Severní a Jižní Korea. Čínský rozpočet na obranu se zvyšuje exponenciálně. Od roku 2002 do roku 2011 se zvýšil o 170 %, ze 47,8 mld. USD v roce 2002 na 129 mld. USD v roce 2011. Japonský rozpočet se oproti tomu o 3 % snížil. Indický rozpočet se zvýšil o 66 % v období 2002 až 2011 a taktéž se zvýšil jihokorejský, v uvedeném období o 45 %.

5 REGION AFRIKA

SIPRI ve svých postupech dělí Afriku na Severní Afriku a Subsaharskou Afriku. Vývoj vojenských výdajů celkově za africký region ukazuje opět graf č. 1. Můžeme pozorovat rostoucí tendenci s propadem v letech 1990 až 1992, a naopak velkým rozmachem v letech 1998 až 1999. Za posledních deset let se vojenské výdaje zvyšovaly rovnoměrně a jejich růst ekonomická recese počínající rokem 2008 zbrzdila jen nepatrně. Celkové vojenské výdaje v Africe za rok 2014 dosáhly 46,5 miliard USD, což je odhadnutý údaj. Problém v analýze vojenských výdajů afrických států spočívá především v nedostupnosti informací. Nestabilita, nejasné vedení země, netransparentnost výdajů a neustálý vznik a zánik nových vlád a států způsobuje chybějící informace. V odhadu celkových výdajů v Africe chybí v letech 1988 až 1990 a 2007 až 2013 více než 10 % hodnot u jednotlivých zemí.

Jednoznačným leaderem ve výši vojenských výdajů v Africe je Alžírsko, dále pak Angola, JAR, Maroko, Nigérie a Tunisko. Vojenské výdaje ostatních států v Africe jsou na velmi podobné úrovni a v roce 2013 nepřesahují výši 600 milionů dolarů.

ZÁVĚR

Evropský region si udržuje poměrně konstantní úroveň vojenských výdajů od začátku 90. let minulého století, po pádu železné opony. Ekonomická recese počínající rokem 2008 zasáhla především státy západní Evropy, kdy pak pokles vojenských výdajů v těchto státech vykompenzoval nárůst vojenských rozpočtů v zemích východní Evropy, zejména v Rusku. Ve struktuře vojenských výdajů zemí západní Evropy se při krácení státních rozpočtů výrazně zvýšil podíl mandatorních výdajů v neprospěch výdajů investičních a celkově se snížil podíl vojenských výdajů na hrubém domácím produktu těchto států.

V regionu Amerika vévodí vojenské výdaje Spojených států. Pozvolný klesající trend devadesátých let (od roku 1992) byl zakončen v roce 2001, kdy Spojené státy ochromily koordinované teroristické útoky zaměřené na oslabení jejich ekonomické velmoci. Od tohoto roku do počátku finanční krize v roce 2008 americké vojenské výdaje značně narostly (např. o 12 % v roce 2002, o 14 % v roce 2003) kvůli zahraničním operacím. Od roku 2010 americké vojenské výdaje klesaly s meziročním tempem přibližně 5 % z důvodu restriktivních opatření v průběhu ekonomické recese.

Region Blízký Východ vykazuje trvale rostoucí trend s poměrně vysokými přírůstky, bez vlivu nedávné ekonomické recese (2008 - 2013), což je dáno zapojením států Blízkého Východu do vojenských konfliktů, případně vynakládáním poměrně vysokých vojenských výdajů, umožněných převážně extenzivním ekonomickým růstem (případ Saudské Arábie). Cyklický trend vývoje výdajů na obranu můžeme pozorovat u států, kde vrcholily (ustávaly) významné vojenské konflikty (např. Kuvajt, Irák, Irán).

Celkové vojenské výdaje regionu Asie a Oceánie zrychlily tempo růstu od roku 2000, z toho největší nárůsty zaznamenaly státy Východní Asie (zejm. Čína a Indie). Světová ekonomická recese 2008 - 2013 nenarušila rostoucí trend vojenských výdajů tohoto regionu. Největší nárůst ve výdajích vykazuje Čína, kde došlo k 170% navýšení rozpočtu pro obranu v letech 2002 – 2011. Trend navyšování vojenských výdajů pokračuje a je očekáván i v budoucích letech v souladu s růstem čínské ekonomiky. Akcelerace čínského obranného rozpočtu vyvolává růst vojenských výdajů geograficky blízkých států (hl. Japonska v letech 2014 - 2018). V roce 2014 se státy z asijského regionu – Čína, Japonsko, Indie a Jižní Korea zařadily mezi první desítku států vynakládajících nejvyšší vojenské výdaje ve světě (statistiky SIPRI). Pro blíže zkoumané státy Pákistán a Afghánistán je příznačný rok teroristických útoků na Spojené státy (2001), jenž vyvolal akceleraci ve vynakládání vojenských výdajů. V Afghánistánu došlo k výraznému navýšení vojenských výdajů v letech 2010 - 2013.

Za posledních deset let se vojenské výdaje v africkém regionu zvyšovaly rovnoměrně a jejich růst ekonomická recese počínající rokem 2008 zbrzdila jen nepatrně. Celkové vojenské výdaje v Africe za rok 2014 dosáhly 46,5 miliard USD, což je odhadnutý údaj. Problém v analýze vojenských výdajů afrických států spočívá především v nedostupnosti informací. Nestabilita, nejasné vedení země, netransparentnost výdajů a neustálý vznik a zánik nových vlád a států způsobuje chybějící informace. V odhadu celkových výdajů v Africe chybí v letech 1988 až 1990 a 2007 až 2013 více než 10 % hodnot u jednotlivých zemí. Jednoznačným leaderem ve výši vojenských výdajů v Africe je Alžírsko, dále pak Angola, JAR, Maroko, Nigérie a Tunisko. Můžeme předpokládat pokračování v rostoucím trendu

vynakládání vojenských výdajů u těchto států, především pak při nestabilním politickém a ekonomickém vývoji zemí severo-afrického subregionu.

LITERATURA:

- [1] BRIZGALOVÁ, L. Vojenské výdaje a jejich vyhodnocení ve vybraných zemích Evropské unie. In Vojenské rozhledy, 4/2012, roč. 21 (53). Praha: MO ČR, 2012. s. 111-121. ISSN 1210-3292.
- [2] HYNKOVÁ, Vendula; FAIFER, Oldřich; LASTOVKA, Michal. The Development of Military Spending in Selected European NATO Countries and the Russian Federation during 1990 - 2013. In: The 9th International Days of Statistics and Economics. Conference Proceedings. Praha: VŠE Praha, 2015, p. 597-606. ISBN 978-80-87990-06-3.
- [3] Military Spending. Globalsecurity.org [online]. 2011 [cit. 2015-10-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/de-budget.htm>>.
- [4] Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Bezpečnostní strategie ČR. [online]. [cit. 2015-09-09]. Dostupné na <http://www.mzv.cz/file/1386521/Bezpecnostni_strategie_2015.pdf>.
- [5] North Atlantic Treaty Organization (NATO). *ISAF's Mission in Afghanistan*. Dostupné na WWW: <<http://www.nato.int>>. Online [cit. 2015-10-10].
- [6] SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute). *SIPRI Military Expenditures Database*. Dostupné na WWW: <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database>. Online [cit. 2015-10-9].
- [7] SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute). *SIPRI Yearbooks 1994-2013*. Dostupné na WWW: <<http://www.sipri.org>>. Online [cit. 2015-10-09].
- [8] The World Bank. *GDP growth (annual %)*. Dostupné na WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries>>. Online [cit. 2015-10-10].

Recenzent:

plk. gšt. Ing. Ivo PIKNER, Ph. D.

POROVNANIE VÝVOJOVÝCH ZMIEN V OBLASTI ARMÁDNEJ TELOVÝCHOVY A ŠPORTU V ČESKEJ A SLOVENSKEJ REPUBLIKE V ROKOCH 1989-2000

PaedDr. Peter Bučka, PhD.

Stredná zdravotnícka škola v Žiline

kontakt t.č. 0904 388838, bucka.peter@gmail.com

COMPARISON OF DEVELOPMENTS IN THE FIELD OF MILITARY PHYSICAL EDUCATION AND SPORT IN CZECH REPUBLIC AND SLOVAKIA IN 1989-2000

ABSTRACT

The development of the sport movement after social changes in 1989 has in the Slovak and Czech Republic its specific features which intensified when these countries gained independence. We talk mainly about the dynamics of changes in the organizational structure which has been, comparing Slovak and Czech Republic, more distinctive in Slovak Republic. In the Military Physical Education and Sport area the trend was contrary. In the Armed Forces of the Slovak Republic the development has been copying foregoing changes in the Army of the Czech Republic, with a certain setback in specific subsystems. In others, such as active duty physical activities, the development has been different. While efforts in the Army of the Czech Republic were concentrated on keeping up with demands placed on physical fitness and movement performance in order to continue on securing this area with stand-by qualified personnel, in the Armed Forces of the Slovak Republic this field has been partially neglected.

Keywords: development, military, sport, reorganization.

ABSTRAKT

Vývoj v športovom hnutí po spoločenských zmenách v roku 1989 mal v Slovenskej a Českej republike svoje osobitosti, ktoré sa po vzniku samostatných štátov ešte zvýraznili. Išlo najmä o dynamiku zmien organizačných štruktúr, ktorá bola v Slovenskej republike oveľa výraznejšia ako v Českej republike. V oblasti armádnej telovýchovy a športu bol trend opačný. V Armáde Slovenskej republiky vývoj s určitým odstupom v niektorých subsystémoch kopíroval predošlé zmeny v Armáde Českej republiky. V iných ako napríklad

v služobnej telovýchove došlo k rozdielnému vývoju. Zatiaľ, čo v Armáde Českej republiky sa úsilie koncentrovalo na udržanie úrovne požiadaviek kladených na telesnú zdatnosť a pohybovú výkonosť s cieľom naďalej zabezpečovať túto oblasť odborne pripraveným personálom. V armáde Slovenskej republiky došlo v tejto oblasti k čiastočnej rezignácii.

Kľúčové slová: vývoj, armáda, šport, reorganizácia

Po 17. novembri 1989 nastali prudké spoločensko-politické premeny, ktoré neobišli ani telovýchovné hnutie. V prvej fáze v rámci existujúceho Československého zväzu telesnej výchovy (ďalej len ČSZTV) sa jeho orgány snažili o udržanie a reformovanie hnutia po obsahovej a personálnej stránke. Dňa 3. decembra 1989 sa zišiel na mimoriadnom zasadnutí Slovenský ústredný výbor (ďalej len SÚV) ČSZTV a vytýčil požiadavky na zmenu stanov ČSZTV. Nasledovalo mimoriadne zasadnutie ÚV ČSZTV, ktoré zvolilo nové orgány ÚV ČSZTV.¹ Udalosti dostali rýchli priebeh. Ako prvý sa zo štruktúry československej telovýchovy a športu uvoľnil Československý olympijský výbor. Nasledovalo obnovenie Československej obce sokolskej. Postupne začali vznikať ďalšie organizácie: Asociácia telovýchovných jednôt, Asociácia športu pre všetkých, Československá konfederácia športových a telovýchovných zväzov, Český zväz telesnej výchovy a Združenie technických športov a činností. Svoju činnosť obnovili aj ďalšie organizácie, ktoré telovýchovnom hnutí pôsobili pred rokom 1948.² Dňa 11. marca 1990 sa zišiel mimoriadny zjazd Slovenskej organizácie ČSZTV, ktorý schválil dočasné stanovy a názov Slovenské združenie telesnej kultúry (ďalej len SZTK). Na mimoriadny Slovenskej organizácie ČSZTV nadväzoval dňa 25. marca 1990 mimoriadny zjazd ČSZTV, ktorý schválil zánik ČSZTV. Nástupníckymi organizáciami sa stali : Český zväz telesnej výchovy a subjekty v ňom združené, SZTK a subjekty v ňom združené, Československá konfederácia športových a telovýchovných zväzov a subjekty v ňom združené, telovýchovné jednoty a kluby, športové a telovýchovné zväzy. Na Slovensku bol 18. mája 1990 prijatý zákon o telesnej kultúre č. 198/1990, ktorý zrušil už krajne nevyhovujúci zákon č. 68 Zb. o organizácii telesnej výchovy z roku 1956. Zákon všeobecne, široko a otvorene riešil otázky poslania telesnej kultúry, úlohy orgánov a organizácií financovania telesnej kultúry, hospodárskej a podnikateľskej činnosti a pod.³ V českých zemiach k takejto zmene v sledovanom období nedošlo. Transformáciou po

¹ PERÚTKA, J. – GREXA, J. : Dejiny telesnej kultúry na Slovensku. UK Bratislava, 1995, s. 104.

² KÖSSL, J.-ŠTUMBAUER, J.-WAIC, M.: Vybraté kapitoly z dejín českej telesnej kultúry od roku 1774 po súčasnosť. Praha, L. Print, 1994, s.174-175.

³ PERÚTKA, J. – GREXA, J.: Dejiny telesnej kultúry na Slovensku. UK Bratislava, 1995, s. 106-107.

novembri 1989 prešli aj relevantné štátne orgány. Najvyšším orgánom zodpovedným za výkon štátnej správy v oblasti športu a telesnej výchovy sa stali Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy Českej a Slovenskej republiky, ktoré súčasne koordinovalo činnosť ostatných zainteresovaných rezortov, orgánov a organizácií.⁴ Skončením roku 1992 zaniklo Československo a vznikli dva samostatné nástupnícke štáty Česká a Slovenská republika. Obdobie po roku 1993 stratilo svoj revolučný charakter predchádzajúcich rokov a jeho možné nazvať evolučným obdobím.⁵ V Slovenskej republike schválila vláda v roku 1996 dokument Program transformácie telesnej kultúry v Slovenskej republike. Následne bol prijatý NR SR zákon č.288/1997 z.z., ktorý mal ambície riešiť nahromadené problémy v oblasti riadenia športu, hlavne postavenie SZTK ako aj perspektívne úlohy miestnej a regionálnej štátnej správy a samosprávy. Dôležitou časťou zákona bolo stanovenie prostriedkov štátneho rozpočtu najmenej vo výške 0,5 % jeho ročného objemu, alebo prostriedky štátneho rozpočtu, ustanovené osobitým zákonom o podpore športu štátom. Mnohé úlohy programu sa však nepodarilo uviesť do života.⁶

Armádna telovýchova a šport sa v predošlom politickom systéme vyprofilovala ako významná zložka športového hnutia. Hore uvedené zmeny našli svoju odozvu aj v armádnej telovýchove a športe. (poz. autora: do septembra 1990 boli základnými formami armádnej telovýchovy a športu masová, výkonnostná, vrcholová a služobná. Od uvedeného obdobia to bola výkonnostná, vrcholová, služobná telesná výchova a mimo služobná telesná výchova). Na jeseň 1990 sa v súlade s uznesením Rady obrany štátu zo dňa 12. novembra 1990 a v náväznosti na realizáciu nových zásad vojenskej doktríny Československej federatívnej republiky (ďalej len ČSFR) sa začala uskutočňovať rozsiahla redislokácia útvarov a zariadení z Českej republiky na území Slovenskej republiky. Súčasne sa uskutočnila reorganizácia federálneho ministerstva obrany.⁷ Ešte pred začatím uvedených zmien bol vydaný rozkaz ministra národnej obrany č. 50 zo dňa 10. septembra 1990, ktorý od 1. októbra 1990 znamenal zásadné zmeny v armádnej telovýchove a športe. Dňom 1. októbra 1990 sa zrušila:

⁴ KÖSSL, J.-ŠTUMBAUER, J.-WAIC, M.: Vybraté kapitoly z dějin české tělesné kultúry od roku 1774 po současnost'. Praha, L. Print, 1994, s.176.

⁵ GREXA, J.-STRACHOVÁ, M.: Dějiny sportu. MU Brno 2001, s.216.

⁶ LEŠKA, D.: Sociologie sportu. ICM AGENCY. Bratislava, 2005, s.248-250.

⁷ A revue č.8, 1992, s.48-49.

- Správa vrcholového športu Československej armády (poz. autora: v súvislosti so spoločenskými zmenami po novembri 1989 sa zmenil názov Československej ľudovej armády na Československú armádu).
- Oddelenie telesnej prípravy Správy bojovej prípravy – Ministerstva národnej obrany (ďalej len SBP/MNO).
- Skupina masových telovýchovných akcií a zabezpečenia výkonnostného športu vojenského odboru pri Fakulte telesnej výchovy a športu UK Praha (ďalej len FTVS UK Praha)

Súčasne bola zriadená Správa telesnej výchovy a športu Československej armády (ďalej len STVŠ ČSA). STVŠ ČSA bola podriadená náčelníkovi Hlavnej správy pozemného vojska ČSA a priamo riadila všetky zložky armádnej telovýchovy. Uvedeným rozkazom bol daný pokyn na posúdenie účinnosti ustanovení predpisu Telesná príprava v Československej ľudovej armáde s označením Tel-1-1 z roku 1988, Smernice pre výkonnostný šport v príprava v Československej ľudovej armáde s označením Všeob-sm-6 z roku 1982 a Smernice pre vrcholový šport v Československej ľudovej armáde s označením Všeob-sm-7 z roku 1986 a na základe výsledkov rozhodnutí o ich úprave alebo novelizácii.⁸ STVŠ ČSA pozostávala z oddelenia telesnej výchovy, oddelenia športu, oddelenia organizácie a materiálo-technického zabezpečenia, skupiny zahraničných vzťahov, skupiny finančnej, skupiny pre personálnu prácu a tajnej spisovne. STVŠ ČSA prevzala okrem úloh, ktoré plnila Správa vrcholového športu ČSA aj ďalšie, ktoré plnilo Oddelenie telesnej prípravy SBP/MNO (ďalej le OTP (ďalej len ASR)).⁹

Po zániku ČSFR došlo aj k rozdeleniu Československej armády na Armádu Českej republiky (ďalej len AČR) a Armádu Slovenskej republiky (ďalej len ASR). Vydaním zákona č. 15/1992 Sb., o AČR, a zákona č. 3/1993 Zb., o ASR sa zabezpečila kontinuita právnych vzťahov z ČSFR, umožnilo prevziať tiež normatívy platné v oblasti telesného výcviku. V dôsledku uvedených zmien došlo k zrušeniu STVŠ ČSA. V AČR sa v rámci novej organizačnej štruktúry vytvoril Odbor športu, ktorý riadil vrcholový šport. FTVS UK Praha prešla do podriadenosti Správy vojenského školstva a oblasť služobnej telovýchovy a záujmovošportovej prevzalo Oddelenie telesnej výchovy všeovojskových príprav Generálneho štábu AČR (ďalej len OTVS VŠP GŠ AČR).¹⁰ V ASR sa na veliteľstve ASR

⁸ SA AČR Olomouc R MNO č. 50 zo dňa 10. 9. 1990.

⁹ VÚA Praha f. ČSA, šk. 44 Správa telesnej výchovy a športu ČSA, č. j. 90496.

¹⁰ PRIŠČÁK, J. a kol. Sport se jménem Dukla MO AVIS, Brno, 2008, s. 77 a Informačný zpravodaj. č. 1, 1994.

vytvorilo Oddelenie telesnej výchovy a športu ako zložka Hlavnej správy vzdelávania sociálnych a personálnych vecí (ďalej len OTVŠ HSVSP ASR).¹¹ V AČR bolo OTVS VŠP GŠ najvyšším článkom v riadení armádnej telovýchovy a športu aj v nasledujúcom období. Pre skvalitnenie práce bola v AČR v roku 1995 vytvorená Rada armádnej telovýchovy, ktorá sa skladala z telovýchovných funkcionárov zo všetkých stupňoch armádneho športu.¹² Aj ASR došlo k zmenám. V roku 1994 bola na Kolégiu ministra obrany prijatá „Konceptie telesnej výchovy a športu na roky 1994-1996“. Táto koncepcia bola vypracovaná v súvislosti s reorganizáciou Ministerstva obrany a vytvorením Generálneho štábu (ďalej len GŠ ASR), čím sa riadenie športu rozdelilo. Telesnú prípravu a výkonnostný šport riadilo Oddelenie telesnej výchovy a športu GŠ ASR (OTVŠ GŠ ASR) a vrcholový šport Oddelenie telesnej výchovy a športu Ministerstva obrany (ďalej len OTVŠ MO SR).¹³

Systém prípravy odborných pracovníkov a náčelníkov telesnej prípravy (ďalej len NTP) zaznamenal niektoré zmeny po vydaní rozkazu ministra národnej obrany č. 50 zo dňa 10. septembra 1990. Odborné predpoklady získavali naďalej štúdiom na Vojenskom odbore FTVS UK Praha, ale vojenská príprava sa začala zabezpečovať na Vysokej vojenskej škole pozemného vojska vo Vyškove. Ďalej bolo rozhodnuté dokončiť existujúci systém štúdia podľa schválenej učebnej dokumentácie a ďalšiu prípravu telovýchovných odborníkov pre potrebu ozbrojených zloziek realizovať s využitím ponuky špecializácii a organizačných foriem na FTVS UK Praha výlučne pre vojakov z povolania s praxou.¹⁴ Po rozdelení Českej a Slovenskej federatívnej republiky stratila novovzniknutá armáda Slovenskej republiky možnosť prípravy telovýchovných odborníkov a túto situáciu navrhovala v koncepčných materiáloch riešiť štúdiom jednotlivcov na FTVŠ UK Bratislava.¹⁵

Masová (záujmová) športová činnosť bola legislatívne upravená služebným predpisom „Masová športová činnosť“, ktorý bol vydaný v roku 1988 ako príloha služebného predpisu Telesná príprava v Československej ľudovej armáde s označením Tel-1-1 z roku 1988. Tento predpis bol v roku 1990 upravený v duchu nových pomerov a platil až do konca sledovaného obdobia v AČR aj v ASR. Predpisom boli stanovené ciele, úlohy organizácia a riadenie masovošportovej činnosti (ďalej len MŠČ). Cieľom MŠČ bolo na širokom

FTVS UK Praha.

¹¹ Apológia. č.6.,1993, s.4-5.

¹² Informačný zpravodaj. č.2, 1995. FTVS UK Praha.

¹³ Armáda Slovenskej republiky 1994. VITA MOSR.1995,s.128.

¹⁴ SA AČR Olomouc, R MNO č. 50 zo dňa 10. 9. 1990.

¹⁵ VHA Bratislava Koncepcia rozvoja telesnej výchovy a športu do roku 2010 v rezorte ministerstva obrany. VITA MO SROV. Bratislava. 1996.

masovom základe zabezpečovať a organizačne naplňovať voľný čas. Prispieť k všestrannému zvyšovaniu telesnej zdatnosti vojakov, rozvíjať a upevňovať potrebné morálne a vôľové a bojové vlastnosti potrebné pre splnenie úloh bojovej a politickej prípravy. Pomáhať upevňovať zdravie, otužovať organizmus a obnovovať duševné a fyzické sily a podporovať trvalý zájem o rôzne formy pohybovej aktivity. MŠČ riadilo OTP SBP/MNO v spolupráci s hlavnou politickou správou ČSLA. OTP SBP/MNO vydávalo „Nariadenie pre telesnú prípravu a športovú činnosť“ v príslušnom roku. Na jednotlivých veliteľských stupňoch riadil MŠČ veliteľ prostredníctvom podriadených funkcionárov, ktorí zabezpečovali športové akcie organizované náčelníkom telesnej prípravy. K tomuto schvaľoval ročný „Rámcový plán MŠČ“ na príslušný výcvikový rok. Velitelia boli povinní túto činnosť rozvíjať a vytvárať pre ňu vhodné časové a materiálne podmienky, účelne podnecovať a využívať aktivitu členov organizácii Socialistického zväzu mládeže (ďalej len SZM). Po roku 1990 bol SZM nahradený Zväzom vojenskej mládeže. Na záver zimného a letného výcvikového obdobia boli povinní výsledky MŠČ vyhodnotiť uverejnením vo svojom rozkaze a súčasne spresniť plán MŠČ na nasledujúce obdobie. Vyvrcholením MŠČ a pravidelnou previerkou jej úrovne boli športové dni veliteľa. U práporu realizoval MŠČ športový organizátor a u rotý športový organizátor. Podkladom pre organizovanie MŠČ u rotý respektíve práporu bol „Plán MŠČ na mesiac“, ktorý schvaľoval a vyhodnocoval každý mesiac veliteľ rotý, respektíve práporu. Z mesačného plánu MŠČ vykonával výpisy do rozvrhu zamestnania. Pri každejrote bol veliteľom určený športový organizátor, ktorý bol uvedený v rozkaze veliteľa útvaru a rotý. Športový organizátor bol výkonným orgánom veliteľa pre zabezpečenie športového vyžitia vojakov v dobe osobného voľna. Po odbornej stránke bol školený a riadený telovýchovným náčelníkom útvaru.¹⁶ Za osobitnú formu MŠČ činnosti je možné považovať Československú spartakiádu (poz. autora neskôr bola Československá spartakiáda-1990 premenovaná na Československé telovýchovné slávnosti), ktorá sa v sledovanom období mala uskutočniť v roku 1990. Jej príprava sa v podmienkach ČSLA začala realizovať v roku 1988.¹⁷ V dôsledku spoločenských zmien, ktoré sa uskutečnili na jeseň 1989 bolo začiatkom roku 1990 rozhodnuté ukončiť dňom 1. februára 1990 prípravy v celej ČSLA.¹⁸ Vydaním rozkazu ministra národnej obrany č. 50 zo dňa 10. septembra 1990 bola organizačná forma MŠČ

¹⁶ SA AČR Olomouc Masová športová činnosť. In: Telesná príprava v Československej ľudovej armáde zo dňa 2. 12. 1988, Príloha č. 5.

¹⁷ SA AČR Olomouc R MNO č. 16 zo dňa 20.7. 1989.

¹⁸ SA AČR Olomouc R MNO č. 8 zo dňa 20. 1. 1990.

zaradené do služobnej telesnej výchovy.¹⁹ (poz. autora bližšie v časti služobná telesná výchova)

Armádny výkonnostný šport. Cieľom výkonnostného športu bolo zabezpečiť vyžitie športovcov, ktorí do armády prichádzali s určitou športovou výkonnosťou, a ďalej tým, ktorí vyrastú z masovej základne súťaží vo vnútri armády. Výkonnostný šport tvoril súčasne širšiu základňu pre vrcholový šport. Športovci s odpovedajúcou športovou výkonnosťou sa uvoľňovali pre potreby vrcholového športu za náhradu na základe vyžiadanie armádnych stredísk vrcholového športu.²⁰ Výkonnostný šport sa delil na oddiely:

- s vyššou výkonnosťou (účastníci majstrovstiev ČSFR, 1. celoštátnej ligy a národných lig ČR a SR),
- s nižšou výkonnosťou.

Vojakom – športovcom v oddieloch s vyššou výkonnosťou sa upravili programy bojovej prípravy s počtom hodín znížených o 40 %. Oddiely s vyššou výkonnosťou mali zmluvného trénera.¹⁰ Ešte pre spoločenskými zmenami sa uskutočnili niektoré čiastkové zmeny. Rozkazom ministra národnej obrany bolo dňom 1. apríla 1989 povolené vojakom hostovanie za oddiely civilných telovýchovných jednot.¹⁸ V roku 1990 sa výkonnostný šport v ČSA realizoval v 35 športových odvetviach v 322 vojenských telovýchovných jednotách (ďalej len VTJ), z toho v 77 s vyššou športovou výkonnosťou. Dynamika zmien v ČSFR si v súvislosti s výkonnostným športom vyžiadala riešiť právnu subjektivitu VTJ z dôvodov podnikania, sponzorskej činnosti, reklamy a zmluvných vzťahov v návaznosti na vývoj v telovýchovnom hnutí.²¹ Za dva roky poklesol počet oddielov VTJ na 288. Z uvedeného počtu bolo 74 bolo oddielov s vyššou športovou výkonnosťou. Do celoštátnej ligy a majstrovstiev ČSFR bolo zapojených 28 oddielov, na republikovej úrovni 46 a ostávajúcich 181 oddielov VTJ v súťažiach na najnižšej úrovni. Napriek konštatovaniu, že tento trend bude pokračovať v dôsledku čoho bolo potrebné prehodnotiť a prispôsobiť činnosť a počet športových oddielov VTJ bolo žiaduce hľadať spôsoby, ktorými je možné túto formu v podmienkach poloprofesionálnej armády zachovať.²² Po rozdelení ČSA došlo v AČR ku dňu 30. septembra 1994 podľa NNGŠ č. 43/1994, k transformácii vojenských telovýchovných

¹⁹ JANOUŠEK, O.: Telesná výchova a šport v Československej armáde. In.: Vojenské rozhledy č.2, 1992, s.73.

²⁰ SA AČR Olomouc Smernice pre výkonnostný šport v ČSLA. Praha.1982, s. 3.

¹⁰ SA AČR Olomouc Smernice pre výkonnostný šport v ČSLA, Praha 1982.

¹⁸ SA AČR Olomouc RMNO č. 9 zo dňa 24. 5. 1989.

²¹ SA AČR Olomouc R MNO č. 50 zo dňa 10. 9. 1990.

²² JANOUŠEK, O.: Telesná výchova a šport v Československej armáde. In.: Vojenské rozhledy č.2, 1992, s.76.

jednot na civilné jednoty a následne k vyradeniu výkonnostného športu z AČR.²³ V ASR bolo v roku 1994 bolo v oficiálnych súťažiach zapojených 66 oddielov. V „Koncepcii telesnej výchovy a športu do roku 2010 v rezorte MO“ sa doporučovalo zlučovanie s civilnými telovýchovnými jednotami, aby sa základom ďalšej činnosti VTJ stala ekonomická sebestačnosť predovšetkým oddielov s vyššou športovou výkonnosťou.²⁴

Armádny vrcholový šport bol zvláštnou a relatívne autonómnou súčasťou systému telesnej výchovy v ČSĽA. Jej činnosť bola riadená služebným predpisom Smernice pre vrcholový šport v ČSĽA z roku 1985.²⁵ (poz. autora: smernice boli novelizované Doplňkom č. 2 zo dňa 3. októbra 1990). Armádny vrcholový šport mal v roku 1989 nasledujúcu štruktúru: ASVŠ Dukla Praha: atletika, futbal, hádzaná, kanoistika, motorizmus, veslovanie, dráhová cyklistika, rôzne a odlúčené družstvá cestnej cyklistiky (Brno) a športovej streľby (Plzeň). ASVŠ Dukla Liberec: lyžovanie- beh, skok a združený, volejbal, rôzne a odlúčené družstvá ľadového hokeja (Jihlava), basketbalu, boxu a šermu (Olomouc) s parašutizmu (Prostějov). ASVŠ Dukla Banská Bystrica: atletika, biatlon, futbal, džudo, lyžovanie- skok, moderný päťboj, plávanie a športová gymnastika. ASVŠ Dukla Trenčín: ľadový hokej, zápasenie gréckorímsky a voľný štýl, stolný tenis, rôzne a odlúčené družstvo dráhovej cyklistiky (Bratislava). Na základe nových tabuliek počtov boli od 1. januára 1990 z armádného vrcholového športu vyradené AŠD plávania a gymnastiky pri ASVŠ Dukla Banská Bystrica a AŠD boxu pri ASVŠ Dukla Liberec.²⁶ Súčasne bolo pri ASVŠ Dukla Banská Bystrica novovytvoreného AŠD rôzne kam prešli športovci zo zrušených AŠD plávania a športovej gymnastiky.²⁷ AŠD Basketbalu a šermu od ASVŠ Dukla

Liberec bolo dané do podriadenosti ASVŠ Dukla Trenčín.²⁸ AŠD cestnej cyklistiky v Brne od ASVŠ Dukla Praha bolo dané do podriadenosti ASVŠ Dukla Trenčín.²⁹ Nasledujúce zmeny vyplynuli z nariadení uverejnených v rozkaze Ministra národnej obrany č. 50 zo dňa 10. septembra 1990. V rozkaze sa konštatuje, že armádny vrcholový šport sa realizuje v 19

²³ Informačný spravodaj. č.4, 1994. FTVS UK Praha.

²⁴ VHA Bratislava Koncepcia rozvoja telesnej výchovy a športu do roku 2010 v rezorte ministerstva obrany. VITA MO SROV. Bratislava. 1996, s.19.

²⁵ SA AČR Olomouc Smernice pre vrcholový šport v ČSĽA. Praha. 1986,s.3 a Doplňok č. 2 zo dňa 3. októbra 1990.

²⁶ VÚA Praha f. ČSĽA, šk. 44 Tabuľky počtov armádného vrcholového športu č.j. 4082 zo dňa 22.9. 1989.

²⁷ SA AČR Olomouc f. ASVŠ Dukla Banská Bystrica TR 15 zo dňa 27. 11. 1989

²⁸ SA AČR Olomouc f. ASVŠ Dukla Liberec, šk. 26 Protokol o predaní odlúčených súčastí ASVŠ Dukla Liberec v Olomouci do podriadenosti ASVŠ Dukla Trenčín č.j. 1080 zo dňa 5. 1. 1990.

²⁹ SA AČR Olomouc f. ASVŠ Dukla Trenčín TR č. 16, čl.9 Hlásenie zmeny podriadenosti.

športových odvetviach v 29 AŠD a že dynamika zmien v ČSFR si vyžaduje uskutočniť niektoré úpravy, najmä:

- prehodnotiť v súčinnosti s Úradom predsedníctva vlády Českej a Slovenskej federatívnej republiky- odborom spoločensko-politických vzťahov, Konfederáciou športových zväzov a zo Združením technických športov a činností počty športovcov a funkcionárov v jednotlivých AŠD. Na základe toho realizovať úpravu tabuľkových počtov ASVŠ Dukla k 1. januáru 1991,
- predložiť ministrovi obrany ČSFR ku schváleniu do 1. septembra 1991 návrh dislokácie ASVŠ Dukla rešpektujúce územné usporiadanie ČSA s predpokladanou účinnosťou od 1. októbra 1992, vrátane stredísk vrcholového športu mládeže. Stanoviť na základe aktuálnych potrieb a podmienok ČSA športové odvetvia, ktoré sa budú ďalej rozvíjať v strediskách, vziať do úvahy požiadaviek športových zväzov na možnosť zaradenia žien do funkcií inštruktorov športu u tých AŠD, kde je to s ohľadom na športovú reprezentáciu ČSFR účelné,
- riešiť právnu subjektivitu ASVŠ Dukla, odlúčených AŠD z dôvodov podnikania, sponzorskej činnosti, reklamy a zmluvných vzťahov v náväznosti na vývoj v telovýchovnom hnutí,
- vyriešiť komplexné zabezpečenie stredísk vrcholového športu mládeže s dôrazom na zdravotnícku oblasť a regeneráciu,
- s účinnosťou od 1. januára 1991 zrušiť Vedeckovýskumné pracovisko vrcholového športu ASVŠ Dukla Praha a vytvoriť Vedecké a servisné pracovisko vrcholového športu ČSA podriadené náčelníkovi STVŠ ČSA. Týmto zabezpečiť kontinuitu vedecko-výskumné práce vo vrcholovom športu a vytvoriť odpovedajúce servisné zázemie pre všetky ASVŠ Dukla. Do náplne tohto pracoviska začleniť riadenia vedeckej práce v pôsobnosti STVŠ ČSA a odborné riadenie ASVŠ Dukla v oblasti športovej medicíny, biochémie, psychológie, výpočtovej techniky a metodiky športového tréningu.
- uvoľňovať na základe žiadostí príslušných športových zväzov pre potreby štátnej reprezentácie príslušníkov ČSA. Príslušníkov ASVŠ Dukla uvoľňuje veliteľ ASVŠ Dukla, príslušníkov STVŠ ČSA náčelník STVŠ ČSA, vojakov športovcov, nezaradených v ASVŠ Dukla, veliteľia útvarov,

- s účinnosťou od 1. januára 1991 stanoviť zastupiteľnosť všetkých funkcií inštruktorov športov plánovaných pre dôstojníkov občianskymi pracovníkmi a zastupiteľnosť lekárov občianskymi pracovníkmi,
- aplikovať nové zákonné úpravy v oblasti zahraničného obchodu pre potreby armádneho vrcholového športu s cieľom umožniť priamy nákup zahraničného materiálu,
- zmeniť vo vrcholovom športe systém hospodárenia s telovýchovným materiálom s obmedzenou dobou životnosťou jeho odpredaním do vlastníctva užívateľov podľa spracovaných noriem,
- zo stupňa vojenských okruhov zabezpečovať ASVŠ Dukla v oblasti zdravotníckej, materiáľnotechnickej, logistickej a stavebnoubytovacej.³⁰

V súlade s hore uvedenými nariadeniami došlo 1.decembra 1991 k transformácii ASVŠ Dukla Praha na Armádne centrum telesnej výchovy a športu-ACTVŠ Dukla Praha, ktoré plnilo úlohy v rozsahu celej oblasti telesnej výchovy a športu. Zaisťovalo prípravu telovýchovných odborníkov pre potreby telesnej výchovy a športu v armáde na Vojenskom odbore FTVS UK Praha, vedecko-informačnú a metodickú činnosť, medzinárodné športové styky vrátane zastupovania v Medzinárodnej rade vojenského športu (CISM).³¹

Vypracované boli nové tabuľky počtov armádneho vrcholového športu. Obnovená bola činnosť AŠD boxu v Olomouci, ktoré bolo dané do podriadenosti ASVŠ Dukla Trenčín. Rozdelenie jednotlivých AŠD bolo v roku 1991 nasledujúce:

ACTVŠ Dukla Praha: atletika, futbal, hádzaná, kanoistika, motorizmus, veslovanie, dráhová cyklistika rôzne a odlúčené družstvo športovej streľby (Plzeň).

ASVŠ Dukla Liberec: lyžovanie-beh, skok a združený, volejbal, rôzne a odlúčené družstvá ľadový hokej (Jihlava), parašutizmus (Prostějov) a letecké športy (Mnichovo Hradiště).

ASVŠ Dukla Banská Bystrica: atletika, biatlon, futbal, džudo, lyžovanie-skok, moderný päťboj a rôzne.

³⁰ SA AČR Olomouc R MNO č. 50 zo dňa 10. 9. 1990.

³¹PRIŠČÁK, J.a kol. Sport se jménem Dukla MO AVIS, Brno, 2008,s.73.

ASVŠ Dukla Trenčín: ľadový hokej, zápasenie, vzpieranie, stolný tenis, rôzne a odlúčené družstvo dráhovej cyklistiky (Bratislava), cestnej cyklistiky (Brno) basketbalu, boxu a šermu (Olomouc).³²

Po rozdelení ČSFR došlo v AČR k 1.januára 1993 vytvoreniu novej organizačnej štruktúry na čele s Armádnym športovým centrom v Prahe, kde zostali tieto športové odvetvia atletika, veslovanie, kanoistika a cyklistika, v Liberci lyžovanie, v Plzni športová streľba, Olomouci šerm a box, v Brandýse nad Labem vodný slalom, v Hadci Králové športová streľba a v Prostejove parašutizmus. Ďalej ako príspevkové organizácie vykonávali do roku 1998 činnosť aj Fotbalový klub Dukla Praha Hokejový klub Dukla Jihlava.³³ V ASR boli ASVŠ k 1.októbru 1994 transformované na Armádne športové kluby, ktoré mali nasledujúce zloženie športov. AŠK Dukla Banská Bystrica atletika, skoky na lyžiach, , športová streľba, biatlon, džudo, moderný päťboj a ako príspevková organizácia Futbalový klub Dukla Banská Bystrica, v AŠK Dukla Trenčín vzpieranie, zápasenie, cestná cyklistika, dráhová cyklistika, kanoistika a ako príspevková organizácia Hokejový klub Dukla Trenčín.³⁴ Táto organizačná štruktúra sa udržala po celé sledované obdobie. V roku 1995 bola v ASR vytvorená Rada armádneho vrcholového športu ako poradný orgán riaditeľa Sekcie ľudských zdrojov MNO, pod ktoré riadenia armádneho vrcholového športu patrilo.³⁵

Služobná telesná príprava (poz. autora: od roku 1990 sa na miesto príprava začal používať termín Služobná telesná výchova) Aj v tejto forme armádnej telovýchovy došlo k zmenám dňa 2. decembra 1988 schválením predpisu Telesná príprava v ČSLA, ktorý do praktického života vojsk bol uvedený až v nasledujúcom roku. Základnými formami telesnej prípravy zostávali: ranné cvičenia v rozsahu 30 minút, telesný tréning v priebehu výcviku, učebné zamestnania a športová činnosť. Služobná telesná príprava sa plánovala v rozsahu:

- pre vojakov základnej služby podľa programov bojovej prípravy jednotlivých druhov vojsk,
- pre žiakov a poslucháčov podľa učebných programov vojenských škôl,
- pre vojakov z povolania 3 hodiny týždenne.³⁶

³² VÚA Praha f. ČSA šk.44 Tabuľky počtov armádného vrcholového športu č.j. 10022/9-N SVŠ zo dňa 30.1. 1991.

³³ PRIŠČÁK, J.a kol. Sport se jménem Dukla MO AVIS, Brno, 2008,s.737

³⁴ Armáda Slovenskej republiky 1994. VITA MO SROV. Bratislava 1995,s. 132.

³⁵ Armáda Slovenskej republiky 1995. VITA MO SROV. Bratislava 1996,s. 128.

³⁶ SA AČR Olomouc Telesná príprava v ČSLA, Praha, 1988, s. 8 – 153.

VOJENSKÉ REFLEXIE

V oblasti telesnej výchovy vojakov z povolania a v ďalšej služby došlo k nasledujúcim zmenám. Upravila doba na služobnú telesnú výchovu. Od výcvikového roku 1990/1991 sa zaviedli pre vojakov z povolania 4 hodiny telesnej výchovy v služobnej dobe, rozdelené najmenej do dvoch cvičení a každoročne v mesiaci maj-september preskúšanie telesnej výkonnosti všetkých vojakov z povolania podľa stanovených vekových skupín. Previerky výkonnosti sa začali výcvikovým rokom 1990/1991. V súčinnosti s podnikovým riaditeľom štátneho podniku Vojenské kúpele a rekreačné zariadenie Praha spracovať návrh novej koncepcie rekondičných programov na základe doterajších preventívnych rehabilitácií v prospech telesnej výchovy od výcvikového roku 1990/1991. Pre zvýšenie motivácie a rastu telesnej zdatnosti sa od výcvikového roku 1990/1991 zaviedla pre vojakov z povolania Vojenská telovýchovná triednosť.

V telesnej výchove vojakov základnej (náhradnej) služby sa u jednotlivých druhov vojsk podľa naplnenosti sa zaviedol rozsah služobnej telesnej výchovy:

- u útvaroch s plnými počtami 2 hodiny týždenne,
- u útvaroch s menšenými počtami 1-2 hodiny týždenne,
- u útvaroch s rámcovými počtami 1 hodinu týždenne.

V telesnej výchove žiakov a poslucháčov vojenských škôl sa mali vytvoriť predpoklady na realizáciu 3 hodín telesnej výchovy týždenne na základe novo spracovaných učebných programov v predmete telesná výchova. Poslucháčov vojenských škôl preskúšať a hodnotiť v súlade s učebnými programami príslušnej vojenskej školy.³⁷

V športových súťažiach, ktoré sa stali súčasťou služobnej telesnej výchovy sa mala dodržiavať zásada dobrovoľnosti a využiť spolupráca so Zväzom vojenskej mládeže, Zväzom vojakov z povolania a odborovým zväzom pracovníkov ČSA. Ďalej bolo doporučené v spolupráci s ústrednou radou Zväzu vojakov z povolania nadviazať športové styky s podobnými organizáciami ostatných armád a novelizovať Vojenský odznak zdatnosti a obsah priblížiť potrebe rozšírenia záujmu medzi vojakmi základnej služby. Súťaže vojakov a vojačiek z povolania zaraďovať do programu športových dní všetkých veliteľských stupňov. Počínajúc výcvikovým rokom 1990/1991 organizovať v mesiacoch január a jún Športový deň FMO. Rovnako bolo rozhodnuté od výcvikového roku 1990/1991 organizovať majstrovstvá ČSA za účasti družstiev Západného vojenského okruhu, Východného vojenského okruhu,

³⁷ SA AČR Olomouc RMNO č. 50 zo dňa 10. 9. 1990.

letectva a protivzdušnej obrany štátu, vojenských vysokých škôl, železničného vojska Federálneho ministerstva dopravy, FMO a podriadených útvarov a zariadení v nasledujúcich športových odvetviach:

- a) pre vojakov v základnej službe v malom futbale a nohejbale.
- b) pre vojačky z povolania v stolnom tenise, cezpoľnom behu, orientačnom behu a volejbale.
- c) pre vojakov z povolania v zjazdovom a bežeckom lyžovaní, malom futbale, tenise, plávaní, volejbale, nohejbale a vojenskej telovýchovnej triednosti.
- d) spoločne pre vojakov v základnej službe a pre vojakov z povolania v stolnom tenise, šachu, cezpoľnom behu, orientačnom behu, vojenskom odznaku zdatnosti, volejbale, vojenskom trojboji, streľbe zo služobnej zbrane (pištole a samopalu).³⁸

Záujmová telesná výchova sa v A ČR a A SR udržala aj v nasledujúcom období. Jednotlivé športy, v ktorých sa uskutočňovali majstrovstvá sa upresňovali každý rok. Ich štruktúra odrážala záujem z radov profesionálnych vojakov. V oblasti služobnej telovýchovy sa pozornosť sústredila najmä na vojakov z povolania a to najmä z dôvodu postupného prechodu na plnú profesionalizáciu armád oboch štátov. V prípade A ČR vydal náčelník GŠ A ČR nariadenie č. 5/1993 Smernice pre organizovanie a riadenia telesnej výchovy a športu v A ČR, ktorého významnou súčasťou bola aj kontrola a hodnotenie telesnej prípravy. Obsah výročného preskúšania z telesnej zdatnosti sa výrazne od predošlého nezmenil.³⁹ V ASR došlo k vydaniu nariadenia NGŠ č. 19/1995, ktorým sa zmenil obsah hodnotenia jednotlivých disciplín.⁴⁰ Táto zmena bola výrazným ústupkom v požiadavkách na telesnú zdatnosť vojakov z povolania. Uvedená zmena bola doplnená Smernicou na vykonanie služobnej telovýchovy a na preskúšanie z pohybovej výkonnosti vojakov a povolania a v ďalšej službe vydaním rozkazom ministra obrany SR č. 30/1997.⁴¹

Po roku 1989 došlo v pomerne krátkom období k významným spoločenským zmenám od politickoekonomickej až po demokratické rozdelenie spoločného štátu Čechov a Slovákov. Procesu dynamických zmien sa nevyhlo ani športovému hnutiu. Na Slovensku po roku 1989 zanikli masové športové organizácie a nové subjekty sa kreovali na základe zákona č. 83/1990

³⁸ SA A ČR Olomouc R MNO č. 50 zo dňa 10. 9. 1990.

³⁹ KONRÁD, A.: Realita a současné služební tělesné výchovy. Vojenské rozhledy č.1, 2010, s. 114-122.

⁴⁰ Zajímavosti. SVK GŠ ASR Trenčín č.1995,s.44-46.

⁴¹ Armáda Slovenskej republiky 1998. VITA MO SROV. Bratislava 1999,s. 78.

ako občanské združenia. Okrem nesporných pozitív sa prejavili aj negatívne ku ktorým patrila prílišná atomizácia telovýchovného a športového hnutia, nekoordinovanosť spolupráce, nevyjasnené vzťahy a právomoci štátnych orgánov a nedostatečná legislatíva.⁴² Tento proces bol oveľa dynamickejší v SR ako v ČR, čo sa prejavilo v snahe riešiť uvedenú situáciu aj legislatívne vydaním nových právnych noriem. Zmenám sa nevyhla ani armádna telovýchova a šport. Veľká pozornosť sa začala venovať služobnej telovýchove. Okrem skvalitnenia podmienok, ku ktorým patrilo zvýšenie počtu hodín bolo významnou zmenou zavedenie výročného preskúšania telesnej zdatnosti. Nakoľko uvedený stav pohybovej výkonnosti vojakov základnej služby a z povolania nezodpovedal požadovanej úrovni bol prijatý celý rad opatrení. Na vedeckej úrovni sa začala riešiť objektivizácia telesnej zdatnosti a výkonnosti príslušníkov ČSA. Na riešení uvedeného problému sa podieľala FTVS UK Praha, vedecké pracovisko STVŠ FMO a vybratí telovýchovní pracovníci vojenských škôl a útvarov.⁴³

Po vzniku samostatných štátov Českej republiky a Slovenskej republiky a ich armád vývoj v oblasti armádej telovýchovy a športu v ASR v mnohých smeroch kopíroval vývoj v AČR. Zmeny, ktoré sa v jednotlivých subsystémoch armádnej telovýchovy a športu v AČR s odstupom času uplatňovali aj v ASR. Jedinou oblasťou, kde sa ASR vydala vlastným smerom bola oblasť služobnej telovýchovy. V pomerne v krátkom období po rozdelení ČSFR došlo v ASR výraznej zmene v požiadavkách na úroveň telesnej zdatnosti a pohybovej výkonnosti, ktorá však nemala vedeckoodbornú oporu a v konečnom dôsledku mala výrazne negatívny dosah na celú oblasť armádnej telovýchovy ASR. Jej dôsledky sa plne prejavili v nasledujúcom období. Oddelenia športu na MO SR a GŠ ASR boli zrušené a funkcia telovýchovného dôstojníka bola výrazne tabuľkovo obmedzená. Výraznou zmenou tabuľkových počtov prešiel aj armádny vrcholový šport, k torom už vykonávajú činnosť len jednotlivci z olympijských športov. Jediným odborným pracoviskom ASR sa stala katedra telesnej výchovy a športu na Akadémii ozbrojených síl M. R. Štefánika. Ani v AČR nemožno situáciu v oblasti armádnej telovýchovy a športu charakterizovať ako bezproblémovú. Tu sa, ale podarilo udržať nielen odbornú funkciu v dôstojníckej hodnosti a tiež jednotlivé stupne riadenia. Predovšetkým sa podarilo udržať činnosť Vojenského oboru pri FTVŠ UK Praha a tým prípravu odborníkov v uvedenej oblasti. Naďalej sa na

⁴² GREXA, J.: Šport v Slovenskej republike-súčasnosť a možné východiská. In.: Telesná výchova a šport č.3-4, 1999, s.2.

⁴³ JANOUŠEK, O.: Telesná výchova a šport v Československej armáde. In.: Vojenské rozhledy č.2, 1992, s.74-75.

vedeckoodbornej úrovni rozvíja aj oblasť armádnej telovýchovy a športu, čo je nevyhnutný predpoklad pre jej udržanie.⁴⁴

LITERATÚRA

- [1] GREXA,J.-STRACHOVÁ, M.: Dějiny sportu. MU Brno 2001, s. 216.
- [2] KÖSSL, J.-ŠTUMBAUER, J.-WAIC, M.: Vybraté kapitoly z dějin české tělesné kultúry od roku 1774 po současnost'. Praha, L. Print,1994, s.174-175 a 176.
- [3] PERÚTKA, J. – GREXA, J. : Dejiny telesnej kultúry na Slovensku. UK Bratislava, 1995, s. 106-107.
- [4] PRIŠČÁK, J.a kol. Sport se jménem Dukla MO AVIS, Brno, 2008, s.77 a 737.
- [5] LEŠKA, D.: Sociológia športu. ICM AGENCY. Bratislava, 2005, s.248-250.
- [6] GREXA ,J.: Šport v Slovenskej republike-súčasnosť a možné východiská. In.: Telesná výchova a šport č.3-4, 1999,s.2.
- [7] JANOUSHK, O.: Telesná výchova a šport v Československej armáde. In.: Vojenské rozhledy č.2,1992, s.74-75 a 76.
- [8] KONRÁD,A.: Realita a současné služební tělesné výchovy. Vojenské rozhledy č.1, 2010,s. 114-122.
- [9] A revue č.8, 1992,s.48-49.
- [10] Apológia. č.6.,1993,s.4-5.
- [11] Armáda Slovenskej republiky 1994. VITA MOSR.1995,s.128
- [12] Armáda Slovenskej republiky 1995. VITA MO SROV. Bratislava 1996,s.128.
- [13] Armáda Slovenskej republiky 1998. VITA MO SROV. Bratislava 1999 ,s. 78.
- [14] Zajímavosti. SVK GŠ ASR Trenčín č.1995,s.44-46.
- [15] Informačný zpravodaj. č.4, 1994. FTVS UK Praha.
- [16] Informačný zpravodaj. č.2, 1995. FTVS UK Praha.
- [17] Vojenský ústřední archiv-VÚA Praha fond Československá armáda

⁴⁴ www.vojenskyobor.cz

VOJENSKÉ REFLEXIE

- [18] Správný archiv Armády České republiky-SA AČR Olomouc f. Rozkazy MNO, č. 9 zo dňa 24. 5. 1989. č. 16 zo dňa 20.7. 1989, č. 50 zo dňa 10. 9. 1990, f. Služobné predpisy smernice, štatúty, tabuľky počtov. Telesná príprava v ČSLA, Praha, 1988, Správa telesnej výchovy a športu ČSA, č. j. 90496., Tabuľky počtov armádného vrcholového športu č.j. 10022/9-N SVŠ zo dňa 30.1.1991. f. ASVŠ Dukla Liberec, ASVŠ Olomouc, ASVŠ Trenčín, ASVŠ Dukla Banská Bystrica.
- [19] Vojenský historický archiv-VHA Bratislava Koncepcia rozvoja telesnej výchovy a športu do roku 2010 v rezorte ministerstva obrany. VITA MO SROV. Bratislava. 1996.
- [20] www.vojenskyobor.cz

Recenzent:
Mgr. Dušan LITVA, PhD.

ETICKÉ ASPEKTY SPRAVODAJSKÉJ ČINNOSTI PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA EDWARD SNOWDEN

plk. PhDr. Peter Rozemberg
email: peter.rozemberg@mosr.sk

ETHICAL ASPECTS OF INTELLIGENCE CASE STUDY: EDWARD J. SNOWDEN.

„Špionáž nie je zábava pre arcibiskupov.“¹
Allen Dulles, ex-riaditeľ CIA

ABSTRACT

This article is focused on the ethical aspects of Intelligence. The first part of this article provides a brief overview of the current problems connected with ethics within the Intelligence community. The second part of this article describes Edward J. Snowden's motivation and reasons why he became a whistleblower and why he decided to disclose the activities of the National Security Agency and commit treason.

Keywords: Intelligence, Ethical aspects of Intelligence, the National Security Agency, treason, monitoring (bugs), motivation.

ÚVOD

Každá organizácia sa vyznačuje tzv. firemnou, alebo organizačnou kultúrou. Neoddeliteľnou súčasťou organizačnej kultúry je etika. Niektorí autori dokonca ešte v rámci organizačnej kultúry striktne rozlišujú medzi morálnou kultúrou a etikou. Ako uvádza A. Remišová: „V praxi, ale aj v teórii má zásadný význam vysvetlenie vzťahu organizačná kultúra - morálna kultúra – etika. V podnikateľskom prostredí dochádza často k tomu, že sa tieto javy chápu ako identické. Morálna kultúra je organickou súčasťou organizačnej kultúry. Predstavuje súhrn morálnych noriem, princípov, hodnôt a vzorov, ktoré reálne pôsobia v danej organizácii, t.j. ktoré v danej organizácii vystupujú ako fungujúce regulátory správania členov organizácie...Etika ako súčasť organizačnej kultúry znamená cieľavedomé aplikovanie etických noriem a princípov do morálnej kultúry. Etiku v organizácii možno

¹ VOLKMAN, E.: Špióni, tajní agenti, kteří změnili chod dějin. Melantrich, Praha, 1996, s. 9.

*dlhodobo rozvíjať len systematicky, plánovite a prostredníctvom implementácie etiky do systému riadenia. Etika ako súčasť riadenia sa plánuje, riadi, kontroluje a vyhodnocuje. Jej úloha v organizačnej kultúre je iná ako spontánne sformovanej morálnej kultúry. Prostredníctvom odborného riadenia etických procesov sa pôsobí na zvyšovanie morálnej kultúry v organizácii.*² Tu vidíme, akú významnú úlohu zohráva správne chápanie etiky v každej úspešnej civilnej organizácii, alebo súkromnej firme. O to dôležitejšiu úlohu preto bude zohrávať správne chápanie a dodržiavanie najdôležitejších etických princípov vo vojenskom prostredí a najmä v prostredí spravodajských služieb. Pre spravodajskú službu je otázka etiky a etického správania sa jej zamestnancov kľúčová. Preto je cieľom tohto článku priblížiť čitateľovi základné etické aspekty spravodajskej činnosti v tej najvšeobecnejšej rovine a v druhej časti článku poukázať na prípad E. Snowdena, pracovníka americkej spravodajskej komunity, ktorý sa rozhodol zámerne porušiť mlčanlivosť a svetovej verejnosti vyzradiť štátne tajomstvo USA.

I. ETICKÉ ASPEKTY SPRAVODAJSKEJ ČINNOSTI

1.1. Etika a spravodajská služba.

Špionáž (spravodajská, alebo výzvedná činnosť) je vo všeobecnosti považovaná za druhé najstaršie remeslo na svete, hneď po prostitúcii. Je vecou názoru, ktorá profesia si získala najodpornejšiu povesť, nie je však spor o tom, ktorá profesia je najrozporupľnejšia. Medzi spravodajskými dôstojníkmi koluje aj vtip o tom, aký je rozdiel medzi prostitútkou a špiónom? Špión čím je starší, tým je lepší. Pointa tohto vtipu teda vyznieva výrazne v prospech spravodajských dôstojníkov.

V etickej rovine spravodajskej práce však môže vzniknúť otázka, ...čo môže byť morálne na tom, že niekto poznáva inému jeho tajomstvá? Pri odpovedi na túto otázku treba vychádzať z nasledovných premís:

- bez ohľadu na etický aspekt, špionáž je trvalou a akceptovanou súčasťou spôsobu existencie ľudskej spoločnosti,

² REMIŠOVÁ, A.: Etika ako súčasť organizačnej kultúry. In: Matyáš, M.(ed.): Vnútropodniková komunikácia ako nástroj motivácie zamestnanca. Zborník z vedeckej konferencie organizovanej pri príležitosti vyhlásenia výsledkov súťaže Podnikové médium 2004, UCM v Trnave, Fakulta masmediálnej komunikácie, Bratislava 2005, s. 56-57.

- ako fenomén etiky je spravodajská činnosť vnímaná ambivalentne: ako ohrozenie u objektu takejto aktivity a ako vlastenecká zásluha u subjektu,
- za určitých okolností je prípustné konať zlo za účelom dobra (- x - = +).³

V teoretickej rovine sa môže vyskytnúť aj otázka, aký je rozdiel medzi zlodejom a spravodajským dôstojníkom, keď obidvaja niečo získavajú nelegálnym spôsobom? Tu je potrebné si uvedomiť rozdiel, nakoľko zlodej kradne pre svoju potrebu, avšak pre spravodajského profesionála je povinnosť získavať utajené informácie zakotvená v jeho funkčných povinnostiach. A práve jedna z definícií pojmu funkcia nám hovorí, že funkcia je činnosť vykonávaná v prospech spoločnosti. A tu je ten markantný rozdiel medzi obyčajným zlodejom, ktorý kradne pre svoju potrebu (nezákonne) a spravodajským dôstojníkom, ktorý koná podľa platného parlamentom schváleného zákona (napr. Zákona č. 198/1994 Z. z. o vojenskom spravodajstve) a v súlade so svojimi funkčnými povinnosťami. Je však pravda, že táto činnosť sa odohráva mnohokrát na hrane zákona a z pohľadu radových občanov aj mimo akýchkoľvek pravidiel etiky.

Ak však dokážeme akceptovať popri negatívnom aj možnosť pozitívneho kontextu, je nutné ešte upozorniť na niektoré problémové súvislosti. Špionáž (ako riskantná a tajomstvami opradená činnosť) je vo všeobecnom povedomí verejnosti:

- demonizovaná a stáva sa prostriedkom ideologickej manipulácie a potvrdením predstavy, že politika môže byť niekedy aj skutočne špinavou záležitosťou,
- fetišizovaná a stáva sa prostriedkom vzniku legiend (napr. Richard Sorge),
- podliehajúca „sezónnej rozkolísanosti“ – inak je vnímaná v dobe mieru a inak vo vojnovom ohrození, alebo priamo počas vojnového konfliktu,
- vnímaná podľa hesla „iný kraj – iný mrav“ – MOSSAD bude v Izraeli vždy vnímaný pozitívne nech by urobil čokoľvek, avšak napríklad francúzske tajné služby (aj napriek vysokej profesionalite) budú terčom dešpektu francúzskej verejnosti.

Aby sme sa však dostali z takejto, príliš všeobecnej roviny uvažovania na platformu konkrétnej spravodajskej služby, musíme uvažovať o etike spravodajskej činnosti z hľadiska jej významu pre národno-bezpečnostné záujmy štátu a zákonného vymedzenia. Na tomto

³ Prameň: P. Rozemberg, z ústnych prameňov, z rozhovorov s pedagógmi špeciálnej prípravy.

mieste budeme etickú problematiku posudzovať vo vzťahu príslušnosti spravodajského profesionála k spravodajskej službe.

Predmetom výkladu bude vojenská spravodajská služba a jej príslušníci, ktorí sú zároveň príslušníkmi ozbrojených síl (napríklad Ozbrojených síl Slovenskej republiky). Pre profesionálnu službu v ozbrojených silách (a v ozbrojených silách štátu s parlamentnou demokraciou všeobecne) sú etické aspekty vojenskej služby pomerne presne vymedzené.

Základ tvorí vojenská prísaha, ktorá je smerodajná a od nej sa vyvíja aj etický kódex vojenského profesionála. Za základný register morálnych kvalít vojenského profesionála sa považujú najmä také morálne hodnoty ako sú úcta k Ústave SR, politická rozhladenosť v jednote s nadstraníčnosťou, mravná a občianska bezúhonnosť, vlastenectvo a národná hrdosť, odhodlanie brániť vlasť a zmysel pre spravodlivosť a česť. Pre spravodajského dôstojníka by mali byť samozrejmosťou aj také morálne hodnoty ako činnosť starostlivosť o svoj odborný rast, profesná kultivovanosť a (endogénna) stavovská hrdosť na svoju profesiu a funkciu.

V spravodajskej komunite sa za najdôležitejšiu morálnu kvalitu jednotlivca považuje vlastenectvo. Je to jednoznačne najdôležitejšia morálna vlastnosť spravodajského dôstojníka, pretože ani vynikajúca jazyková pripravenosť, ani nadpriemerný intelekt a ani ďalšie profesionálne kvality nemôžu obstáť v konfrontácii s rizikom takej miery profesionálneho zlyhania akou je vlastizrada.

Vlastenectvo (patriotizmus) vzniká ako forma spoločenského vedomia v procese národnej emancipácie od sformovania sa národa ako historickej entity, až po vznik a existenciu národného štátu. Jeho podstatou je synergický efekt, v ktorom vzťah jedinca k národu a vlasti sa vyznačuje:

- láskou,
- oddanosťou,
- hrdosťou na históriu,
- pripravenosťou chrániť jej záujmy.

1.2. Etické kritériá spravodajskej profesionality.

Vychádzajme z premisy, že etickú hodnotu tej ktorej morálnej vlastnosti spravodajského profesionála musíme odvodzovať hľadaním toho, čo jej prítomnosť a uplatnenie v profesionálnej aktivite zaručuje, prináša, alebo neguje.

Ako najdôležitejšiu morálnu vlastnosť spravodajského profesionála sme si určili vlastenectvo. Až za touto vlastnosťou sa zaraďuje jazyková pripravenosť a komunikatívnosť. Takéto zdôvodnenie je jednoduché, ak si postavíme ako kritérium pragmatickú premisu, že podstatou spravodajskej profesionality je maximálna úspešnosť pri plnení úlohy s minimalizáciou rizika zlyhania.

V morálnom profile vojenského profesionála (vhodného pre spravodajskú službu) by mala dominovať vlastenecká vernosť a vyššie ako ostatné morálne kvality budeme v tomto kontexte zaraďovať aj stavovskú hrdosť.

V praxi je ustálený a uplatňovaný systém toho, že spravodajská komunita (každá spravodajská služba konkrétne) sa personálne kreuje tak, aby z hľadiska etiky a morálky dodržala kritériá, ktoré umožňujú jej existenciu:

1. v súlade so všeobecným modelom morálky a našla si v jeho medziach také miesto, ktoré :
 - ju nebude v postojoch verejnosti (občana) diskreditovať a tým akčne limitovať,
 - sa bude vo svojich špecifikách a možných „trecích plochách“ opierať o zákonnú úpravu pôsobnosti tej ktorej spravodajskej služby (Zákon č. 198/1994 Z. z.),
 - ju nebude príliš paralyzovať dekonšpiráciou a marením špecifik spravodajskej činnosti.
2. Akceptovateľná pre ľudí, ktorí svoje výnimočné osobnostné kvality spájajú aj s primeraným morálnym profilom (povedané na margo kmeňových pracovníkov).
3. Akcieschopná v zmysle uplatňovania špecifik spravodajskej práce.

1.3. Etické aspekty spravodajskej činnosti.

Vychádzajme z úvahy, čo sa stane s človekom, ktorý sa stal spravodajským profesionálom a usiluje sa, aby v tejto profesii čo najlepšie uspel? Ako sa zmení?

Ak by niekto prehlásil, že nijako, tak buď ide o nezasväteného laika (človeka zvonku), alebo ide o príslušníka spravodajskej služby, ktorý je tam vlastne omylom a spravodajská služba teda nevie, že má „voš v kožuchu“.

Príslušnosť k spravodajskej službe a výkon tejto profesie nutne mení morálny profil jednotlivca. Ide o tri roviny morálnej kreácie:

- **k sebe samému,**
- **k najbližšiemu okoliu,**
- **k širšiemu okoliu.**

Vojenské REFLEXIE

1. Pri uvažovaní o tom, ako sa zmení morálny profil spravodajského profesionála vo vzťahu **k sebe samému**, vychádzajme z toho, že k takejto zmene bude tlačný požiadavkami, ktoré si vyžadujú:
 - **zmenu hierarchie morálnych kritérií smerom k dominancii vzťahu k profesii.** Pre morálne „plytké“ individuum je to zdanlivo jednoduché. Zásada mlčanlivosti a podriadenosti, ako aj absolútna poslušnosť pri plnení úloh nie je pre neho problém. Morálne zásadovejší jedinec to má však zložitejšie. Napríklad veriaci katolík si v takejto situácii musí dobre zvážiť, s čím pôjde k spovedi.
 - **nevyhnutnosť transformácie vonkajšej podoby svojho morálneho profilu.** Napríklad vlastenectvo a novonadobudnutá stavovská hrdosť musia mať jednoznačne endogénny charakter. Pokiaľ by profesionál skĺzol k opaku (machrovanie, chvastúnstvo) bolo by to jednoznačne neprofesionálne a trestuhodné. A to aj vtedy, keď takáto endogénnosť (do vnútra projektovaná vlastnosť) môže mať za následok, že „okolie“ považuje spravodajských profesionálov za konšpiratívnych elitárov, notorických mystifikátorov skrývajúcich tak svoju „skutočnú tvár“ a podobne.
2. Pri uvažovaní o morálke vzťahu **k okoliu** bude účelné rozlíšiť „**bližšie okolie**“ od toho ostatného. Za takého „bližšie okolie“ budeme považovať rodinu spravodajského profesionála v jej fundamentálnom rozmere – manželku a deti. Tí sú totiž profesionálnou „danosťou“ manžela a otca priamo dotknutí. Oni totiž musia znášať:
 - potenciálne dôsledky rizikovosti danej profesie,
 - to, že im blízky človek je „pohltený“ svojou prácou (faktor času, obsahu a charakteru v sociálnych funkciách fungovania rodiny....). Ako logické riešenie sa tu ponúka nutnosť kompenzácie. A to nie iba v možnom lepšom materiálnom a finančnom zabezpečení. K morálke spravodajského profesionála musí patriť aj to, že keď je už limitovaný v možnosti byť vzorným manželom a otcom, tak je aspoň milujúcim, starostlivým a verným otcom. Viest' usporiadaný a funkčný rodinný život pri extrémnom profesnom „vyťažení“ je morálne vrcholným výkonom. A táto etická sanácia sa plne vypláca. Pre spravodajskú organizáciu je jedným z indikátorov osobnostných kvalít a spoľahlivosti každého spravodajského profesionála.
3. Z toho, čo sme si už naznačili, by sa ako najjednoduchšie riešenie úpravy vzťahu spravodajského profesionála k „**širšiemu okoliu**“ mohlo javiť to, že sa ku všetkému a všetkým obráti chrbtom. A nemusel by si lámať hlavu ako sa správať, ako sa v rôznych

situáciách zachovať, čo, kde a komu povedať. V takejto „jednoduchosti“ však nie je žiadna genialita, ale je to jej presný opak. Vysielateľ svojmu okoliu takéto signály a iritovať ho tým, by z takéhoto profesionála urobilo neužitočnú figúrku. Napokon je profesionálne, mať široký okruh známostí a kontaktov. Riešením teda bude, že takmer všetko by malo zostať akoby po starom. Navonok celkom určite. Zásadne by sa však mal „vyprofilovať“ vnútorný obraz vzťahu k okoliu. Výrazne sa musí zmeniť miera a forma otvorenosti, priamosti a identifikácie s okolím. Železná zásada utajenia si vynúti na profesionálovi, aby chránil svoju identitu na úkor pravdovravnosti, úprimnosti, atď. Má to aj širšiu dimenziu vo fenoméne spravodajskej činnosti, akým je tzv. legendovanie. Ono totiž nie je bezbrehým klamaním a ospravedlnením pred všeobecnou morálnou požiadavkou čestnosti v zmysle pravdovravnosti.

1.4. Etický aspekt profesionála k záujmovej osobe.

Spravodajský profesionál sa musí dokázať vysporiadať s morálnou dilemou, že svojou činnosťou manipuluje so „záujmovou osobou“ a to nie vždy v jej prospech. Etické aspekty vo vzťahu k záujmovej osobe musia mať dôsledne pragmatické parametre. To mimo iného znamená, že profesionál musí pochopiť a identifikovať sa s etikou páchania zla v mene dobra.

Napríklad príslušníci väzenskej a justičnej stráže si nemusia robiť výčitky, že obmedzujú osobnú slobodu „im zverených občanov.“ Majú to však od spravodajských profesionálov ľahšie v tom, že za nich o tom rozhodol (vyniesol rozsudok) sudca, respektíve súdny senát.

Špecifikou spravodajskej činnosti je to, že v spravodajskej praxi to tak jednoducho nefunguje. Oba aspekty majú totiž ambivalentnú podobu. Dať sa do služieb cudzej moci je pre jeden subjekt etiky a práva trestuhodné a pre druhý subjekt (schopnosť náborovať cudzieho štátneho príslušníka) je naplnením jeho vrcholného (branno-bezpečnostného) záujmu. To však vôbec neznamená, že spravodajský dôstojník by mal byť cynickým manipulátorom vyznávajúcim zásadu „účel svätí prostriedky.“ Je profesionálnym umením a vrcholom pragmatizmu poškodiť daného jedinca v mene vlastného záujmu iba do tej miery, aby zostal „funkčný“. Ohroziť ho iba latentne a najmä potenciálne. Treba ho nechať pracovať v náš prospech čo najviac, čo najdlhšie a hýčkať ho zato.

Na záver tejto časti článku treba dodať, že morálka a etika baptistického kazateľa, alebo učiteľa spoločenského správania sú určite priehľadnejšie a okázalejšie ako etika spravodajského profesionála. Obe profesie sú prospešné a užitočné pre spoločnosť, je však

otázne, či morálne prevyšujú to, čo z hľadiska individuálnej kvality a prínosu predstavuje úspešný spravodajský profesionál. Realita a prax hovoria v prospech spravodajských profesionálov.

II. PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA EDWARD J. SNOWDEN.

V poslednom období pravdepodobne najväčší rozruch vo svetových masmédiách vyvolala kauza Edwarda Josepha Snowdena, ktorý svojim 13-minútovým video-odkazom,⁴ medializovaným na sociálnych sieťach odštartoval novú vlnu záujmu širokej verejnosti zameranú na morálne aspekty činnosti amerických spravodajských služieb. V máji 2013 totiž odcestoval do Hongkongu novinár Glenn Greenwald, ktorý sa tam mal stretnúť s anonymným zdrojom, ktorý mu cez internetovú komunikáciu tvrdil, že má presvedčivé dôkazy o neobmedzenom sledovaní občanov zo strany vlády USA. Z anonymného zdroja sa vykľul vtedy 29-ročný Edward J. Snowden, ktorý ako kontraktor, pracoval pre IT firmu úzko spolupracujúcu s americkou Národnou bezpečnostnou agentúrou (NSA). Následné zverejnenie informácií o tom, ako NSA vážne prekračuje hranice svojich právomocí otriasli celým svetom a stali sa jedným z najzávažnejších zistení v moderných dejinách. Medializovaná kauza následne spustila horlivú diskusiu o národnej bezpečnosti a táto diskusia aj po viac ako dvoch rokoch od jej zverejnenia stále pokračuje. Cieľom tejto časti článku bude pokračovať v poukazovaní na etické aspekty spravodajskej činnosti a zistiť motív, ktorý E. J. Snowdena doviedol k vlastizrade – teda k vedomému vyzradeniu (medializovaniu) prísne tajných informácií amerických spravodajských služieb a aký cieľ tým sledoval.

E. J. Snowden počas rozhovoru s G. Greenwaldom uviedol o sebe nasledovné skutočnosti. Ako uvádza G. Greenwald: „Snowdenov politický názor sa po útoku na Dvojičky výrazne zmenil. Stal sa z neho, tak ako z mnohých Američanov „vlastenec“. V roku 2004, vo veku dvadsiatich rokov“, vstúpil do armády s úmyslom bojovať v Iraku, lebo vtedy ešte veril, že ide o šľachetný úmysel s cieľom oslobodiť iracký ľud spod útlaku. Už v prvých týždňoch základného výcviku si však uvedomil, že sa viac hovorí o zabíjaní Arabov ako o boji za slobodu. Počas výcviku mal nehodu, pri ktorej si zlomil obe nohy, preto musel opustiť ozbrojené sily, no v tom čase už stratil všetky ilúzie o skutočnom ciele vojenského ťaženia. Snowden však stále veril, že americká vláda to myslí v zásade dobre, takže sa rozhodol nasledovať príklad viacerých rodinných príslušníkov a dal sa do federálnych služieb.

⁴ Dostupné online na: <https://www.youtube.com/watch?v=0hLjuVyIIrs>

Navzdory nedokončenej strednej škole sa mu ešte pred dovŕšením osemnástich rokov podarilo presadiť v informačných technológiách. Zarábal 30 dolárov na hodinu a od roku 2002 pracoval pre Microsoft ako certifikovaný systémový technik (MCSE). Rozhodol sa však pre kariéru vo vládnom sektore, lebo veril, že ide o ušľachtilé povolanie, ktoré ponúka možnosť profesijného rastu, a tak nastúpil na miesto ochrankára v inštitúcii Centre for Advanced Study of Language v štáte Maryland. Budovu tajne riadi, spravuje a využíva NSA. Tvrdil, že sa tak dostal k bezpečnostnej previerke najvyššieho stupňa, čo mu neskôr otvorilo dvere k práci počítačového technika v spravodajských službách. Hoci nedokončil strednú školu, v oblasti techniky sa u neho už v rannej mladosti začalo prejavovať výnimočné nadanie. Talent a prirodzená inteligencia mu aj napriek mladému veku a chýbajúcemu formálnemu vzdelaniu umožnili rýchly kariérny postup. Z ochrankára sa v roku 2005 dostal na miesto technického experta CIA (Ústredná spravodajská služba USA pozn. autora). Vysvetlil, že v tom čase sa spravodajské služby zúfalo usilovali získať technicky zdatných pracovníkov. Už boli také veľké a ich činnosť taká rozsiahla, že jednoducho nedokázali zohnať dosť zamestnancov, ktorí ovládali dômyselné systémy. Preto sa vydali na lov talentov tam, kde ich predtým nehľadali. Ľudia technicky nadpriemerne nadaní sú obyčajne mladí samotári, ktorým sa v klasickom školskom systéme veľmi nedarí. Internet ich zaujíma oveľa viac ako formálne vzdelanie či osobný kontakt s rovesníkmi. Snowden sa tak stal cenným a váženým členom svojho informačno-technologického tímu v agentúre, mal jednoznačne hlbšie vedomosti a schopnosti ako väčšina starších kolegov s vysokoškolským diplomom. Snowden mal pocit, že našiel presne to, čo hľadal, prostredie, ktoré ocení jeho schopnosti a v ktorom nezáleží na tom, či má alebo nemá vysokú školu.“⁵

E. J. Snowden potom veľmi rýchlo stúpal po kariérnom rebríčku a v roku 2006 sa stal zo zamestnanca subdodávateľskej firmy CIA plnohodnotným členom agentúry, čo mu otvorilo nové možnosti. Postupne pracoval pre CIA vo švajčiarskej Ženeve, a v roku 2010 v Japonsku, kde získal oveľa lepší prístup k tajomstvám NSA. Už počas svojho pobytu vo Švajčiarsku v ňom narastal pocit frustrácie a pokúsil sa upozorniť svojich nadriadených na problémy v bezpečnosti počítačov či systémov, ktoré podľa neho šli ďaleko za hranice etiky. Podobné snahy jeho nadriadení takmer vždy zmietli zo stola. Ako pokračuje Snowden: „Hovorievali, to nie je vaša vec alebo nemáte dosť informácií, aby ste vyvodzovali takého závery. V podstate vám povedali, aby ste to nechali tak....Vtedy som si konečne uvedomil, ako

⁵ GREENWALD, G.: Nikto sa neskryje –Edward Snowden, NSA a americké systémy hromadného odpočúvania, TATRAN, 2015, s. 52-53.

jednoducho sa dá od seba oddeliť moc a zodpovednosť, a tiež, že so zvyšovaním mocenského postavenia sa znižuje nad vami dohľad a stávajú sa v podstate nedotknuteľní pre prípadné vyvodenie zodpovednosti.“⁶ Už koncom roka 2006 Snowden vážne zvažoval možnosť, že sa stane bielou vranou (v anglickej terminológii sa používa termín whistleblower - informátor) a zverejní tajné informácie, ktoré podľa neho odhaľovali protizákonné konanie. Na otázku novinára Greenwalda prečo to nespravil už vtedy odpovedal: „*Vtedy som ešte veril, že po zvolení Baracka Obamu do funkcie prezidenta dôjde k reforme a zamedzí sa bezprecedentnému zneužívaniu moci, ktorého bol svedkom*“⁷...Zakrátko však začalo vychádzať najavo, že Obama nielen pokračuje, ale dokonca v mnohých prípadoch rozširuje radikálne kroky predchodcov...*Vtedy som pochopil. Nemôžem čakať, že vodca zariadi nápravu. Podstatou skutočného vodcovstva je konať rázne, ísť príkladom, a nie čakať od iných aby konali.*“⁸ Podľa rozhovoru Greenwalda so Snowdenom je viac ako zrejmé, že zo strany Snowdena išlo o premyslený a dopredu naplánovaný čin. Dôkazom toho sú aj jeho slová, že sa obával, že ak prezradí informácie zo zákulisia CIA, môže tým narobiť veľké škody. Ako sám hovorí: „*Keď vyzradíte tajné informácie o CIA, môžete ublížiť mnohým (mal tým na mysli agentov v utajení a informátorov). To by som nespravil. Na druhej strane ak zverejníte tajomstvá, ktoré ukrýva NSA, uškodíte len arogancii mocných a nátlakovým štruktúram. S týmto som sa dokázal vyrovnáť.*“⁹ V Japonsku, kde Snowden pôsobil získal prístup k takmer všetkým utajeným informáciám NSA. A Snowden k tomu dodáva: „*To čo som videl, ma nesmierne rozrušilo. Sledoval som v priamom prenose, ako bezpilotné lietadlá hľadajú ciele, ktoré treba zneškodniť. Pozoroval som pritom celé dediny a každodenné aktivity ľudí. Videl som, ako NSA v reálnom čase monitoruje internetovú aktivitu nič netušiacich obetí. Uvedomil som si, že Spojené štáty vybudovali nesmierne invazívny systém odpočúvacích technológií. Pochopil som jeho skutočný rozsah. A takmer nik netušil, že sa to deje.*“¹⁰ Snowden začal pociťovať čoraz naliehavejšiu potrebu, ba priam povinnosť oznámiť svetu, čo videl. A pokračuje: „*Čím dlhšie som pracoval v Japonsku pre NSA, tým som si bol istejší, že*

⁶ Ibid., s.53-54.

⁷ Obama nastúpil do funkcie so slávnostným sľubom, že napravi radikálne praktiky, ku ktorým sa v mene boja proti terorizmu uchýľujú národné informačné služby. Snowden očakával, že sa tak otupia aspoň najdrsnejšie hrany rozviedky a ozbrojených síl.

⁸ GREENWALD, G.: Nikto sa neskryje –Edward Snowden, NSA a americké systémy hromadného odpočúvania, TATRAN, 2015, s. 54.

⁹ Ibid., s. 54.

¹⁰ Ibid., s. 54-55.

si to nemôžem nechať pre seba. Nechcel som sa podieľať na utulávaní pravdy pred verejnosťou. To by nebolo správne.“¹¹

Avšak novinár Greenwald sa počas rozhovoru so Snowdenom v Hongkongu neuspokojil s týmto vysvetlením. Pred medializáciou týchto závažných skutočností sa potreboval uistiť o skutočných motívoch E. J. Snowdena, z dôvodu ktorých sa rozhodol svetu vyzradiť tieto tajomstvá. Pokúšal sa od Snowdena dostať odpoveď na otázky: Čo ho primälo, aby zahodil kariéru (Snowden spolu s odmenami zarábala ročne 200 000 amerických dolárov)¹², dal sa pravdepodobne označiť za ťažkého zločinca, porušil zákony o utajovaní informácií a zásadu vernosti, ktorú mu vtlkali do hlavy po všetky tie roky? Nebolo to jednoduché. Greenwaldovi trvalo niekoľko dní, kým dostal od Snowdena presvedčivý argument, ktorý sa mu zdal dostatočne dobrý na to, aby ho presvedčil, že Snowden si plne uvedomuje dosah vlastného rozhodnutia na svoj osobný život (rozhodnutím odhaliť verejnosti tajné dokumenty NSA sa vzdával svojej dlhoročnej priateľky, ktorú nadovšetko ľúbil, rajskeho života na Havajských ostrovoch, rodiny v ktorej mal vždy oporu, sľubnej kariéry, vysokociferných výplatných pásov, celého života ponúkajúceho nekonečné možnosti).¹³ Nebol mu ochotný pomáhať pri takom riskantnom čine, kým nemal istotu, že Snowden koná svojprávne a pri plnom vedomí, kým nepochopil o čo mu skutočne išlo. Ako uviedol Greenwald: *„Nakoniec mi Snowden dal odpoveď, ktorá ma dostala a presvedčila. Snowden odpovedal: Skutočná cena človeka nespočíva v hodnotách, ktoré vyznáva, ale v tom, čo dokáže urobiť na ochranu týchto hodnôt. Ak nekonáte v súlade s vlastným presvedčením, tak zrejme žiadne nemáte.*“¹⁴

Kde sa v ňom vzala takáto odpoveď? Tu je na mieste podrobnejšie preskúmať čo, alebo kto utváral morálny profil E. J. Snowdena? Podľa jeho vlastných vyjadrení jeho morálny profil sa kreoval z rôznych zdrojov a skúseností.¹⁵ Počas detstva a dospievania čítal veľa o gréckej mytológii a ovplyvnilo ho i dielo Josepha Campbella Tisíc tvárí hrdinu, ktoré vraj nachádza metaforickú niť osudu spájajúcu naše životné príbehy. Jedným z hlavných ponaučení, ktoré si z neho zobral, bolo, že *„my sami vdychujeme životu zmysel svojimi činmi a vytvárame tak vlastný príbeh*“¹⁶. Ľudia nadobúdajú obsah a sebaurčenie prostredníctvom

¹¹ Ibid., s. 55.

¹² Ibid., s. 59.

¹³ Ibid., s. 59.

¹⁴ Ibid., s. 56.

¹⁵ Ibid., s. 57.

¹⁶ Ibid., s. 57.

vlastného konania. „*Nechcem aby sa zo mňa stal človek, ktorý sa bojí konať v mene obrany svojich princípov.*“¹⁷

Tento leitmotív – mravný rámec hodnotenia vlastnej identity a hodnoty, bol jeho pravidelným spoločníkom pri budovaní svojej osobnosti. Ale kto sa ešte podieľal na formovaní jeho morálneho profilu? Ako on sám trošku zahanbene priznáva: „*Čerpal som z videohier.*“¹⁸ A Greenwald pokračuje: „*Pohrúžený do hier sa naučil, že aj jeden jediný človek, zdanlivo úplne bezmocný, dokáže vzdorovať veľkej nespravodlivosti. Hlavným hrdinom (hovori Snowden) je zvyčajne bežný človek, na ktorom spáchajú mocné sily smrteľnú krivdu. Má na výber: buď stiahne chvost a utečie, alebo sa otvorene postaví na obhajobu svojich ideálov. V dejinách tiež nájdeme príklady, keď navonok obyčajní ľudia, dostatočne odhodlaní brániť spravodlivosť, dokázali poraziť aj tých najhrozivejších protivníkov.*“¹⁹

Greenwald ďalej priznáva, že Snowden nebol jediným v jeho kariére novinára, kto mu potvrdil, že jeho svetonázor sa utváral prostredníctvom videohier. „*Pred rokmi by som si z toho isto robil žarty. Doba sa však zmenila a v generácii Snowdenových rovesníkov zohrali hry pri tvarovaní politického vedomia, hodnôt a chápaní seba samého prinajmenšom rovnakú úlohu ako knihy, televízia či filmy. Videohry, podobne ako iné typy umenia, často prinášajú zásadné morálne konflikty a nútia ľudí, ktorí začínajú inak uvažovať, aby sa zamysleli nad platnosťou všeobecne prijímaných dogiem.*“²⁰

Snowdenove názory o podstate morálky sa teda formovali na základe spomínaných vyššie uvedených diel a vytvorili, ako sám uviedol „vzor človeka, akým sa chcem stať“. Spočiatku mladické úvahy v dospelosti prerástli do seriózneho hľadania o etických povinnostiach a vnútorných rozporoch, ktoré bránia človeku konať v ich záujme. Ako popisuje Snowden: „*Ľudia sú často pasívni a poslušní, lebo sa boja negatívnych následkov, ak vyjadria nesúhlas, ale keď sa raz vzdáme lipnutia na veciach, na ktorých v podstate vôbec nezáleží – na peniazoch, kariére, či fyzickej bezpečnosti, - získame slobodu a zbavíme sa strachu.*“²¹ A mladý človek, ktorý nedokončil ani len strednú školu a napriek tomu pracuje v spravodajskej službe, a z tohto dôvodu musí konať v súlade s morálnymi požiadavkami

¹⁷ Ibid., s. 57.

¹⁸ Ibid., s. 57.

¹⁹ Ibid., s. 57.

²⁰ Ibid., s. 57.

²¹ Ibid., s. 57-58.

spravodajskej práce, ktoré uvádzame v prvej časti tohto článku, sa tak dostáva do morálnej dilemy, ktorú musí riešiť.

Navyše, ústrednú úlohu vo vývoji jeho osobnosti zohral aj internet. Rovnako ako pre jeho rovesníkov aj preňho znamenal internet oveľa viac, ako len akýsi príležitostný pracovný nástroj. Ako popisuje Greenwald: *„Bol to jeho celý svet, priestor, v ktorom sa vyvíjala osobnosť a formulovali názory, miesto poskytujúce slobodu, nekonečné možnosti poznania a intelektuálneho rastu.“*²² Jediné príležitosti, ktoré internet ponúkal, mali pre Snowdena nevyčísliteľnú hodnotu, a bolo ho preto treba chrániť za každú cenu. Ako tínedžer spoznával prostredníctvom internetu svet a hovoril s ľuďmi zo všetkých jeho končín, ktorí často pochádzali z úplne iného prostredia ako on. Bez internetu by nemal takúto možnosť. Ako spomína Snowden: *„Internet mi v podstate umožnil zažiť skutočnú slobodu a spoznať seba samého ako ľudskú bytosť...Pre mnohé detská je internet hlavným zdrojom sebapoznania. Umožňuje im zistiť, kto vlastne sú a kým sa chcú stať, ale podarí sa to len vtedy, ak konajú v súkromí, anonymne, ak smú spraviť chyby bez toho, aby ich prenasledovali do konca života. Obávam sa, že moja generácia je posledná, ktorá si užíva takúto slobodu...Nechcem žiť vo svete, v ktorom niet súkromia ani slobody, vo svete, kde sa degraduje a potláča jedinečný potenciál internetu.“*²³ Snowden teda cítil povinnosť urobiť všetko preto, aby tomu zabránil, presnejšie, aby umožnil ľuďom vybrať si, či chcú, alebo nechcú brániť tieto hodnoty. Snowden opakovane zdôrazňoval, že jeho cieľom nie je zničiť metódy, ktoré NSA používa na elimináciu súkromia. Práve naopak. Chcel, aby sa americkí občania a ľudia na celom svete dozvedeli, čo sa im za chrbtom deje so súkromím. Chcel len informovať. *„Nemám v úmysle zničiť systémy, ale chcem, aby sa verejnosť slobodne rozhodla, či majú pokračovať, alebo nie.“*²⁴

Počas mnoho-hodinového rozhovoru s Greenwaldom hovoril Snowden veľmi pokojne a pôsobil vyrovnané. Ale keď sa ho Greenwald znovu spýtal na definitívne pohnútky, ktoré ho doviedli k rozhodnutiu spáchať vlastizradu tón jeho hlasu znel horlivo až podráždene. Snowden povedal: *„Náhle som si uvedomil, že budujú systém, ktorého účelom je zlikvidovať súkromie na globálnej úrovni. Chceli dosiahnuť, aby nikto nemohol komunikovať elektronicky bez toho, aby o tom vedela NSA, bez toho, aby komunikáciu neanalyzovali a neukladali.“*²⁵

²² Ibid., s. 58.

²³ Ibid., s. 58.

²⁴ Ibid., s. 58.

²⁵ Ibid., s. 59.

Vtedy pohár jeho trpezlivosti pretiekol raz a navždy. Snowden bol rozhodnutý. Stane sa bielou vranou.

K tomuto kroku však musel urobiť ešte ďalšie opatrenia. V roku 2012 ho spoločnosť DELL presunula z pobočky v Marylande na Hawaj. Celý rok strávil sťahovaním údajov, ktoré by mal podľa neho spoznať celý svet. Zbral aj ďalšie dokumenty, ktoré nemal v úmysle zverejniť, ale mali slúžiť novinárom, aby lepšie pochopili pozadie fungovania systémov NSA o ktorých píše. V roku 2013 prišiel na to, že ak chce získať všetky kúsky skladačky a podať ucelený obraz situácie, bude potrebovať ešte jeden súbor dokumentov, ku ktorým sa nevie dostať, kým pracuje pre DELL. Prístup k nim by získal, iba keby sa presunul na iné pracovné miesto a poverili ho analýzou infraštruktúry, čo mu umožní dostať sa do archívov, v ktorých NSA skladuje monitorovacie záznamy. Z tohto dôvodu sa prihlásil na pozíciu, ktorá sa otvárala v súkromnej vojenskej spoločnosti Booz Allan Hamilton. Ide o firmu, ktorá je najväčším a najvplyvnejším súkromným partnerom americkej vlády v oblasti dodávky zbraňových systémov a v jej službách pracuje nespočetné množstvo bývalých vládnych funkcionárov. Po nástupe k tejto firme získal prístup k posledným súborom, ktoré potreboval na vytvorenie celistvej predstavy o sledovaní v réžii NSA. Takto sa mu otvorili dvere k stiahnutiu informácií, ktoré dokazovali, že NSA monitoruje celú komunikačnú infraštruktúru vnútri Spojených štátov amerických.²⁶

V polovici mája 2013 požiadal Snowden o pár týždňov voľna, aby sa liečil z epilepsie (!?), ktorú mu diagnostikovali rok predtým. Je až zarážajúce, že nikto z jeho nadriadených nepovažoval túto chorobu za dostatočnú príčinu na odobratie bezpečnostnej previerky. Snowden si zbalil svoje veci vrátane niekoľkých USB kľúčov, plných najtajnejších dokumentov NSA, a odcestoval do Hongkongu. Dňa 20. 5. 2013 sa ubytoval v miestnom hoteli Mira. Tu sa stretol s americkým novinárom Glennom Greenwaldom a novinárkou Laurou Poitrasovou, ktorí s ním natočili už spomínané 13- minútové video, v ktorom popisuje praktiky NSA. Z mienkotvorných denníkov si vybrali denník The Guardian, nakoľko bol podľa názoru oboch novinárov najmenej provládny a nehrozilo okamžité zametenie kauzy pod koberec. Ani Hongkong nebol Snowdenom zvolený náhodne. Ako neskôr sám uviedol: „...Hoci je hongkonský ľud stále pod represívnou nadvládou Číny, podarilo sa mu vybojovať si základné politické práva a slobody, čím vzniklo vhodné prostredie pre rozvoj disentu.“²⁷

²⁶ Ibid., s. 60.

²⁷ Ibid., s. 61.

Podľa neho „*Hongkong poskytoval ideálnu zmes fyzickej bezpečnosti a politickej sily.*“²⁸ Po medializovaní tejto kauzy Snowden pristúpil za pomoci Ekvádoru z Hongkongu do Moskvy, kde sa od júla 2013 nachádza v tranzitnej zóne moskovského medzinárodného letiska. Tam sa údajne zdržiava dodnes.

ZÁVER

Cieľom tohto článku bolo poskytnúť čitateľovi všeobecné informácie o základných etických aspektoch spravodajskej činnosti. Podstatou pochopenia a podriadenia sa etickým požiadavkám, ktoré spravodajské služby všetkých krajín sveta kladú na svojich zamestnancov, je zabrániť vlastizrade, ktorá je v tejto komunite považovaná za najťažší morálny poklesok, akého sa môže spravodajský dôstojník dopustiť. V druhej časti článku sme sa pokúsili na prípadovej štúdii E. J. Snowdena zistiť hlavný motív a cieľ konania tohto príslušníka americkej spravodajskej komunity, ktorý sa dopustil vlastizrady v nedávnej minulosti. Pričom táto kauza doteraz vo svete rezonuje. Medzi dôležité zistenia je možné zaradiť fakt, že morálno-charakterové vlastnosti jeho osobnosti neformovala ani rodina, ani škola, alebo nejaká cirkevná organizácia - ale videohry a internet. Toto zistenie má závažný dopad na celú súčasnú spoločnosť. Mnoho mladých ľudí totiž odmieta authority. Nechce sa podriaďovať učiteľom, kňazom, vedúcim rôznych prospešných záujmových krúžkov. Považujú internet a videohry za najlepší relevantný zdroj informácií. Pritom si neuvedomujú, aké nástrahy tento zdroj informácií v sebe tiež skrýva. Ďalšou zarážajúcou skutočnosťou podľa nás bolo, že Snowden bol k spravodajskej komunite prijatý bez ukončenia čo i len strednej školy. Vyššie sme sa síce dočítali, že sa tak stalo z dôvodu, že NSA „zúfalo“ potrebovala odborníkov na IT technológie bez ohľadu na formálne vzdelanie. Avšak boli to práve Američania, ktorí zaviedli do spravodajskej komunity požiadavku akademického vzdelania ako kritéria výberu za spravodajského profesionála. Bol to konkrétne generálmajor William Donovan, prvý riaditeľ Úradu pre strategické služby (OSS), ktorý bol predchodcom dnešnej Ústrednej spravodajskej služby (CIA) počas II. svetovej vojny. Ešte zarážajúcejšou skutočnosťou však je, že Snowden nebol prepustený zo spravodajskej služby ani po diagnostikovaní tak závažnej choroby akou je epilepsia. Veď po diagnostikovaní takejto choroby sa aj bežným ľuďom napríklad zakazuje šoférovať automobil. Nie to ešte vykonávať takú náročnú činnosť akou spravodajská práca bezpochyby je. Konanie Snowdena sa dá

²⁸ Ibid., s. 61.

pravdepodobne najlepšie charakterizovať ako zmes idealistických motívov s cieľom zabrániť porušovaniu ľudských práv v oblasti ochrany súkromia.

Celá kauza vzbudila rozruch aj vo vládnych kruhoch USA. Tie sa bránili tým, že poznatky získané monitorovacími aktivitami NSA prispeli k odvráteniu ďalších útokov na území USA. To však nakoniec popreli významní sudcovia, ako aj vláda USA. Napríklad americký federálny sudca Richard Leon vydal rozhodnutie, v ktorom stálo: „...NSA zberom metaúdajov s najvyššou pravdepodobnosťou porušuje Štvrtý dodatok k ústave...Vláda (USA) neuviedla ani jeden jediný prípad, ktorý by jednoznačne dokazoval, že analýza údajov v správe NSA naozaj pomohla odvrátiť bezprostrednú hrozbu teroristických útokov.“²⁹ Bokom nemohla zostať ani Obamova administratíva. Vyšetrovacia komisia zostavená po vypuknutí tejto kauzy zverejnila 308-stranovú správu. V nej sa konštatovalo, že: „*tvrdenia NSA o kľúčovom význame monitorovacích aktivít sú nepodložené...Po podrobnom preskúmaní relevantných podkladov sme prišli k záveru, že informácie zhromaždené na účely vyšetrovania teroristických aktivít v súlade s paragrafom 215 (Vlasteneckého zákona), telefonické metaúdaje, nijako zásadne neprispeli k zabráneniu útokom.*“³⁰ Napriek tejto skutočnosti je možné hodnotiť, že rozsiahle monitorovacie aktivity NSA pokračujú naďalej v nezmenenej podobe.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] GREENWALD, G.: Nikto sa neskryje –Edward Snowden, NSA a americké systémy hromadného odpočúvania, TATRAN, 2015.
- [2] REMIŠOVÁ, A.: Etika ako súčasť organizačnej kultúry. In: Matyáš, M.(ed.): Vnútropodniková komunikácia ako nástroj motivácie zamestnanca. Zborník z vedeckej konferencie organizovanej pri príležitosti vyhlásenia výsledkov súťaže Podnikové médium 2004, UCM v Trnave, Fakulta masmediálnej komunikácie, Bratislava, 2005.
- [3] VOLKMAN, E.: Špióni, tajní agenti, kteří změnili chod dějin. Melantrich, Praha, 1996.

Recenzent:
brig. gen. doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc.

²⁹ Ibid., s. 272.

³⁰ Ibid., s. 272.

BARRIERS FOR PHYSICAL PERIMETER PROTECTION OF MILITARY FACILITIES AGAINST VEHICLE BORN IMPROVISED EXPLOSIVE DEVICES

Dr. Zoltán KOVÁCS, PhD.

National University of Public Service

Faculty of Military Science and Officer Training, Department of Operations and Support

H-1011 Budapest, Hungária krt. 9-11., Hungary

e-mail: kovacs.zoltan@uni-nke.hu

ABSTRACT

Permanent and temporary military facilities are extremely endangered by different attacks (armed, explosion, CBRN, etc.). The author shortly introduces the improvised explosive devices as the main weapon of terrorist blast attacks, and highlights only a segment of the military facilities' physical security system: presenting the perimeter barriers and their application those may be used primarily to deny or hinder entering the vehicle born improvised explosive devices into the territory of a military facility.

Keywords: military facility, security, physical protection, perimeter protection, barriers, improvised explosive device, IED, VBIED

INTRODUCTION

Physical protection includes those security measures that are designed to deny unauthorized access to military facilities, installations, equipment, resources and documents, and to protect the personnel and property from damage or harm.

These measures of protection take form of fieldworks, facility construction, detection and procedural elements. Procedural elements are the protective measures required by different military regulations and standing operating procedures (SOPs) and provide the basis for developing the other three elements. Construction method of the facility may include reinforced and blast resistant walls, doors, windows and roofs, whilst detection elements include a technical segment like sensors, cameras, detectors and a human segment like armed security guards, operators. Fieldworks can be realized in the area surrounding the facility and technically includes perimeter barriers, landforms and standoff distances. These fieldworks

are the first line those deny the access of bombs or other explosive material to the protected facility.

IMPROVISED EXPLOSIVE DEVICES

NATO STANAG 3680 determines the Improvised Explosive Device (IED) as “a device placed or fabricated in an improvised manner incorporating destructive, lethal, noxious, pyrotechnic or incendiary chemicals and designed to destroy, incapacitate, harass or distract.” [1]

Essentially, the IED is an unconventional explosive weapon that can take any form and be activated in a variety of ways. They may be constructed out of any available material and may range in size from a box of matches to a large vehicle. The only limitations are the availability of resources, personal ingenuity and the degree or extent of “know how” required for construction. They are usually fabricated from common materials, military or nonmilitary components. The IED may be static in a fix location and detonated as an observed device when the moving target (e.g. a military convoy) is in the ideal position and distance from the device; or it may be a mobile bomb delivered near to or into a static, fix target (building, military base or military camp).

The most common explosives used for an IED are military munitions, usually mortar, tank, or artillery rounds. Other IEDs have used military explosives, such as C4 or SEMTEX plastic explosives, trinitrotoluene (TNT) or commercial explosives, such as ammonium nitrate fertilizer and fuel oil compound (ANFO). However, some IEDs may contain homemade explosives (HME) those are kitchen-mixtures of different chemicals. Common hardware, such as ball bearings, bolts, nuts or nails can be used to enhance the fragmentation and cause more lethal or serious injuries in crowded places. [2], [3]

The triggering mechanism of the IED may be victim operated, command operated or time delayed. Generally, the most common version is the mechanical trigger when the target gets into direct physical contact with it, push, pull, remove or release something that ignites the detonator. Time delayed constructions (clockwork, electric or chemical timers) independently operate the device after the pre-set time without any impact of the target. The command operated IED responds to a signal received via a hard wire or a radio frequency (wireless doorbells, car alarms, radio controlled toys, cell phones may be used). A special version of command operated devices is the suicide born explosive device (SBIED), when the assailant sacrifices himself during the explosion.

VJENSKÉ REFLEXIE

For successful attack it is very important to hide the IED; therefore assailants always pay high attention to camouflaging. Depends on dimensions of the device, it may be covered in a harmless object such as a small tin or a paper bag, while bigger devices those mainly used against constructed military infrastructure, especially buildings, military bases or camps can be hidden in the boot of a car or truck. These are the so called Vehicle Born Improvised Explosive Devices (VBIEDs). Otherwise, vehicles are very effective, because they are an expedient method for transporting large quantities of explosives (see Figure 1) at great distances and can inflict severe damage on any military facility.

BATF Explosive Standards

ATF	Vehicle Description	Maximum Explosives Capacity	Lethal Air Blast Range	Minimum Evacuation Distance	Falling Glass Hazard
	Compact Sedan	500 pounds 227 Kilos (In Trunk)	100 Feet 30 Meters	1,500 Feet 457 Meters	1,250 Feet 381 Meters
	Full Size Sedan	1,000 Pounds 455 Kilos (In Trunk)	125 Feet 38 Meters	1,750 Feet 534 Meters	1,750 Feet 534 Meters
	Passenger Van or Cargo Van	4,000 Pounds 1,818 Kilos	200 Feet 61 Meters	2,750 Feet 838 Meters	2,750 Feet 838 Meters
	Small Box Van (14 Ft. box)	10,000 Pounds 4,545 Kilos	300 Feet 91 Meters	3,750 Feet 1,143 Meters	3,750 Feet 1,143 Meters
	Box Van or Water/Fuel Truck	30,000 Pounds 13,636 Kilos	450 Feet 137 Meters	6,500 Feet 1,982 Meters	6,500 Feet 1,982 Meters
	Semi-Trailer	60,000 Pounds 27,273 Kilos	600 Feet 183 Meters	7,000 Feet 2,134 Meters	7,000 Feet 2,134 Meters

Figure 1: Explosive can be hidden in different vehicles

Source: <http://www.primaunleashed.com/intel/VBIED.htm> [4]

Basically, there are two common ways to use a vehicle as an explosive device. The stationary VBIED is when someone parks a truck or a car with full of explosives near to the facility and detonates the IED either by wireless command operated manner or time delayed.

The mobile (movable) VBIED is when someone tries to break through perimeter barriers, drives the vehicle into the facility's territory and then detonates the IED and oneself. This is a suicide attack with a so called Suicide Vehicle Born Explosive Device (SVBIED).

THE PHYSICAL PROTECTION SYSTEM

It is fundamental to develop an integrated physical protection system for security of a military facility (Figure 2). For comprehensive protection, the physical elements should be integrated with other security components and options, based on features of the site and the

identified threats. If risk assessment made before constructing a permanent military facility shows that IED attacks are surely expectable, the frame of the planned building should be made of reinforced concrete or steel elements and the glazing should be made of blast resistant glass.

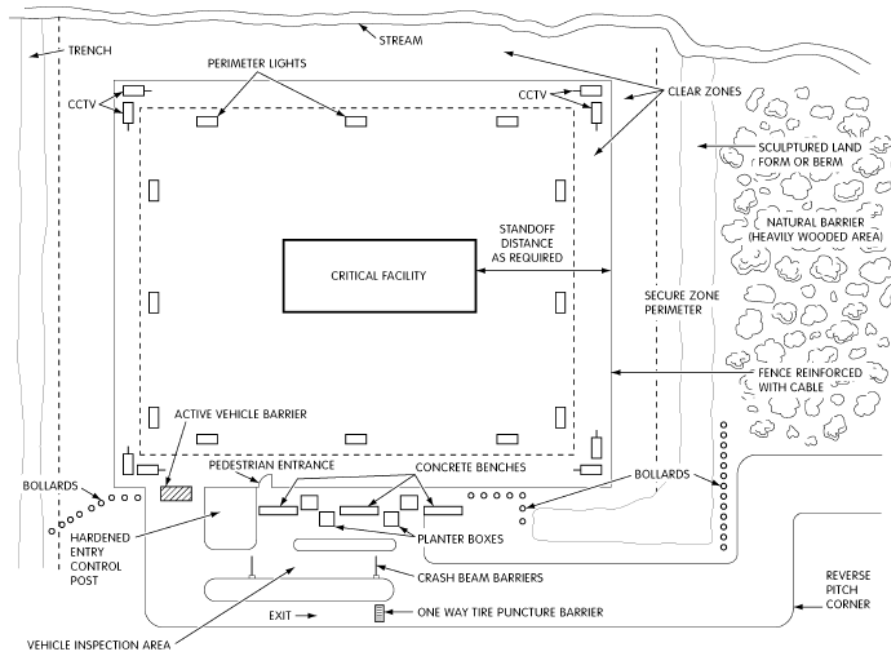

Figure 2: A physical protection system

Source: *Unified Facilities Criteria (UFC 4-022-02) Selection and application of vehicle barriers, Change 1, US Department of Defense (2010) [5]*

Structure of the existing buildings also has to be hardened, if necessary: carbon fiber polymers may be used to reinforce concrete structures, side plates may be used to reinforce steel trusses, different energy absorbing panels and synthetic coating can be used for absorbing and reducing blast effects. The existing and planned temporary military facilities (e.g. military camps) may also require special aspects to consider for reinforcement and hardening, blast and CBRN security or protection of public utilities, etc. [6], [7], [8], [9], [10], [11]

Any reinforcement method within the territory of a permanent or a temporary facility amplifies the function and effects of the first security zone, which is the perimeter around in standoff distance. The standoff distance is the maintained distance between an endangered facility and the place where a VBIED is allowed. The initial goal should be to make that distance as far from the target facility as practical. Shooting back a glance at Figure 1, it can

be declared that the bigger the VBIED explosive filling the greater the standoff distance necessary for reducing or minimizing the effects of the explosion.

If a military camp located on open area, it is easy to provide considerable open space for standoff, therefore conventional construction with minor modification on terrain may reach an acceptable level of protection against an IED blast. But in many cases, it is very difficult to achieve and maintain the required standoff distance. On a typical urban site even it is impossible, because buildings are too close to each other and the perimeter is not far enough from the street. If distance is less than necessary, other protective elements should be improved, like structural hardening or reinforcement, more perimeter barriers, high-tech detection equipment, security personnel, etc. Required security and protective standards for each threat levels concerning military camps or buildings are declared in different documents, and some of them are available for everyone. [5], [6], [7], [12], [13], [14]

A small change in standoff distance can make a large difference in the blast loadings: increasing the distance reduces the peak reflected pressure and the impulse. During the planning process of a military facility's protection system "money is always a serious factor".

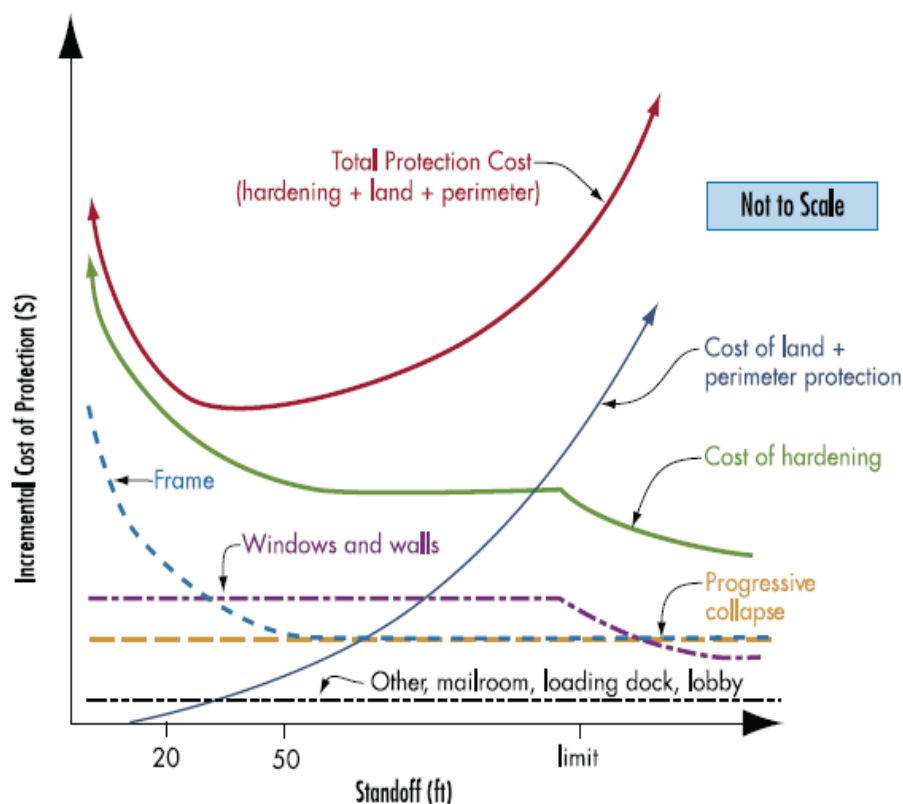

Figure 3: Costs versus standoff distance

Source: FEMA-426/BIPS-06 Reference Manual to Mitigate Potential Terrorist Attacks Against Buildings, Edition 2, U. S. Department of Homeland Security (2011) [7]

Available financial resources determine and even terminate the all conception this is why engineers and security experts should find balance between the costs and quantity/quality of protection elements those necessary to reach the required security level.

As the chart shows, the total protection cost is the amount of perimeter protection and structural components as walls, glazing, frame of building (Figure 3). Standoff and costs of protection are tightly interdependent. If standoff distance increases, the perimeter becomes longer around the territory. But this longer perimeter requires more barriers, fences and detection equipment thus increases the costs of perimeter protection. On the other hand, increasing the distance means that other security elements may be reduced. It is obvious, that weaker or thinner walls and windows, or more “fragile” structure requires less money.

When designers try to find the balance they must not forget: standoff is the best friend and perimeter barriers are primarily only for deny unauthorized access, they do not perfectly protect against blast effects!

ANTI-VBIED PERIMETER BARRIERS

The difference between movable and stationary VBIED tactics is that the aggressor using the moving vehicle bomb will attempt to crash through the vehicle barriers; the aggressor using the stationary vehicle bomb will not.

The primary factor to consider when defending against a movable VBIED is the barrier penetration capabilities of the vehicle. Once the standoff distance for a facility has been established (based on the expected amount of explosives and acceptable damage level), the threat vehicle should not be allowed to get closer to the facility where a greater level of damage could occur. The gross weight of the vehicle (vehicle weight plus the weight of explosive) and its maximum attainable speed at the point of an impact produces kinetic energy that must be absorbed by the perimeter barrier to effectively stop the vehicle from getting close to the intended target. This energy calculated below can be used as the primary basis for establishing performance requirements for vehicle barriers.

$$E_{KIN} = \frac{1}{2} * m * v^2 \quad (1)$$

where

m – gross weight of vehicle (kg)

v – velocity of vehicle (m/sec)

V^oJENSKÉ REFLEXIE

A heavy vehicle moving at a low rate of speed, or a lighter vehicle at a high rate of speed could have the same amount of kinetic energy. As noticed, it is very important to control the speed of the vehicle approaching the barrier, because the energy from a vehicle that a barrier must stop increases quadratic as its speed increases. (The energy also increases with more weight, but the effect of speed is much greater.) Therefore, decreasing the vehicle's speed results less, smaller, weaker (and cheaper) barriers.

The best way to limit a vehicle's approach speed to perimeter barriers is to place obstacles in all potential approach paths. The vehicles are forced to reduce speed when going around these obstacles placed in a serpentine pattern on the road (Figure 4). If the vehicle hits the obstacles instead of going around them, they are still slowed down. Curved roads and roadways with chicanes, road humps or sharp turns where a vehicle is forced to make an abrupt (short radius) turn before impacting the barrier will also effectively reduce vehicle speed.

As an example, the kinetic energy need to absorb of a 4-ton truck traveling at 40 km/h is ~247 kJ, but if the same vehicle traveling with 30 km/h, the energy is only ~139 kJ.

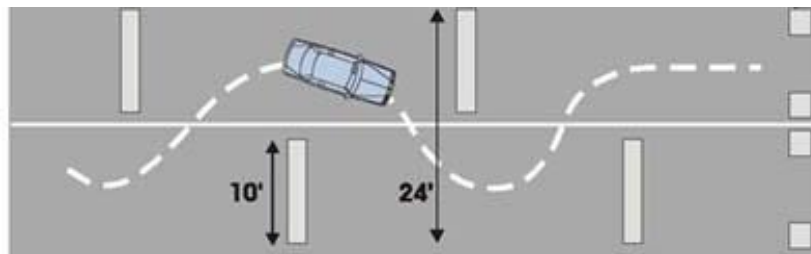

Figure 4: Obstacles in serpentine pattern

Source: *FEMA-426/BIPS-06 Reference Manual to Mitigate Potential Terrorist Attacks Against Buildings, Edition 2, U. S. Department of Homeland Security (2011) [7]*

Perimeter barriers designated to stop or hinder vehicles may be categorized as either active or passive. Both of them can be fixed or movable, depending on how they are made, operated or used. An active barrier requires some action, either by personnel, equipment, or both to permit entry or exit of a vehicle. Active barriers include barricades, bollards, beams, gates, and active tire shredders. The passive barrier has no moving parts, their effectiveness relies on ability to absorb and transmit the energy to their foundation. Jersey walls, bollards or posts, guardrails, ditches and reinforced fences are good examples of passive barriers.

The fixed barrier is installed permanently and requires heavy equipment to dismantle (e.g. concrete or steel barriers, fences), but the movable barrier can be relocated from place to place (it may also require heavy equipment to assist in the transfer).

Fences should not be considered as protection against a moving VBIED attack. Most wire fences can be easily penetrated by a vehicle and will resist impact only if some reinforcement is added (Figure 5). The true value of a perimeter security fence comes in its association with other components of the security system. They are primarily used to provide a legal boundary by defining the outermost limit of the military facility. However, they also may assist in controlling and screening authorized (vehicle) entries into a secured area and providing a “clear zone” for installing lighting, intrusion detection equipment and cameras. Fences are frequently combined with barbed concertina wires to prevent human trespassing, too. [15]

Figure 5: Cable reinforced fence

Source: <http://www.betafence.net/en/fences/fences-gates/fence/detection-and-deterrence/deterence/anti-ram-vehicle-barrier?tid={574EEBDF-97D5-44CB-B0E5-152BDE6B9272}> [16]

As the perimeter for permanent military facilities a strong masonry wall made of brick or concrete blocks is the best solution against VBIED attack. For temporary military camps the HESCO bastions, DEFENCELL elements or DYNABLOK protective walling system should be appropriate as perimeter protection. [17], [18], [19] Their elements filled with soil, gravel or sand allows raising even a 5–6 meters high protective wall around the facility.

VJENSKÉ REFLEXIE

If very high walling is not necessary due to low VBIED threat, the 1-meter-high knee-wall or the 2-meter-high Jersey-wall elements interlocked together may also be appropriate for protection. These barriers can provide protection through their mass (a 3-meter-long Jersey barrier weighs approximately 1.8 tons) but when placed on the ground surface, they may be ineffective against heavy vehicular attack. Therefore, they need to be embedded and include vertical anchorage of steel reinforcing through the barrier (Figure 6). Knee wall's entire footing and part of the wall are also embedded in the existing soil or in a crushed stone mix.

The protective walling can be supplemented with other types of barriers as fix bollards and beams made of steel or concrete. Triangular or rectangular log cribs, log hurdles, ditches, steel or concrete hedgehogs and tetrahedrons, concrete cubes, 200-liter drums filled with sand may also be parts of the perimeter security system of military camps. Spacing between these barriers should not exceed 1–1.2 meters, depending on the expected threat. (Bollards, beams and post obstacles may also require embedding and a foundation for higher effectiveness.)

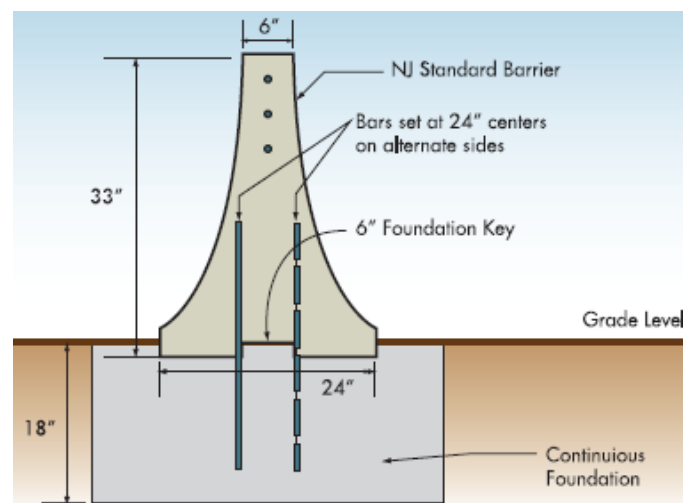

Figure 6: Embedded Jersey barrier section

Source: FEMA-426/BIPS-06 Reference Manual to Mitigate Potential Terrorist Attacks Against Buildings, Edition 2, U. S. Department of Homeland Security (2011) [7]

Whilst passive barriers mentioned above are normally used for perimeter protection, the active vehicle barriers are mostly located at facility entrances, entry points (gates) or selected interior locations (entrances to restricted areas). These barriers are commonly activated and deactivated by hydraulic power, pneumatic or electrical manner.

VJENSKÉ REFLEXIE

As one of the active barriers, the retractable bollard system consists of one or more rising bollards operating independently or in groups of two or more units. Bollards can be raised or lowered by a buried hydraulic or pneumatic power unit, controlled remotely. Typical retractable bollards are 30–35 centimeters in diameter, up to one meter high, and are usually mounted 0.8–1.0 meter apart, depending on expectable VBIED threat.

The bollard operating time is adjustable and ranges from 3 to 10 seconds. Emergency operating systems can raise bollards in 1.5 seconds. Retractable bollards are quite expensive, because they need broad and deep excavation for the bollards and operating mechanisms. Also, as with all active barriers, they require regular maintenance to ensure continued operation.

Figure 7: Retractable bollards

Source: <http://futurenetsecurity.com/products/active-barriers/sw1700-electric-retractable-bollard/> [20]

The wedge barriers can be surface mounted or mounted in a shallow excavation. Raised heights are from about 0.5 to 1 meter and the standard width is 3 meters. In surface-mounted installations all components are above ground and no cutting or excavation is required on concrete or asphalt surfaces. Mobile wedge barriers that can be moved into position by a truck in 15 minutes are also exist. These can form an effective element of a planned temporary barrier system to respond to a heightened threat.

Rotating wedge is similar in action to the rising wedge barrier but have a curved front face (Figure 8) providing a better appearance, and is embedded to a greater depth. The height of this obstacle is between 0.5 and 0.8 meter, the standard width is 3 meters. It is operated hydraulically by heavy duty rams, and the operating time is about 2–3 seconds per movement.

Figure 8: Rotating wedge and fix bollards

Source: <http://www.indiamart.com/kantiautomaticsystems/> [21]

Besides the active barriers introduced above, the crash beams and gates should function as a barrier, too. The beams usually counterbalanced and lift at one end to allow vehicle access. This system is frequently used for low impact conditions when vehicle speed can be limited and as an interior barrier after a primary high impact barrier. The crash gates include both sliding and swinging styles. Some crash-rated gates operate without contact with the ground, while others drive across a V-shape groove. The clear opening range is from 4 to 9 meters and the typical height is between 2 and 3 meters.

Figure 9: Sliding crash gate

Source: <http://www.gate-it.com/?commercial=security-crash-gates> [22]

VJENSKÉ REFLEXIE

The constructed active barriers above are mostly used at permanent military facilities and buildings. The active barriers for a temporary military facility (e.g. a camp) may include blocks in different shapes and made of steel or reinforced concrete. They should have handles (Figure 10) for relocation and also require a heavy equipment to assist in the transfer.

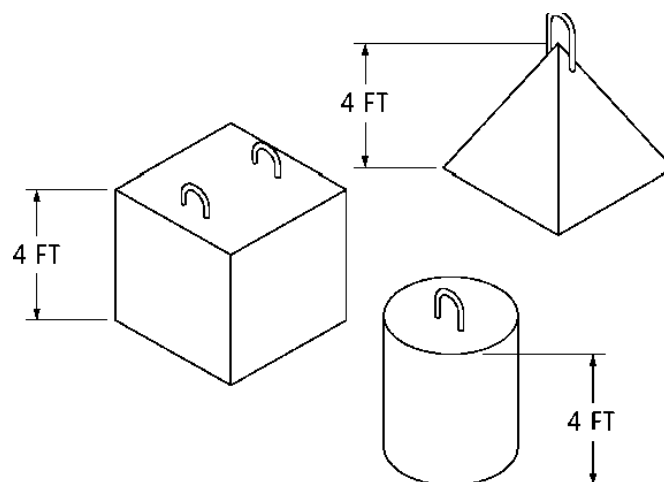

Figure 10: Reinforced concrete blocks

Source: Unified Facilities Criteria (UFC 4-022-02) Selection and application of vehicle barriers, Change 1, US Department of Defense (2010) [5]

Bars and gates used at entrances of military camps are weaker constructions than those used at a permanent facility. They operated by hand, hydraulic or electric sources usually not available. Movable tire shredders causing flat tire can be also used against wheeled vehicles, forcing them to slow down.

CONCLUSION

Military facilities are highly endangered by terrorist blasting. Basically, there are three ways to perpetrate an IED-attack against a military facility. First, when someone hidden from view tries to take the explosive into the facility, second when detonates outside, near to the facility perimeter and third when tries to break through the perimeter with a vehicle. First case may prevent with strict explosive detection, the second one with appropriate standoff distance and third one with strong perimeter barriers.

To inflict serious damage on a military facility requires adequate quantity of explosives, and vehicles are the perfect method for transporting these explosives. A movable VBIED can appear anywhere and may cause higher threat than stationary one.

The vehicle barriers for a movable VBIED must be capable of stopping the moving vehicle at the perimeter. For a stationary vehicle bomb, vehicle barriers must only mark the perimeter of the standoff zone, but they are not required to stop the moving vehicle.

The number of gates and perimeter entrances must be the minimum required for safe and efficient operation of the facility. When closed, gates and entrances must provide a barrier structurally comparable to their associated barriers.

The most important segments for security are to keep adequate standoff distance around the facility, to force moving vehicles slowing down before impact the barriers and to have a well-designed, strong, effective physical protection system.

BIBLIOGRAPHY

- [1] STANAG 3680 NATO Glossary of Terms and Definitions (AAP-6), NATO Standardization Agency (17 November 2015): 431 p.
- [2] Kovács Zoltán: Az improvizált robbanóeszközök főbb típusai. (*Important types of improvised explosive devices*) Műszaki Katonai Közlöny XXII: 2 (2012): pp. 37–52.
- [3] Kovács Zoltán: Robbanóanyagok a katonai gyakorlatban. (*Explosives used in military practice*) Robbantástechnika 30 (2008): pp. 43–47.
- [4] Internet: <http://www.primalunleashed.com/intel/VBIED.htm> (accessed 11 January 2016)
- [5] Unified Facilities Criteria (UFC 4-022-02) Selection and application of vehicle barriers, Change 1, US Department of Defense (9 August 2010): 101 p.
- [6] Field Manual 3–19.30 Physical Security. HQ U. S. Department of the Army (8 January 2001): 317 p.
- [7] FEMA–426/BIPS–06 Reference Manual to Mitigate Potential Terrorist Attacks Against Buildings: Buildings and Infrastructure Protection Series, Edition 2. U. S. Department of Homeland Security (October 2011): 514 p.
- [8] Kovács Tibor: A katonai táborok biztonsági rendszereinek kialakítása, különös tekintettel a robbantásos merényletek megelőzésére, azok hatásai csökkentésére. (*Security system of military camps, with especial regard to prevention of blasting attempts and reduction of their effects*) Műszaki Katonai Közlöny XXII: 3 (2012): pp. 70–83.
- [9] Berek Tamás – Pellérdi Rezső: ABV (CBRN) kihívásokra adott válaszlépések az EU-ban. (*Answers of EU for CBRN challenges*) Bolyai Szemle XX: 2 (2011): pp. 55–72.
- [10] Kovács Ferenc: Az infrastruktúra kritikus elemeinek felmérése, védelmének és helyreállításának megszervezésére vonatkozó intézkedési javaslatok. (*Organizing*

proposals for assessment, protection and reconstruction of critical infrastructure elements) Budapest: GKM (2005): 145 p.

- [11] Dénes Kálmán: Aspects of water supply and sewage systems in military camps. *Bolyai Szemle* XX: 1 (2011): pp. 163–172.
- [12] STANAG 2280 (Edition 1) Design Threat Levels and Handover Procedures for Temporary Protective Structures, NATO Standardization Agency (18 December 2008): 28 p.
- [13] Unified Facilities Criteria (UFC 3–340–02) Structures to Resist the Effects of Accidental Explosions, U.S. Department of Defense (5 December 2008): 1943 p.
- [14] Unified Facilities Criteria (UFC 4–010–01) Minimum Antiterrorism Standards for Buildings, Change 1, U.S. Department of Defense (1 October 2013): 111 p.
- [15] Padányi József: Műszaki zár a határon. (*Engineer barrier at the border*) *Műszaki Katonai Közlöny* XXV: 3 (2015): pp. 21–34.
- [16] Internet: <http://www.betafence.net/en/fences/fences-gates/fence/detection-and-deterrence/deterrence/anti-ram-vehicle-barrier?tgid={574EEBDF-97D5-44CB-B0E5-152BDE6B9272}> (accessed 19 January 2016)
- [17] Szabó Sándor – Kovács Zoltán – Tóth Rudolf: Force protection solutions with HESCO Bastion Concertainer. *Academic and Applied Research in Military Science* 10: 1 (2011): pp. 31–59.
- [18] Szabó Sándor – Kovács Zoltán: Improvizált robbanóeszközök hatásai ellen történő védelem „DEFENCELL” készlettel. (*Protection against IED effects with DEFENCELL system*) *Műszaki Katonai Közlöny* XXIV: 3 (2014): pp. 41–53.
- [19] Internet: <http://www.dynasystems.co.uk/Dynablok/0/Protective-Walling-System.html> (accessed 19 January 2016)
- [20] Internet: <http://futurenetsecurity.com/products/active-barriers/sw1700-electric-retractable-bollard/> (accessed 19 January 2016)
- [21] Internet: <http://www.indiamart.com/kantiautomaticsystems/> (accessed 19 January 2016)
- [22] Internet: <http://www.gate-it.com/?commercial=security-crash-gates> (accessed 19 January 2016)

Reviewer:

Col. prof. Klára Siposné KECSKEMÉTHY, PhD.

ZARZĄDZANIE WIEDZĄ W SIŁACH ZBROJNYCH

Agnieszka **Szczygielska**, PhD

Akademia Obrony Narodowej w Warszawie

a.szczygielska@aon.edu.pl

KNOWLEDGE MANAGEMENT IN ARMED FORCES

ABSTRACT

The article discusses the concept of knowledge management in armed forces. Theoretical framework of knowledge management is used as an introduction to more detailed examination of solutions used for knowledge management in armed forces. NATO, U.S., Canadian and Australian models of knowledge management in armed forces are compared. Based on lessons learned by above organization and countries a proposal of knowledge management for Poland's armed forces is presented and possible challenges related to its implementation discussed.

Keywords: knowledge management, armed forces, implementation

WPROWADZENIE

Rosnące znaczenie zarządzania wiedzą w sferze organizacji publicznych, a w ostatnim okresie czasu także w siłach zbrojnych, powodowane jest intensywnym rozwojem coraz nowszych i bardziej inteligentnych technologii oraz systemów, które powodują, że każdy dzień niewiedzy i ignorancji względem stanu „bycia na bieżąco” jest momentem, kiedy można zbyt wiele stracić. Straty te mogą dotyczyć kapitałów finansowych, nowych rynków zbytu, odejścia wartościowych klientów, poniesienia porażki w zaplanowanych przedsięwzięciach, czy nawet narażenia na stan zagrożenia bezpieczeństwa ludzi, społeczeństwa i kraju. W związku z tym, należy stwierdzić, że mocną pozycję na rynku i w sferze publicznej mogą uzyskać i utrzymać te organizacje, które doceniają rolę intelektu i wartości związanych z potencjałem wiedzy, jak też zarządzają wiedzopochodnymi zasobami. Zasoby te muszą charakteryzować się pewnymi cechami, które stanowią o ich wyjątkowości. Te z nich, które są trudno zbywalne, niepodatne na naśladownictwo i niemożliwe do zastąpienia nazywane są niekiedy aktywami strategicznymi (*ang. strategic assets*), a te, które tworzą zdolności organizacji i są na tyle rzadkie, cenne i niedostępne dla konkurentów, że są

w stanie zapewnić przedsiębiorstwu trwałą przewagę konkurencyjną, określa się mianem kluczowych kompetencji (*ang. core competences*) albo wyróżniających kompetencji (*ang. distinctive competencies*)¹. Często cechy te odnosi się do ujęcia J.B. Barneya, który zbiór takich cech charakterystycznych zawarł w skrócie VRIO (*ang. valuable, rare, inimitable, well organized resource*) – cenne, rzadkie, nienaśladowane i dobrze zorganizowane.

Wspomniane prawidłowości związane z zasobami wiedzy odnoszą się nie tylko do organizacji komercyjnych, ale także do organizacji publicznych, zatem również do sił zbrojnych. W siłach zbrojnych precyzja informacji, szybkość postępu informatycznego i otwartość umysłu są jednymi z kluczowych wartości decydującymi o powodzeniu działań. W miarę postępu cywilizacyjnego i technologicznego powstają kolejne rodzaje zagrożeń i nowe koncepcje walki, które wymagają sprawnego wykorzystania przez siły zbrojne posiadanych zasobów wiedzy i tworzenia nowych, adekwatnych do zmian w środowisku bezpieczeństwa.

ISTOTA ZARZĄDZANIA WIEDZĄ W ORGANIZACJACH

W rozważaniach dotyczących zarządzania wiedzą w siłach zbrojnych oraz na potrzeby obronności i bezpieczeństwa warto uważniej przyjrzeć się wypracowanym w środowisku cywilnym teoretycznym założeniom wykorzystywania potencjału intelektualnego i kształtowania wartości niematerialnych, w których wiedza stanowi podstawową składową. Wiedza istnieje jako integralny składnik człowieka, jego charakteru i zachowań. Może być przez niego przeniesiona w części na nośniki zewnętrzne w postaci baz danych, regulaminów, statutów, uchwał, zasad organizacyjnych, procedur działania, dobrych praktyk itp., czego celem jest jej zapamiętanie na przyszłość i przekazanie innym osobom.

Jedni z najbardziej znanych badaczy tematu wiedzy i zarządzania nią Davenport i Prusak definiują wiedzę jako harmonijną mieszankę ustrukturyzowanego doświadczenia, wartości, informacji i wnikliwości eksperckiej, która zapewnia ramy dla oceniania i wprowadzanie nowych doświadczeń i informacji². Wiedza jest podstawą wszelkich zmian, innowacji, postępu, więc tym samym rozwoju jednostek, organizacji a w konsekwencji również społeczeństw i państw. Zarządzanie wiedzą stało się w ostatnich latach zalecaną koncepcją powodującą wzmocnienie pozycji rynkowej podmiotów biznesowych. Zarządzanie

¹ Szczygielska A., *Wybrane elementy kapitału intelektualnego w świetle założeń koncepcji zasobowe*, [w] Przybyła M. [red.], *Zarządzanie 5, Zarządzanie kontekst strategiczny, kulturowy i zasobowy*. Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007, str. 255 – 266

² Davenport T., Prusak L., *Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know*, ACM: Ubiquity Magazine and Forum, http://www.acm.org/ubiquity/book/t_davenport_1.html (20 May 2016)

wiedzą w świecie organizacji komercyjnych jest znane i szeroko rozpatrywane w opracowaniach teoretycznych. Względnie nieliczne organizacje komercyjne stosują konkretne metody z tego zakresu, gdyż wymaga to wielu przemian, starań, a przede wszystkim poszerzenia własnej świadomości i zmiany praktyk w dotychczasowym, niejednokrotnie wygodnym i mało wysiłkowym myśleniu i funkcjonowaniu. Zarządzanie wiedzą uważane jest obecnie za piątą generację zarządzania, którą poprzedziły okres cechowy, zarządzanie przez polecenia, zarządzanie przez wyniki oraz metoda Kaizen.³ Obecnie zarządzane wiedzą uchodzi za najważniejsze narzędzie kształtowania przyszłości, które zapewnia wzrost efektywności organizacji oraz stanowi nowy styl kierowania zespołami ludzkimi. Jest to koncepcja o charakterze kompleksowym, która winna odnosić się do wszystkich obszarów działalności organizacji. W literaturze przedmiotu można spotkać wiele ujęć i definicji zarządzania wiedzą. Jedni z najbardziej znanych badaczy tematu Bukowitz i Williams uważają, że zarządzanie wiedzą „jest procesem umożliwiającym organizacji generowanie wartości z aktywów intelektualnych lub innych zasobów opartych na wiedzy”⁴ Według Stewarda, specjalisty z zakresu wartości niematerialnych, zarządzanie wiedzą można ująć jako posiadanie wiedzy, o czym wiemy, wychwytywanie i organizowanie tego w taki sposób, aby osiągać zyski⁵. Skyrme twierdzi natomiast, iż zarządzanie wiedzą jest wyraźnym i systematycznym zarządzaniem życiową wiedzą i związanymi z nią procesami tworzenia, organizowania, dyfuzji, użytkowania i wykorzystywania z zamiarem realizacji celów biznesowych.⁶ Jashapara ujmuje zarządzanie wiedzą jako „efektywny proces uczenia się, związany z poszukiwaniem, wykorzystywaniem i upowszechnianiem wiedzy, wykorzystujący odpowiednie technologie i środowisko kulturowe, którego celem jest wzrost kapitału intelektualnego oraz sprawności organizacji”⁷.

Z analizy powyższej przywołanych definicji wynika, że zarządzanie wiedzą jest ciągiem uporządkowanych działań nakierowanych na pozyskiwanie wartości z niej samej. Wartość ta przejawiać się może zarówno w produktach, usługach, ideach czy konkretnych działaniach podczas codziennego funkcjonowania organizacji. Przy zarządzaniu wiedzą

³ Skrzypek E., *Wpływ zarządzania wiedzą i kapitałem intelektualnym na sukces przedsiębiorstwa*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia 36, 2002; str.50

⁴ Bukowitz W. R., Williams R. L., *The Knowledge Management Fieldbook*, Financial Time, Prentice Hall, London 2000, s. 2

⁵ Stewart T. A., *The Wealth of Knowledge: Intellectual Capital and the Twenty-first Century Organization*, Crown Publishing Group, USA, 2007 .str. 112

⁶ Skyrme D. J., <http://www.skyrme.com/resource/kmbasics.html>

⁷ Jashapara A., *Zarządzanie wiedzą. Zintegrowane podejście*. PWE: Warszawa 2006, str. 27 - 28

podkreślany jest często aspekt nauki i poszukiwania nowych źródeł wiedzy oraz fakt, że umiejętnie prowadzone zarządzanie wiedzą powoduje wzrost efektywności organizacji w kompleksowym ujęciu.

Zarządzanie wiedzą, przejawia się także poprzez świadome realizowanie podstawowych procesów wspomagających różne aktywności, co dotyczy procesu tworzenia wiedzy w organizacji. W następnej kolejności istotne jest jej ukazywanie i rozpowszechnianie wśród pracowników oraz w miarę potrzeb także sieci kontrahentów i klientów. Niezwykle ważna jest dbałość organizacji o przechowywanie i porządkowanie wiedzy oraz czynienie jej dostępną. Pamiętając o szybkiej dezaktualizacji wiedzy cenne jest jej ciągle przetwarzanie i odświeżanie. Ostatnim procesem związanym z zarządzaniem wiedzą w organizacji jest ochrona wiedzy przed niepożądanym wypłynięciem jej na zewnątrz.⁸

Wspomniane wcześniej kreowanie wiedzy jest procesem, dzięki któremu podmioty np. osoby fizyczne, grupy, organizacje przekraczają granicę od „siebie starego” do „siebie nowego” poprzez nabywanie nowej wiedzy. W procesie tym są tworzone nowe artefakty pojęciowe i struktury interakcji, które oferują liczne możliwości, lecz równocześnie ograniczają te podmioty w byciu konsekwentnym w cykliczności tworzenia wiedzy.⁹ Można stwierdzić, że zarządzanie wiedzą to w znacznie większym stopniu zarządzanie procesami powstawania wiedzy niż zarządzanie nią samą.¹⁰ Działania te zatem powinny być systematyczne i uporządkowane. Warto tutaj odnieść się do logicznej struktury zaprezentowanej przez Probst, Rauma i Romhardta. Autorzy modelu uważają, że w pierwszej kolejności należy ustalić cele zarządzania wiedzą, następnie dokonać zlokalizowania wiedzy oraz podjąć działania w zakresie jej pozyskiwania. Kolejnym etapem zarządzania jest rozwijanie wiedzy, a następnie dzielenie się nią i rozpowszechnianie. W końcowym etapie zarządzania wiedzą powinno nastąpić jej maksymalne wykorzystywanie i magazynowanie. Cały cykl zarządzania wiedzą kończy ocena podjętych działań, aby zweryfikować, czy zamierzone cele i ustalenia zostały osiągnięte, ewentualnie jakie

⁸ Nycz M., *Generowanie wiedzy dla przedsiębiorstwa; metody i techniki*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2004, str. 137

⁹ Nonaka I., Toyama R., *The knowledge-creating theory revisited: knowledge creation as a synthesizing process*, w: Knowledge Management Research & Practice, (2003) 1, str. 3

¹⁰ Gladstone B., *Zarządzanie wiedzą*, Wydawnictwo Petit, Warszawa 2004, str. 106

wprowadzić modyfikacje do określonych działań. Następnie ustala się kolejne cele i cykl procesów zarządzania wiedzą rozpoczyna się od nowa¹¹.

Przebieg powyższych procesów, ich składowe oraz szczegółowe czynności są zależne od przyjętej strategii zarządzania wiedzą. Jest to uszczegółowienie strategii zarządzania organizacją o wymagania w stosunku do zasobu wiedzy, jaki powinien być w posiadaniu organizacji, aby zrealizowała ona swoje cele. Inaczej ujmując, strategia zarządzania wiedzą to formuły będące kombinacją celów stojących przed systemem zarządzania wiedzą oraz zasad, na których się on opiera jak też relacji i środków, przez które ów system jest tworzony. Są to formuły mówiące, w jaki sposób organizacja zamierza osiąść wiedzę, a następnie wykorzystać ją dla realizacji swojej strategii budowania mocnej pozycji. Bazowe strategie zarządzania wiedzą to strategia kodyfikacji (z ang. *people-to-documents*) oraz strategia personalizacji (z ang. *person-to-person*). Przyjęcie którejś z nich nie jest łatwą decyzją, bowiem determinuje ona wówczas orientację w przeważającym stopniu na ludzi lub na technologię. W strategii kodyfikacji koncentracja następuje na dążeniu, aby uczynić wiedzę dostępną dla jak najszerszej grupy pracowników, utrwałać ją w różnego rodzaju dokumentach, raportach, bazach danych itp. W strategii personalizacji uwagę skupia się na poszerzaniu i wzbogacaniu kompetencji poszczególnych osób poprzez usprawnianie komunikacji interpersonalnej, dzielenie się ową wiedzą, przekładanie tego, co się wie na język zrozumiały dla współuczestników organizacji.

W nowoczesnej organizacji nastawionej na rozwój wiedzy i zarządzanej nią przełożeni winni umieć dostrzegać zdolne, kreatywne osoby, posiadające wyjątkowe umiejętności i szybko chłonną wiedzę. Równocześnie powinni potrafić rozpoznać, które zasoby wiedzy tworzą wiedzę ukrytą, które jawną, umieć ją zlokalizować, potem przynajmniej część z niej spersonalizować, przełożyć na język znaków i uczynić dostępną dla szerszej rzeczy odbiorców. Kadra kierownicza powinna być przekonana i to przeświadczenie rozpowszechniać wśród podwładnych, że współcześnie żadne zasoby materialne nie są cenniejsze niż to, co niematerialne, a żadne narzędzia czy materiały nie są dzisiaj więcej warte niż posiadana wiedza i umiejętność posługiwania się nią.

¹¹ Probst G., Raub S., Romhardt K., *Zarządzanie wiedzą w organizacji*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2002, str. 42 - 63

DZIAŁANIA Z ZAKRESU ZARZĄDZANIA WIEDZĄ W SIŁACH ZBROJNYCH

W rozważaniach związanych z problematyką zarządzania wiedzą w siłach zbrojnych i wdrażaniem odpowiednich programów z zakresu kształtowania zasobów niematerialnych, należy pamiętać o celu tychże działań. W ostatecznym efekcie zarządzanie wiedzą oraz kształtowanie zasobów niematerialnych powinno mieć na celu stworzenie nowoczesnego państwa odpowiadającego wymogom gospodarki opartej na wiedzy. Zarządzanie wiedzą powinno również pomóc w zbudowaniu spójnej konstrukcji działań ze strony służb publicznych, aby umacniały one bezpieczne państwo dla dobra, i spokoju swoich obywateli.

Obecnie w każdej organizacji, a szczególnie w tych, które przyjęły, jako swój cel służyć społeczeństwu, zapewniać mu poczucie bezpieczeństwa oraz dbać o spokój dnia codziennego, przyszło zmierzyć się z niezwykle trudnym przeciwnikiem: samym sobą. Naukowcy i praktycy zajmujący się problematyką zarządzania pytali retorycznie "Któż jest w stanie w porę dostrzec, że rozwiązania wypracowane tak niedawno i z takim trudem znowu wymagają zmiany? Któż dobrowolnie zechce postawić znak zapytania przy swoich największych sukcesach i ogłosi konieczność poszukania nowych odpowiedzi na wyzwania przyszłości? Któż z przyjemnością zabiera się do burzenia dzieła swoich rąk?"¹² Przyznać trzeba, że jednak rzadko kiedy można mówić o sytuacji, kiedy osiągnięto punkt optymalny w doskonałości czy stan najwyższych osiągnięć w danej dziedzinie. Sytuacja ta dotyczy również zarządzania wiedzą. Zasadą powinno stać się nieustanne dopasowywanie swojego działania do otoczenia i bycie w maksymalnym stopniu elastycznym. Należy podkreślić, że aktualnie precyzyjność informacji, szybkość postępu informatycznego i otwartość umysłu są jednymi z kluczowych wartości każdej organizacji, także militarnej. W miarę postępu cywilizacyjnego powstają nowe koncepcje walki i to one „będą determinowały zmiany w zakresie umiejętności oficerów zdolnych do działania przy wykorzystaniu nowych środków walki”¹³. Tym bardziej współcześnie „warunkiem koniecznym do prowadzenia skutecznych działań w każdym obszarze jest wygranie walki o informacje. Oznacza to uzyskanie i utrzymanie przewagi przede wszystkim w obszarze wiedzy, która jest traktowana, jako zasób organizacji wojskowej; (...) wiedza nie siła staje się coraz częściej atrybutem organizacji

¹² Grzybowski J., Jac A., Łukasiewicz D., Mielechow T., Piasecki, Walczuk D., *Przyszłość organizacji, struktur, procesów i otoczenia biznesu*, w: *Przerażony kameleon. Eseje o przyszłości zarządzania*, P. Płoszajski (red.), Fundacja Rozwoju Edukacji Menedżerskiej SGH, Warszawa, 2005, str. 151

¹³ Wołeszo J., *Rozwój zawodowy w organizacjach zhierarchizowanych*, Wydawnictwo PTM, Warszawa 2010, str. 123

wojskowej”¹⁴. Zarządzania wiedzą, a w konsekwencji jej skuteczne wykorzystanie, wydaje się być jednym z kluczowych warunków do zbudowania sił zbrojnych.

Plany podejmowanych działań jak również nieustanna edukacja na rzecz uświadamiania dużego znaczenia zarządzania wiedzą w siłach zbrojnych, zauważalne są w przypadku NATO, jak też sił zbrojnych USA, Kanady czy Australii. W dokumentach NATO używa się sformułowania „zarządzanie informacją i wiedzą” (IKM, ang. *Information and Knowledge Management*), a nie terminu „zarządzanie wiedzą”. Taki termin jest stosowany pomimo tego, że wiadomym jest, iż informacja jest składową wiedzy. Podejście sojusznicze może być powodowane dbałością równocześnie o zarządzanie samą informacją, jej jakością i czystością, aby wiedza, która powstanie w efekcie zrozumienia i przyswojenia informacji była jak najbardziej esencjonalna i wartościowa dla organizacji. Polityka w zakresie zarządzania informacją i wiedzą w NATO oraz odpowiednie dyrektywy wskazują na kilka kluczowych składników tego złożonego procesu. Pierwszymi z nich są jasno określone wymagania użytkowników końcowych, bowiem wpływa to na kanał i sposób transferu wiedzy. W rozwiązaniach sojuszniczych związanych z zarządzaniem informacją i wiedzą istotna jest integracja danych, informacji i wiedzy poprzez dobrze zorganizowane i ustrukturyzowane repozytoria, bazy danych itp., które pozwalają na przechowywanie i odzyskiwanie w określonym momencie konkretnych wiadomości i wskazówek. W NATO przyjmuje się, że dostęp do konkretnych informacji powinny posiadać tylko ściśle określone osoby. Równocześnie stosowana powinna być szeroka wymiana wiedzy w sieciowym środowisku aplikacji internetowych.¹⁵ Zasady zarządzania informacją i wiedzą przyjęte w NATO w połączeniu z infrastrukturą teleinformatyczną oraz procesami pozwalają na optymalne wykorzystanie najcenniejszego zasobu czyli kapitału intelektualnego państwa lub całego sojuszu, stąd koncepcja zarządzania informacją i wiedzą postrzegana jest jako jeden z głównych czynników transformacji Sojuszu. Wymiana informacji staje się podstawowym czynnikiem przyczyniającym się do umocnienia obrony i bezpieczeństwa Sojuszu Północnoatlantyckiego.¹⁶ Należy wspomnieć także o centrum doskonałości dla tworzenia platform zarządzania wiedzą (ang. *Military Engineering Centre of Excellence Information*

¹⁴ Wrzosek M., *Wiedza w zarządzaniu organizacją wojskową*, Organizacja i Zarządzanie, nr 4 (12), Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2010, str. 99- 109

¹⁵ Dyrektywa NATO: *COLLECTIVE TRAINING AND EXERCISE DIRECTIVE (CT&ED) 075-003, ANNEX U TO BI-SCD 075-003*, <http://www.natolibguides.info/training/documents>,

¹⁶ Russo A., *Information Knowledge Management; A Mission Essential Asset*, <https://www.japcc.org/information-knowledge-management/>

Knowledge Management Platform - MILENG COE IKM), którego zadaniem jest umożliwienie rozwoju, wzrostu możliwości i interoperacyjności systemów zarządzania wiedzą i informacją dla wsparcia NATO i innych operacji.¹⁷ Warto podkreślić, że w skład krajów członkowskich będących założycielami i uczestnikami centrum doskonałości MILENG IKM jest Polska.

W Siłach Zbrojnych Stanów Zjednoczonych poważnie podchodzi się do ustaleń analityków rynku, przemysłu naukowców oraz publikacji z zakresu nowych trendów społecznych, gospodarczych i rynkowych. Z tego też względu od jakiegoś już czasu wiele uwagi w świecie komercji, jak również w sferze publicznej poświęca się tematyce zasobów niematerialnych, istocie wiedzy. Organizacje państwowe, jako te, które stanowią o sile, stabilności i bezpieczeństwie państwa są w odniesieniu do obserwowanych na świecie przemian nieustannie poddawane wzmacniającym je transformacjom. W amerykańskich dokumentach wojskowych można spotkać liczne publikacje, formalne uregulowania prawne oraz akty administracyjne traktujące o ważności zarządzania wiedzą w wojsku, jak też inne, które podkreślają konieczności wdrożenia tego skonsolidowanego procesu do sił zbrojnych.

Koncepcję zarządzania wiedzą przyjęto w siłach zbrojnych USA za działanie kluczowej wagi już kilkanaście lat temu, bo w 2004 roku. W jednym z pierwszych opublikowanych dokumentów sił lądowych USA *Army Regulation 25-1, Army Knowledge Management and Information Technology* (w pełnym brzmieniu opublikowany w 2005 roku) uznano, że zarządzanie wiedzą w siłach zbrojnych to strategia przekształcania się w siły sieciocentryczne, oparte na wiedzy. Zarządzanie wiedzą miało stanowić kolejny krok przekształcania się sił lądowych w wojsko przyszłości. Zarządzanie wiedzą w siłach zbrojnych jest opisane w przywoływanym dokumencie jako zestaw procesów i technik, które są wykorzystane do szybkiego transferu doświadczeń od doświadczonego żołnierza w kierunku niedoświadczonego żołnierza, zapewniając przy tym wspólne porozumienie wiedzy. W rozwiązaniach amerykańskich sił lądowych dotyczących zarządzania wiedzą podkreślono także istotność adaptacyjności wojska i zdolności do szybkich zmian oraz błyskawicznych działań połączonych z szybkim, a równocześnie trafnym podejmowaniem decyzji. W przywoływanym dokumencie przedstawiono cele, które zostały przyjęte jako obowiązujące przy planowaniu implementacji zarządzania wiedzą w Siłach Zbrojnych USA i pozostają aktualne do dzisiaj. Pierwszy cel dotyczył zaadaptowania zmian w tematyce samego

¹⁷ *Military Engineering Centre of Excellence*, <http://milengcoe.org/milengcoe/Pages/default.aspx>

zarządzania i kultury organizacyjnej oraz przyjęcia najlepszych rozwiązań z biznesu do sił zbrojnych, tak aby przekształcać je w organizację opartą na wiedzy. W drugim celu podkreślono konieczność zarządzania strukturą informacyjną w podobny sposób jak w przedsiębiorstwach komercyjnych, aby zwiększać swoje możliwości i podwyższać efektywność. Trzeci cel podjętych wówczas działań związanych z zarządzaniem wiedzą odnosił się do instytucjonalizacji portalu AKO (ang. *Army Knowledge Online*) jako portalu umożliwiającego bezpieczny i powszechny dostęp dla upoważnionych osób z sił zbrojnych. Ostatni cel sformułowany dla sprawnego wdrożenia zarządzania wiedzą oraz płynnego zarządzania nią dotyczył pełnego wykorzystania potencjału i możliwości tkwiących w potencjale ludzkim sił zbrojnych w celu ich transformacji do postaci organizacji opartej na wiedzy¹⁸. Rezultatem planowanych działań z zakresu zarządzania wiedzą jest zarządzanie infrastrukturą sił zbrojnych na podobnej zasadzie jak przedsiębiorstwem i dostosowanie działalności sił zbrojnych do globalnej sieci informacji. W związku z tym przyjęto, że obowiązkiem każdego żołnierza i pracownika amerykańskich sił zbrojnych jest poznanie strategii i celów zarządzania wiedzą. Z kolei dowódcy i wyżsi rangą przełożeni powinni rozwijać inicjatywy organizacyjne w celu wspierania realizacji strategii i celów zarządzania wiedzą w siłach zbrojnych. W amerykańskich założeniach zarządzania wiedzą w siłach zbrojnych przyjęto, że możliwość przechowywania i odnajdywania właściwych informacji w odpowiednim czasie, oraz dostarczenia ich do właściwego odbiorcy powinno stać się głównym celem na zarządzania wiedzą wszystkich szczeblach dowodzenia, a zwłaszcza w przypadku pracowników zajmujących się zarządzaniem informacją. Zarządzanie wiedzą ma być realizowane głównie poprzez tworzenie, organizację, integrowanie i wymianę wiedzy pomiędzy przywódcami i podwładnymi. Ma to poprawić zdolności adaptacyjne, i umożliwić skuteczne podejmowanie decyzji.¹⁹ Obecnie trwają prace nad sposobami implementowania koncepcji zarządzania wiedzą w siłach zbrojnych. W jednej z doktryn sił lądowych USA z 2015 roku zarządzanie wiedzą przedstawione zostało jako proces umożliwiający przepływ wiedzy w celu zwiększenia wspólnego zrozumienia, uczenia się i podejmowania decyzji (ADRP 6-0)²⁰. W najnowszych ustaleniach przyjęto, że zarządzanie wiedzą wykorzystuje

¹⁸ AKO zapewnia siłom zbrojnym korzystanie z poczty elektronicznej, usług katalogowych, baz danych, prowadzenie blogów, przechowywania plików, posiadanie i korzystanie z komunikatorów a to poprzez jednostkowe, specjalne logowanie. Więcej na ten temat: <http://army.com/ako-army-knowledge-online>, pobrano: 15.05.2016

¹⁹ US Army's Combined Arms Center (CAC), <http://usacac.army.mil/organizations/mccoe/akm>, (20 maja 2016)

²⁰ Doktryna ADRP 6-0, Headquarters Department of the Army Washington, 2012 (ze zmianami z 2014), <https://armypubs.us.army.mil/doctrine/index.html>, (15 maja 2016)

proces pięciu kroków, tzn. oceniania, projektowania, rozwijania, pilotowania / nawigowania oraz wdrożenia.²¹ Wydają się one logicznie przedstawionymi krokami podejmowanymi przy implementacji nowych koncepcji, kiedy zaczyna się od analizy i oceny stanu wyjściowego, następnie planuje się konkretne działania, uszczegóławia je, zabezpiecza w potrzebne zasoby, nadzoruje, ukierunkowuje i wdraża. Jest to sekwencja etapów, które pozwalają na bezpieczne włączenie nowości w codzienność organizacyjną.

W kolejnych dokumentach sił lądowych USA uszczegółowiono zapisy ADRP 6-0 wskazując cztery elementy składowe tworzące zarządzanie wiedzą. Są to ludzie, procesy, narzędzia i organizacja (nie tylko w ujęciu rzeczowym, ale i atrybutowym oraz czynnościowym)²². Podobne komponenty zarządzania wiedzą podało Dowództwo Szkolenia i Doktryn USA TRADOC (ang. *Traning and Doctrine Command*), tzn. ludzie, procesy, technologie i całokształt / zawartość organizacji. Można zauważyć, że ludzie i procesy są wspólne dla powyższych dwóch definicji. Pozornie różnica tkwi w dwóch pozostałych czynnikach. Wydaje się jednak, że pierwszy z nich, czyli technologie można potraktować synonimicznie w stosunku do wcześniejszego komponentu zarządzania wiedzą o nazwie narzędzia. Nie chodzi tutaj bowiem jedynie o narzędzia w materialnej formie, lecz również o idee, pomysły, rozwiązania technologiczne oraz wsparcie intelektualno – informatyczne, które usprawniają proces zarządzania wiedzą w siłach zbrojnych. Element określony jako całokształt można przyrównać do elementu określonego wcześniej jako organizacja, bowiem jest to odniesienie do wszelkich działań i aktywności, które są konieczne i słuszne do podjęcia się wdrożenia omawianej koncepcji zarządzania wiedzą w amerykańskich siłach zbrojnych.

W miarę zgłębiania tematyki zarządzania wiedzą w siłach zbrojnych i zasadności jej implementacji, w Siłach Zbrojnych USA stworzono przejrzyste wytyczne i zasady postępowania w zakresie zarządzania wiedzą.²³ Pierwsza z nich mówi o konieczności ciągłej nauki oraz doskonalenia liderów i menedżerów zarządzania wiedzą. Wyraźnie podkreśla się rolę nagradzania za dzielenie się wiedzą i powodowanie, aby działalność i sukcesy w zakresie zarządzania wiedzą odczuwane były przez kadrę jako satysfakcjonujące. Kolejne wytyczne

²¹ *Techniques for Effective Knowledge Management; ATP 6-01.1 (FM 6-01.1)*, Headquarters Department of the Army; Department of the Army, Washington, DC, 6 March 2015, str. 1-1, <https://armypubs.us.army.mil/doctrine/index.html>, (20 maja 2016)

²² *Techniques for Effective Knowledge Management, ATP 6-01.1 (FM 6-01.1)*, Headquarters Department of the Army; Department of the Army, Washington, DC, 6 March 2015, str. 1-8, <https://armypubs.us.army.mil/doctrine/index.html>, (10 maja 2016)

²³ *Army Knowledge Management Principles, Army Knowledge On-Line (AKO)*, <http://usacac.army.mil/cac2/AOKM/aokm2008/A4%20Doc%201%20AKM%20Principles%2025%20JUN%2020081.pdf>, (14 kwietnia 2016)

związane z zarządzaniem wiedzą w amerykańskich siłach zbrojnych dotyczą stworzenia ideologii współpracy, co ułatwi wykorzystywanie każdej sposobności, czy to osobistej czy lub wirtualnej jako okazji do zdobywania i wymiany wiedzy. W amerykańskich założeniach zarządzania wiedzą podkreślana jest troska o zapobieganie utracie wiedzy oraz tym samym dążenie do ochrony i zabezpieczania zasobów informacji i wiedzy. Cennym i nieodzownym rozwiązaniem w zakresie zarządzania wiedzą okazuje się w tym momencie ulokowanie aktywów wiedzy np. konkretne linki, podcasty, filmy, dokumenty, symulacje itp. i zapewnienia dostępu do nich tylko tym osobom, które akurat tej wiedzy potrzebują. Ważnym elementem amerykańskich rozwiązań w zakresie zarządzania wiedzą w siłach zbrojnych jest używanie osadzonych w prawodawstwie standardowych reguł i procesów biznesowych, jak też wykorzystywanie ustandaryzowanych zestawów narzędzi współpracy. Przyjmuje się, że regułą powinno być stworzenie otwartego serwisu umożliwiającego dostęp i wyszukiwanie informacji w różnych systemach i organizacjach, bez technicznych czy strukturalnych utrudnień. Normą w codziennym funkcjonowaniu powinno stać się dokładanie wszelkich starań, aby uzyskać dostęp do wiedzy kontekstowej, a następnie zmagazynować i przechowywać tę zawartość do późniejszego jej wynalezienia w różnych bazach danych czy odpowiednich portalach wewnętrznych. Zauważyć należy, że w amerykańskich rozwiązaniach związanych z zarządzaniem wiedzą w siłach zbrojnych przyjmuje się, że pożądanym docelowym rozwiązaniem powinno być używanie portali, które pozwalają na jednokrotne logowanie i uwierzytelnianie w globalnej organizacji, włączając w to sieci partnerów.

Można zauważyć, że w rozwiązaniach amerykańskich dużą uwagę przykładą się do ochrony informacji i bezpieczeństwa wynikającej z niej wiedzy. Cenne wydaje się promowanie ciągłej, nieustannej nauki i rozwoju oraz nieprzerwane dążenie do poszerzania swoich kompetencji. Jest to przecież jeden z podstawowych warunków przy tworzeniu organizacji inteligentnej, a samodoskonalenie można nawet utożsamiać z mistrzostwem osobistym, które stanowi jeden z filarów organizacji uczącej się. W amerykańskich rozwiązaniach związanych z zarządzaniem wiedzą w siłach zbrojnych jako jedna z zasad ujęte zostało maksymalne wykorzystywanie każdej sposobności do dzielenia się wiedzą, przekazywania innym współpracownikom swoich doświadczeń, czy wypracowanych rozwiązań do wspólnych problemów. Jest to zatem rozprzestrzenianie wiedzy, dokonywanie jej dyfuzji, a w konsekwencji tworzenie siatki wartościowych punktów informacyjnych.

Poza uregulowaniami w formie doktryn, dokumentów wewnętrznych oraz publikacji i materiałów informacyjnych w siłach zbrojnych USA prowadzone są liczne szkolenia oraz rozpowszechniane materiały dotyczące zarządzania wiedzą do zapoznania się z nimi i stosowania ich w praktyce. Założeniem jest, aby każdy pracownik Sił Zbrojnych USA znał misję i wizję oraz wynikające z nich postanowienia dotyczące wdrażania kolejnych etapów zarządzania wiedzą. Za misję działań związanych z zarządzaniem wiedzą przyjęto zbudowanie takiej kultury organizacyjnej, która tworzy, kształtuje, stosuje i rozprowadza wiedzę do i pomiędzy wszystkimi rodzajami wojsk w siłach lądowych USA. Wizja w swojej treści przekazuje, że sama wiedza powoduje taką moc, że jeden się uczy, każdy wie²⁴.

Działania na rzecz zarządzania wiedzą podejmowane są także przez inne państwa, naturalnie z różnym stopniem zaawansowania. Warto tutaj wspomnieć choćby o Kanadzie i Australii, których spojrzenie na tę koncepcję i wdrażane rozwiązania są w znacznej mierze zbieżne z działaniami amerykańskimi. Zarządzanie wiedzą w siłach zbrojnych Australii jest sukcesywnie rozwijanym i zgłębianym zagadnieniem od początku lat XXI wieku. Komponenty zarządzania wiedzą w Siłach Zbrojnych Australii są takie, jak w Siłach Zbrojnych USA tzn. ludzie, procesy, technologie i całokształt / zawartość organizacji. Zarządzanie wiedzą pozwala wojsku by być na bieżąco, a nawet przewidywać niekiedy rozwój sytuacji w otoczeniu. Siły Zbrojne Australii wdrożyły szereg systemów technologicznych w celu ułatwienia pozyskiwania, przechowywania i rozpowszechniania wiedzy skodyfikowanej. Obejmują one w głównej mierze intranet, bazy danych, portale i inne repozytoria, a każdy posiada własny zestaw funkcji wyszukiwania, znakowania danych oraz indeksowania. Aby Siły Zbrojne Australii stały się wojskiem przyszłości dotychczasowe, tradycyjne metody będą musiały zostać wzmocnione i rozwinąć się jeszcze bardziej poprzez zastosowanie rozwiązań opartych o wiedzę oraz dzięki wspieraniu praktyk zarządzania, które są dostosowane do dowódców jak i żołnierzy.²⁵ Można zauważyć, że stosowane w australijskich siłach zbrojnych technologie są podobne do tych z USA, zresztą rozwiązania amerykańskie są niemalże podstawą przy wdrażaniu omawianej koncepcji. W rozwiązaniach australijskich przyjmuje się za niezbędne przy zarządzaniu wiedzą w siłach zbrojnych maksymalne wykorzystywanie wszelkich udogodnień wpływających z sieciowości i informatycznych rozwiązań jak też innych nowoczesnych technologii.

²⁴ *Knowledge Management Strategic Plan U.S. Army Training and Doctrine Command; Version 10.3*, HQ TRADOC, TRADOC Knowledge Management Office, Chief Knowledge Officer (CKO), 01 July 2010

²⁵ *Handbook of Research on Knowledge Management: Adaptation and Context*, Örtenblad A. (red.), Edward Elgar Publishing, 2014, str. 91 i dalsze

W siłach zbrojnych Kanady zarządzanie wiedzą zdefiniowane jest jako strategiczne podejście do osiągnięcia celów obronnych, wykorzystujące przy tym wartość zbiorowej wiedzy poprzez procesy tworzenia, gromadzenia, organizowania, udostępniania i przekazywania wiedzy w praktyce. Działania te wymagają procesów, które są niezawodne w kontekście operacyjnym, a poza tym potrzebne są aktywa intelektualne i treści, które są skoncentrowane, precyzyjne i niezawodne. W rozwiązaniach kanadyjskich podkreśla się, że zarządzanie wiedzą w siłach zbrojnych wymaga również tworzenia nowej jakościowo wiedzy i procesów jej konwersji, które powinny być dopasowane do tempa różnych operacji.²⁶ W definicji kanadyjskiej w porównaniu do ujęcia zarządzania wiedzą w siłach zbrojnych USA i Australii zastosowano może nieco inne słowa, lecz ich znaczenie i przesłanie jest podobne, a koncentracja pozostaje na kluczowych kwestiach tzn. procesach przetwarzania wiedzy, śledzenia jej rozwoju oraz osiągnięcia celów związanych z obronnością i bezpieczeństwem.

System zarządzania wiedzą (ang. *KMS, Knowledge Management System*) został wdrożony w październiku 2004 roku w systemach dowodzenia i informacyjnych Dowództwa Wojsk Lądowych. Celem wprowadzenia systemu zarządzania wiedzą było, w pewnym uproszczeniu, ustalenie, co dana jednostka wie i co wiedzą inni, oraz co wiedzą siły zbrojne Kanady. Istotne jest także, jak można wykorzystać te informacje i zastosować je w sposób bardziej prosty i bardziej skuteczny. Głównym zamiarem implementacji systemu zarządzania wiedzą było wyposażenie kanadyjskich sił zbrojnych w narzędzia służące zarządzaniu aktywami wiedzy i spójny proces zarządzania wiedzą. System ten ukierunkowany jest na skoncentrowane dostarczanie, produkcję i zarządzania informacjami z różnych źródeł, umożliwiając proces weryfikacji informacji które dostarcza²⁷.

Odnosząc doświadczenia sił zbrojnych innych państw w zakresie zarządzania wiedzą do Polski, należy podkreślić, że w Siłach Zbrojnych RP zachodzą obecnie głębokie zmiany. Od dłuższego już czasu siły zbrojne poddawane są przekształceniom, które mają na celu modernizację i wzmocnienie potencjału obronnego. Aktualnie, wedle zapowiedzi działania te mają zostać dodatkowo zintensyfikowane. Wydaje się jednak, że implementowanie w Siłach Zbrojnych RP wyraźnych, dokładnych i gruntownie przemyślanych ustaleń i formalnych

²⁶ McIntyre, S.G., Gauvin, M., Waruszyńska, B., *Knowledge Management in the Military Context*, Canadian Military Journal, 2003, <http://www.journal.forces.gc.ca/vo4/no1/command-ordre-02-eng.asp#n18>, (10.05.2016)

²⁷ Champoux P., Costello J., Bourget S., *The Canadian Knowledge Management System (KMS) within the Land Force Command and Control Information Systems (LFC2IS)*, http://www.dodccrp.org/events/10th_ICCRTS/CD/papers/198.pdf, (20.05.2016)

uregulowań dotyczących zarządzania wiedzą, tak jak w armii USA, Kanady czy Australii, będzie wymagało jeszcze pewnego czasu. Należy jednocześnie zauważyć, że w polskich siłach zbrojnych i resorcie obrony narodowej, w niektórych jednostkach podejmowane są lokalne działania z zakresu kształtowania zasobów niematerialnych czy zarządzania wiedzą. Są organizowane szkolenia, sympozja i konferencje, ale brak jest spójnego programu, a tym bardziej systemu zarządzania wiedzą, nie wspominając o dokumentach i uregulowaniach prawnych na ten temat. Nie można zatem powiedzieć, że w Siłach Zbrojnych Polski zauważalna jest uporządkowana, jednolita formuła procesu zarządzania wiedzą. Dodatkowo, wiele ludzi nie ma jeszcze pełnej świadomości, jak istotne jest podejmowanie obecnie działań na rzecz instytucjonalizacji rozwiązań w zakresie zarządzania wiedzą w siłach zbrojnych, a tym bardziej jaką formę mogłyby one przybrać. Wydaje się, że naturalną kolejną rzeczą na początku należy przeprowadzić zaplanowane zmiany wewnątrzorganizacyjne, przebudować struktury, ustalić plany modernizacji, mając jednak na względzie późniejsze działania związane z implementacją choćby elementów zarządzania wiedzą. W obliczu wymagań formułowanych dla gospodarki opartej o wiedzę, dążenie do zmian w zakresie zarządzania wiedzą w Siłach Zbrojnych RP jest obecnie zadaniem nader aktualnym i równocześnie bardzo trudnym. Wprowadzenie koncepcji zarządzania wiedzą, kreowania kapitału intelektualnego oraz pobudzania potencjału ludzkiego w organizacjach mocno sformalizowanych i zhierarchizowanych jest bowiem dużo bardziej skomplikowane niż w organizacjach typu tradycyjnego. Dochodzą tutaj obwarowania w postaci licznych ustaw, uchwał, kodeksów, specyficznej kultury organizacyjnej i przede wszystkim struktury hierarchicznej, która narzuca sztywne ramy poruszania się w jej zakresie, począwszy od codziennych decyzji a skończywszy na awansach. Niekiedy jednak tę pozorną wadę sił zbrojnych można w kontekście implementacji rozwiązań związanych z zarządzaniem wiedzą przekuć na zaletę, która wprowadza pewien porządek i ład, układ sprzyjający systematyzowaniu pewnych zależności personalnych czy zadaniowych. Jednym z głównych założeń jest, aby fundamenty funkcjonowania organizacji zhierarchizowanej, jaką są siły zbrojne, były stałe i jasne, nie pozostawiały wątpliwości, ani luk decyzyjnych, zatem powinna to być klarowna struktura hierarchiczna ukazująca, kto przed kim i za co odpowiada.

Podejmując się opracowywania planów i schematów wdrożeń elementów koncepcji zarządzania wiedzą w Siłach Zbrojnych RP, należy pamiętać o kilku prawidłowościach, które niezmiennie należy uwzględniać. Trzeba między innymi wziąć pod rozwagę fakt, iż około 10-20 % wiedzy jest wiedzą jawną, zatem zlokalizowaną na zewnętrznych nośnikach. Wiedza ta

jest wyrażona w postaci dokumentów, publikacji, notatek oraz raportów. Pozostała część, czyli aż 80-90 % to wiedza tzw. cicha, zatem zawarta w umysłach ludzi, niekiedy dodatkowo przez nich nie do końca uświadomiona. Istotne zatem jest ustalenie w pracach nad implementacją założeń koncepcji zarządzania wiedzą w siłach zbrojnych skąd brać pozyskiwać konkretne typy, rodzaje i formy wiedzy. Należy zlokalizować wiedzę wewnątrz organizacji, ustalić luki wiedzy oraz formy ich sukcesywnego wypełniania. Równocześnie ze zlokalizowanej i pozyskanej wiedzy należy tworzyć bazy danych, studia przypadku, studium *best practice*, a osoby posiadające szerokie zasoby wiedzy motywować do dzielenia się nią. W zarządzaniu wiedzą w siłach zbrojnych powinno niwelować się strach przed nowościami i benchmarkingiem ze świata biznesu wartościowych rozwiązań, innowacji i to, nie tylko technologicznych, ale i strukturalnych. Przykładem dla sił zbrojnych może być struktura hipertekstowa, która poprzez ukośne linie powiązań posiada mniej punktów zatrzymania, zakłamywania przekazywanych informacji oraz tym samym szybszą i bardziej trafną decyzyjność. Łączy ona w sobie trudne do pogodzenia elementy stałości, biurokracji i porządku wraz z elastycznością, zdolnością dostosowywania się, równocześnie wydajnością oraz efektywnością pracy. W jej konstrukcji można zaobserwować elementy struktury organicznej i mechanistycznej, często tak wyrażicie sobie przeciwstawianych w różnych opracowaniach naukowych. Organizacja hipertekstowa stanowi dynamiczną syntezę struktury typu biurokratycznego i zespołów zadaniowych czerpiąc profity z obu tych rozwiązań. Struktura biurokratyczna efektywnie wdraża, wykorzystuje i gromadzi nową wiedzę poprzez internalizację i kombinację.²⁸ Zespoły zadaniowe są niezbędne do generowania nowej wiedzy poprzez socjalizację i eksternalizację. Wydajność i stabilność biurokratyzmu jest połączona z efektywnością i dynamizmem zespołów zadaniowych.

W Siłach Zbrojnych RP powinno się promować ciągłą konwersję wiedzy, która ma się nakładać integralnie z wspomnianymi powyżej procesami zarządzania wiedzą. Dobry przełożony powinien potrafić dokonać trafnej lokalizacji wiedzy, choć część spersonalizować, przełożyć na język znaków i uczynić dostępną dla szerszej rzeczy pracowników. W związku z tym przełożeni powinni starać się dokonywać socjalizacji (przekształcać wiedzę ukrytą w inną formę wiedzy ukrytej), eksternalizacji (dokonywać zamiany wiedzy ukrytej w jawną), kombinacji (transformować wiedzę jawną w inną formę jawną) i internalizacji (zamieniać

²⁸ Tutaj następuje odwołanie do istotnej koncepcji konwersji wiedzy SECI według Nonaki I. i Takeuchiego H. Ciekawie zaprezentowano tę koncepcję w opracowaniu: Nonaka I., Toyama R., *The knowledge-creating theory revisited: knowledge creation as a synthesizing proces*. w: Knowledge Management Research & Practice (2003), Palgrave Macmillan Ltd., London 2003, str. 5

wiedzę jawną w cichą).²⁹ Procesy zarządzania wiedzą powinny także zachodzić nieprzerwanie na zasadzie permanentnego cyklu, który transformuje się i doskonali przy każdym kolejnym logicznym zamknięciu. Podobnie owe konwersje powinny być stale powtarzane w cyklach zarządzania wiedzą. Trzeba zarządzać, kształtować i kreować wiedzę, bo ona jest podstawą do innowacji, a ta to swego rodzaju przekształcona wiedza, tyle że zmodyfikowana, zweryfikowana, użyteczna, zatwierdzona formalnie i wdrożona do praktyki. Duży wpływ na owe decyzje wywiera przyjęta strategia zarządzania wiedzą tzn. strategia kodyfikacji lub personalizacji. To, która z nich będzie dominującą zależne jest od sytuacji wewnętrznej państwa, charakteru wojsk oraz przyjętego celu koncentracji działań. W przypadku Sił Zbrojnych RP będą mieć zastosowanie obie strategie, ale trudno obecnie przesądzać w jakich proporcjach.

ZAKOŃCZENIE

Wspomniane rozwiązania dotyczące możliwości wdrożenia uporządkowanego i przejrzystego systemu zarządzania wiedzą, opartego o formalne dokumenty mające naukowe oparcie, są współcześnie coraz bardziej pożądane w Siłach Zbrojnych RP. Wspomniane wyżej wybrane sposoby implementowania zarządzania wiedzą łączą zalety z cech kilku modeli zarządzania wiedzą, tzn. wspomnianego wcześniej modelu procesowego autorstwa Probst i Romhardta, modelu Hedlunda³⁰ i modelu zasobowego.³¹ Zaprezentowane wybrane rozwiązania łączą zatem w sobie synergicznie możliwości skutecznego kierowania i kształtowania wiedzy, jak również tworzą płynne kanały przepływu informacji w zamiarze dbałości o czystość treściową tego zasobu. Ważne jest, aby Siły Zbrojne RP szeroko i powszechnie zaczęły stosować zwyczajowe rozwiązania technologiczne i otworzyły się na procesy konwersji wiedzy, nie tylko w wybranych nielicznych jednostkach, ale w całej armii. Warto byłoby rozwinąć wspólnoty praktyków, rozbudować coaching i mentoring, stosować częściej i śміiej video konferencje, czaty, bazy danych, studia przypadku oraz w głównej mierze przeprowadzać liczne szkolenia z tematyki komunikacji, istoty dzielenia się wiedzą i zarządzania nią.

²⁹ Patrz więcej: Bloodgood J.M., Salisbury W.D., *Understanding the Influence of Organization Change Strategies on Information Technology and Knowledge Management Strategies*, w: *Decision Support Systems*, nr 31/2001; , Nonaka I., Aben M. G. von Krogh.: *Making the Most of Your Company's Knowledge: A Strategic Framework*, w: *Long Range Planning*, nr 4/2001 Za: Mikoł B., *Organizacje oparte na wiedzy*, Wydawnictwo AE w Krakowie: Kraków 2006, str. 138 – 139

³⁰ Patrz więcej: Nycz M.: *Generowanie wiedzy dla przedsiębiorstwa; metody i techniki*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2004

³¹ Więcej na temat modelu zasobowego w: Leonard-Barton D., *Wellsprings of Knowledge: Building and Sustaining the Sources of Innovation*, Harvard Business School Press, 1995

LITERATURA

- [1] AKO, <http://army.com/ako-army-knowledge-online>, pobrano: maj 2016
- [2] *Army Knowledge Management Principles, Army Knowledge On-Line (AKO)*, <http://usacac.army.mil/cac2/AOKM/aokm2008/A4%20Doc%201%20AKM%20Principles%2025%20JUN%2020081.pdf>, (14.04.2016)
- [3] Army Regulation 25-1 Army Knowledge Management and Information Technology, Headquarters Department of the Army Washington, DC 15 July 2005
- [4] Bloodgood J.M., Salisbury W.D., Understanding the Influence of Organization Change Strategies on Information Technology and Knowledge Management Strategies, W: Decision Support Systems, nr 31/2001
- [5] Bukowitz W.R., Williams R.L., *The Knowledge Management Fieldbook*, Financial Time, Prentice Hall, London 2000
- [6] Champoux P., Costello J., Bourget S., The Canadian Knowledge Management System (KMS) within the Land Force Command and Control Information Systems (LFC2IS), http://www.dodccrp.org/events/10th_ICCRTS/CD/papers/198.pdf, (20.05. 2016)
- [7] Davenport T., Prusak L., *Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know*, ACM: Ubiquity Magazine and Forum, http://www.acm.org/ubiquity/book/t_davenport_1.html, pobrano: kwiecień 2016
- [8] ADRP 6-0, Headquarters Department of the Army, Washington, 2012,
- [9] Dyrektywa NATO: COLLECTIVE TRAINING AND EXERCISE DIRECTIVE (CT&ED) 075-003, ANNEX U TO BI-SCD 075-003, <http://www.natolibguides.info/training/documents>, (20.05.2016)
- [10] Gladstone B., *Zarządzanie wiedzą*. Wydawnictwo Petit, Warszawa 2004
- [11] Grzybowski J., Jac A., Łukasiewicz D., Mielech T., Piasecki, Walczuk D., *Przyszłość organizacji, struktur, procesów i otoczenia biznesu*, w: *Przerażony kameleon. Eseje o przyszłości zarządzania*, P. Płoszajski (red.), Fundacja Rozwoju Edukacji Menedżerskiej SGH, Warszawa, 2005
- [12] Handbook of Research on Knowledge Management: Adaptation and Context, Örtengren A. (red.), Edward Elgar Publishing, 2014
- [13] Jashapara A.: Zarządzanie wiedzą. Zintegrowane podejście. PWE: Warszawa 2006
- [14] *Knowledge Management Strategic Plan U.S. Army Training and Doctrine Command; Version 10.3*, HQ TRADOC , TRADOC Knowledge Management Office, Chief Knowledge Officer (CKO), 01 July 2010
- [15] Leonard-Barton D., Wellsprings of Knowledge: Building and Sustaining the Sources of Innovation, Harvard Business School Press, 1995
- [16] Miłkowska B., *Organizacje oparte na wiedzy*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków 2006

- [17] Nonaka I., Aben M. G. von Krogh, *Making the Most of Your Company's Knowledge: A Strategic Framework*, w: Long Range Planning, nr 4/2001
- [18] Nonaka I., Toyama R., The knowledge-creating theory revisited: knowledge creation as a synthesizing process, *Knowledge Management Research & Practice* (2003)
- [19] Nonaka I., Toyama R., *The knowledge-creating theory revisited: knowledge creation as a synthesizing process*, w: Knowledge Management Research & Practice (2003), Palgrave Macmillan Ltd., London 2003
- [20] Nycz M. - Generowanie wiedzy dla przedsiębiorstwa; metody i techniki, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2004
- [21] Nycz M., Generowanie wiedzy dla przedsiębiorstwa; metody i techniki, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2004
- [22] Probst G., Raub S., Romhardt K., *Zarządzanie wiedzą w organizacji*. Oficyna Ekonomiczna: Kraków 2002
- [23] Russo A., *Information Knowledge Management; A Mission Essential Asset*, JAPCC; <https://www.japcc.org/information-knowledge-management/>, (20.04.2016)
- [24] Skrzypek E., *Wpływ zarządzania wiedzą i kapitałem intelektualnym na sukces przedsiębiorstwa*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia 36, 2002
- [25] Skyrme D. J., <http://www.skyrme.com/resource/kmbasics.html>, (20.04.2016)
- [26] Stewart T.A., *The Wealth of Knowledge: Intellectual Capital and the Twenty-first Century Organization*, Crown Publishing Group, USA, 2007
- [27] Szczygierska A., Wybrane elementy kapitału intelektualnego w świetle założeń koncepcji zasobowej, [w] Przybyła M. [red.], *Zarządzanie 5, Zarządzanie kontekst strategiczny, kulturowy i zasobowy*. Prace Naukowe AE we Wrocławiu, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007
- [28] *Techniques for Effective Knowledge Management, ATP 6-01.1 (FM 6-01.1)*, Headquarters Department of the Army; Department of the Army, Washington, DC, 6 March 2015,
- [29] *US Army's Combined Arms Center (CAC)*, <http://usacac.army.mil/organizations/mccoe/akm>, (15.05.2016)
- [30] Wołęjszo J., *Rozwój zawodowy w organizacjach zhierarchizowanych*, Wydawnictwo PTM, Warszawa 2010
- [31] Wrzosek M., *Wiedza w zarządzaniu organizacją wojskową*, Organizacja i Zarządzanie, nr 4 (12), Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2010

Recenzent:

plk. dr. hab. Eugeniusz CIEŚLAK.

PRIEBEH JOMKIPPURSKEJ VOJNY ARABSKO- IZERAELSKÉHO KONFLIKTU

npor. Ing. Juraj KEŠEL

Externý doktorand, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Katedra bezpečnosti a obrany

e-mail: juraj.kesel@centrum.sk

RUNNING OF WAR YOM KIPPUR ARAB-ISRAELI CONFLICT

„Ak treba človeku spôsobiť zranenie, malo by byť také ťažké, aby sme sa nemuseli obávať jeho pomsty“

Machiavelli

ABSTRACT

The paper presents the issue of the Yom Kippur war, the Arab - Israeli conflict. The aim is to analyze the different phases of the conflict and the conflict's impact on the development of relations of Israel and surrounding countries. The paper is divided into five main chapters where the author successively analyzes the political background of the conflict, the situation that preceded the outbreak of war with all the failures and subterfuge of the two conflicting parties. Subsequently are described in sequence and phase During the fighting on the Golan Heights and the course of the fighting on the Sinai Peninsula. From a military perspective, it is processed by the assessment conduct combat operations and compare their strengths and weaknesses. Conclusion of the contribution reflects the events just after the war and to quantify losses actors in the conflict.

Key words: oil, war, tank, conflict

ABSTRAKT

Príspevok prezentuje problematiku Jomkippurskej vojny arabsko – izraelského konfliktu. Cieľom je analyzovať jednotlivé fázy konfliktu a vplyv samotného konfliktu na vývoj vzťahov Izraela a okolitých štátov. Príspevok je členený do piatich základných kapitol, kde autor postupne analyzuje politické pozadie konfliktu, situáciu, ktorá predchádzala vypuknutiu vojny so všetkými zlyhaniami a úskokmi oboch znepriatelených strán. Následne

sú v časovom slede popisované fázy a priebeh bojov na Golanských výšinách a priebeh bojov na Sinajskom polostrove. Z vojenského pohľadu je spracované zhodnotenie vedenia bojových operácií a porovnanie ich silných a slabých stránok. Záver príspevku popisuje a hodnotí udalosti tesne po ukončení vojny a vyčísľuje straty aktérov konfliktu.

Kľúčové slová: ropa, vojna, tank, konflikt

ÚVOD

Región Blízkeho a stredného Východu je od nepamäti miestom lokálnych konfliktov. Bojovalo sa z náboženských, etnických ale aj územných dôvodov. Moderné korene arabsko – izraelského konfliktu siahajú do roku 1948, kedy bol hlásením Valného zhromaždenia OSN odsúhlasený vznik novodobého štátu Izrael ako Plán rozdelenia britského mandátu Palestíny. Okamžite po vyhlásení štátu vypukla prvá arabsko – izraelská vojna. Druhá vojna na seba nechala čakať do roku 1956 a tretia, Šesťdňová vojna vypukla 5. júna 1967. Po odmlke šiestich rokov si Egypt za podpory Sýrie a Sovietskeho zväzu opäť nárokoval na stratené územia, čo vyústilo do Jomkippurskej vojny. Za hmlou územných a náboženských nárokov týchto krajín sa skrývajú mocenské pohnútky vtedajších hegemonov USA a Sovietskeho zväzu. Tí si za nepriamej pomoci ropných spoločností snažia upevniť postavenie v citlivom a strategicky veľmi významnom regióne.

POLITICKÉ POZADIE KONFLIKTU

Keď v roku 1967 ukončilo OSN tzv. Šesťdňovú arabsko – izraelskú vojnu prímerím, izraelské vojská obsadili územie na východnom brehu Suezského prielavu, západnom brehu rieky Jordán a na Golanských výšinách približne 26 kilometrov východne od pôvodných hraníc so Sýriou. Izrael tak ovládol celý Sinajský polostrov, pásma Gazy, západný breh Jordánu a citlivú oblasť Golanských výšin. V Šesťdňovej vojne Egypt, Jordánsko a Sýria utrpeli zdruvujúcu porážku, čo dali jasne najavo počas nasledujúceho summitu arabských štátov, kde jednoznačne odmietli akékoľvek rokovania s Izraelom a dohodli sa na dobytí stratených území. Egyptský prezident Anvar Sadat, mal na rozdiel od svojho predchodcu Násira vynikajúce politické schopnosti. Prezident Násir sa vo svojich plánoch na zničenie Izraela spoliehal iba na Sovietsky zväz, zatiaľ čo Sadat sa snažil získať podporu USA. Znechutený vnútornými rozpormi vo vláde USA a v dôsledku dlhého čakania na americkú odozvu, sa Sadat obrátil so žiadosťou o vojenskú pomoc a spravodajskú podporu na Sovietsky zväz (ZSSR). Ten mu samozrejme veľmi rád vyhovel. K podpore svojich

„spojencov“ a v boji proti „bašte západného imperializmu na Blízkom východe“ - Izraelu, chrľil do Izraela množstvá agentov sovietskej vojenskej rozviedky GRU. Sovieti boli ochotní poskytnúť Sadatovi spravodajskú pomoc, ale poskytnúť mu útočné balistické rakety, ktoré spočiatku prisľúbili, neskôr odmietli. Sadat, urazený postojom Sovietov, odkázal im aj USA, že stratené územia Egypta získa späť bez pomoci supervelmocí. Prezident Sadat zároveň presvedčil sýrskeho prezidenta Asada k spolupráci pri ťažení na Suezský priepľav a Golanské výšiny. Spolu vypracovali dezinformačný plán, ktorého zámerom bolo vzbudiť u Izraelcov falošný pocit bezpečia.

Izraelský strategický vojenský *koncept* tvrdil, že Arabi sa po vojne v roku 1967 neodvážia zaútočiť. Egypt, ktorý vtedy prišiel o Sinaj, vraj nemal dostatočnú výzbroj a Sýria, ktorej Izrael obsadil Golanské výšiny, bez Egypta do vojny nepôjde. Vojaci aj politici sa koncepcie držali napriek signálom, že Egypt a Sýria, finančne podporované zo Saudskej Arábie a výzbrojou zo ZSSR, celé týždne zhromažďovali svoje armády pri hraniciach s Izraelom [2].

Keď Sovieti a Američania odmietli žiadosti o pomoc Sadata, Izrael bol presvedčený, že Sadat ich za tejto situácie nemôže ohroziť. Neuvedomili si však, že saudskoarabská ropa je životne dôležitá pre USA a egyptský prezident Sadat vyvíja enormný tlak na kráľa Faisala, hlavu saudskoarabskej kráľovskej rodiny, ktorý bol dokonca ešte dôraznejší vo svojich požiadavkách na likvidáciu Izraela. V roku 1973 sa ropný trh sformoval natoľko, že USA už boli prakticky úplne závislé od saudskoarabskej ropy. V máji 1973 sa rozhodol kráľ Faisal pre ekonomickú vojnu proti „patrónom“ Izraela na Západe. Pohrozil predstaviteľom ARAMCO - (Arabian American Oil Company), že buď presvedčia americkú vládu k zmene postoja voči Izraelu alebo musia počítať s protipatreniami s arabskou ropou. Kráľ Faisal sa stretol s predstaviteľmi amerických ropných spoločností v Ženeve, kde ich dôrazne upozornil, že ak chcú naďalej profitovať zo saudskej ropy, musia presvedčiť svoju vládu k zmene politiky voči Izraelu. Ropní magnáti sa obávali miliardových strát z ťažby a predaja „čierneho zlata“ a začali vyvíjať nátlak na vládu prezidenta Richarda Nixona. V prvej polovici septembra 1973 sa úsilie arabských producentov ropy naďalej zvyšovalo. Do hry vstúpil nový kľúčový hráč – OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries), ktorá vznikla z podnetu Venezuely, ako reakcia na politiku znižovania cien ropy, ktorú veľké anglosaské ropné spoločnosti ako: SHELL, BRITISH PETROLEUM (BP), EXXON, GULF, TEXACO, MOBIL a SOCAL presadzovali v ropných krajinách. Zakladajúcimi členmi boli: Irak, Irán, Kuvajt, Saudská Arábia a Venezuela. Neskôr sa pridali: Alžírsko, Indonézia, Katar, Líbya, Nigéria a Spojené

Arabské Emiráty. Cieľom tejto organizácie bolo koordinovať ropnú politiku členských štátov, zaviesť národnú kontrolu ropných zdrojov, zvýšenie príjmov z predaja ropy, kontrola vývozných cien a postupný prienik členských štátov na svetový trh. V podstate išlo o boj proti západným ropným monopolom. Práve v deň vypuknutia „Jom Kippurskej“ vojny, **6. októbra 1973**, sa začali vo Viedni rokovania medzi arabskými členmi OPEC a západnými ropnými spoločnosťami. V prvé dni vojny arabské armády víťazili nad Izraelom, preto bol vhodný čas pritlačiť Západ k múru. Každá západná krajina, ktorá by poskytla Izraelu pomoc vo vojne, musela počítat' s arabským ropným embargom. Do ropnej rošády sa tak dostala existencia Izraela proti ekonomike Západu [10].

PREDZVEŠŤ VOJNY

Vojaci aj politici Izraela sa spomínanej vojenskej strategickej *koncepcie* držali napriek signálom, že egyptský prezident Sadat o vojenskom útoku hovoril pri každej príležitosti a armády oboch krajín sa týždne zhromažďovali pri hraniciach s Izraelom. Izraelská vojenská rozviedka „skočila“ Arabom na zdanie pokoja.

Sýrskym jednotkám v klamaní protivníka nahrála do karát situácia mesiac pred samotným vypuknutím Jomkippurskej vojny. Toho času sa snažili izraelské lietadlá fotografovať dodávky sovietskych zbraní nad sýrskym prístavom. Následný letecký súboj izraelsko – sýrskych pilotov, bol neskôr vhodnou zámienkou sústreďovať sýrske vojská k purpurovej hranici ako súčasť preventívnych opatrení. K naplneniu dezinformačného plánu taktiež poslúžil únos vlaku so židovskými cestujúcimi v Rakúsku. Operáciu vykonala Sýriou kontrolovaná guerillová organizácia *Sojka*. Vlakový incident zamestnal izraelský kabinet, odvrátil pozornosť od vojnových príprav a opäť bol vhodnou zámienkou sústreďovať vojská k hraniciam Izraela ako súčasť preventívnych opatrení. Egypt v mene „dezinformačnej prípravy“ vykonal od začiatku roka 1973 viac ako 20 klamných mobilizácií a zámer vstúpiť do vojny s Izraelom dokonca tajil i pred vyššími dôstojníkmi.

Až 3. októbra vojenský spravodajca Izraela predložil správu o „cvičení“ Egypt'ánov na brehu Suez. Tvrdil, že sa chystajú zaútočiť a cvičenie je krycí manéver. Jeho správa sa však nedostala vyššie. Vojenská rozviedka sa spamätala 5. októbra, keď už bolo jasné, že vojna je neodvratná. Náčelník izraelského generálneho štábu David Elazar dostal 6. októbra nadránom šifrovaný telegram šéfa Mossadu (Izraelskej spravodajskej služby) z Paríža, že útok sa začne pri západe slnka. Generál Elazar požiadal premiérku Goldu Meirovú a ministra obrany Mošeho Dajana o preventívny útok na Sýriu. Odmietli, rovnako ako úplnú mobilizáciu.

Meirová chcela, aby bolo jasné, že Izrael bol napadnutý. Vojenski historici tvrdia, že ak by sa židovský štát podujal na preventívny útok, mohol do šiestich hodín zničiť 90 percent sýrskych protiletadlových zbraní (paralela so začatím a priebehom Šesťdňovej vojny) [7].

JOMKIPPURSKÁ VOJNA

Jom Kippur - Deň zmierenia - je najväčší židovský sviatok. V tento deň nejazdia žiadne autá a ľudia sa modlia v synagógach. Všade je ticho, nevysiela televízia ani rozhlas. Dňa 6. októbra o druhej popoludní preťali ticho sirény ohlasujúce letecký poplach. Napriek sviatku zaznel z rádia ohlas, aby ľudia utekali do krytov. Začala sa vojna, ktorá Izrael pripravila o vojenskú a špionážnu prestíž. Šiesteho októbra egyptské lietadlá preleteli Suez, na izraelské pozície zaútočilo delostrelectvo a 8000 vojakov začalo postupovať smerom na východ. Celkovo prekročilo Suezským prielivom 32 000 vojakov Egypta v dvanástich vlnách. Na severe Izraela vyrazilo smerom ku Golanským výšinám 60 000 vojakov Sýrskej armády vrátane 1400 tankov). Porovnanie vojenskej sily znepriatelených strán podáva *tab.1* [Vlastný zber informácií z použitej literatúry].

Tabuľka 1 Vojenská sila znepriatelených armád

Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Jomkipursk%C3%A1_vojna

Editor: Juraj Kešel

	vojaci	tanky	bojové lietadlá
Útočiace vojská Egypt Sýria Irak Jordánsko	1 100 000	4 500	1 110
Izrael	415 000	1 500	560

Celkový priebeh Jomkipurskej vojny môžeme rozdeliť do štyroch fáz. **Prvá fáza** trvala od začiatku vojny 6. októbra do 7. októbra 1973, kedy Sýria a Egypt útočili na Izrael s veľkou prevahou. V tejto fáze nepripravený Izrael len slabo vzdoruje útoku nepriateľa. Defenzívne úspechy však dosahuje v oblasti Golanských výšin na hranici so Sýriou. Izraelské letectvo útočí na priestor sústredenia sýrskych tankov a odpaľovacie zariadenia rakiet zem – vzduch SAM-2 a SAM-3. **Druhá fáza** konfliktu trvala od 8. do 10. októbra. Tu sa Sýrčanom podaril prielom a prerazili do Izraela až k tesnej blízkosti Galilejského jazera, kde sa po strate 600 tankov ich útok zastavil. Vtedy už začali izraelské vojská podnikáť prvé protiútoky, ktoré boli opäť úspešné len na severnej hranici pri purpurovej línii. Letectvo podniklo prvé nálety na sýrske letiská, radarové zariadenia, elektrárne a ropné rafinérie. V

južných oblastiach Sinajského polostrova v konflikte dominovali vojská egyptskej armády. **Tretia fáza**, prebiehajúca od 11. do 14. októbra, bola na Golanských výšinách úplne pod taktovkou Izraelcov, ktorí vytlačali nepriateľa a zároveň prenikali až na územie Sýrie. V tretej fáze už boli zaznamenané prvé väčšie úspechy Izraela na južnom fronte, kedy zabránili rozvinutiu väčšej pozemnej ofenzívy Egypta. Posledná **štvrtá fáza** vojny zaznamenáva udalosti v dňoch medzi 15. a 25. októbrom. Počas týchto dní konečne dosiahli vojská Izraela úspechy proti egyptskej armáde na juhozápadnom fronte. Na severovýchodnom fronte Izraelci získali späť postavenie na hore Hermon a ich ďalekonosné delostrelectvo odstreľovalo predmestie Damašku [4].

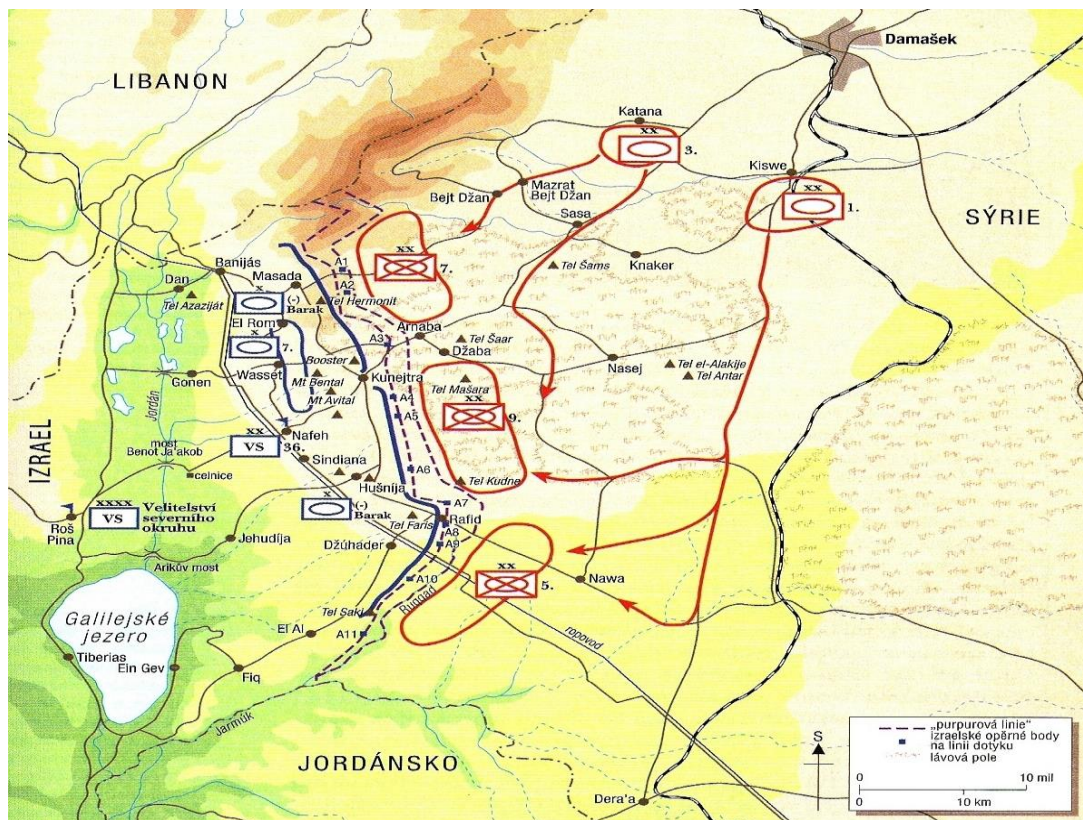
VOJNA O GOLANSKÉ VÝŠINY

Golanské výšiny, pohorie nad údolím rieky Jordán, tiahnuce sa zo severu od hranice s Libanonom, tvorí severovýchodnú hranicu medzi Izraelom a Palestínou. Výšinám dominujú viaceré vrcholky, z ktorých najznámejší a strategický najvýznamnejší sa stal vrch Hermon, ktorý Izraelci kvôli izraelskej vojenskej pozorovateľni nazývajú „oči Izraela“. Pozdĺž celého územia sa v smere zo severu na juh nachádza tzv. „purpurová línia“, stanovená OSN po skončení Šesťdňovej vojny. Práve po skončení Šesťdňovej vojny tu vybudovali izraelské vojská systém prekážok a opevnení. Purpurová línia bola zabezpečená šesť metrov širokým a štyri metre hlbokým tankový okopom. Vykopaná zemina bola použitá na zakrytie betónových okopov (rámpe)¹, za ktorými mali izraelské tanky ideálne postavenie na presne mierenú strelbu a zároveň dostatočné krytie pred útokom protivníka². Na Golanských výšinách boli trvale rozmiestnené jednotky v sile dvoch práporov, ktoré boli z tyla obrany zabezpečované štyrmi oddielmi samohybného delostrelectva. V druhom slede obrany bola trvale rozmiestnená jedna brigáda o sile dvoch tankových a jedného mechanizovaného práporu. Tanky týchto dvoch práporov (72 modernizovaných tankov *Centurion*) mali v čase eskalácie napätia podporovať posádky oporných bodov z vybudovaných tankových rámp. Izraelskou stratégiou bolo spoliehať sa na spravodajské služby, po ktorých informovaní by boli s dostatočným predstihom schopní do 72 hodín vykonať mobilizáciu a následným

¹ Z precízne vybudovaných rámp viedli izraelské tanky presnú strelbu predovšetkým na sýrske mostné tanky, ktoré mali v prvej fáze vojny zabezpečiť premostenie tankových okopov a umožniť tak prekročenie purpurovej línie. Cieľom izraelských kanónov sa v tomto prípade stala všetka žienijná technika a tanky postupujúce vytvoreným prechodom v mínovom poli

² Izraelci vybudovali celkovo 17 takýchto oporných bodov, ktoré boli od seba vzdialené asi 4 kilometre. Každý oporný bod bol podporovaný čatou o sile 3 tankov.

protiútokom vytlačiť protivníka z obsadeného územia. Plán sýrskych vojsk bol značne ovplyvnený sovietskymi postupmi, ktorých zámerom bolo dobyť územie Golanských výšin do 36 hodín po začatí útoku. Takýto výsledok mali zabezpečiť tri pešie a dve tankové divízie. Každá z peších divízií mala podporu samostatnej tankovej brigády a mechanizovaných jednotiek [2]. Rozmiestnenie vojsk v predvečer Jomkippurskej vojny na Golanských výšinách poskytuje obr.1 [2].

Obr.1: Rozmiestnenie vojsk na Golanských výšinách v predvečer vojny

Zdroj: Dunstan, S. *Válka Jom Kippur 1973: Golanské výšiny*.
Praha: Grada Publishing 2008. 96 s.

Zámer Sýrie začať rýchly a krátky útok na Golanské výšiny, pripravený v dielni sovietskych dôstojníkov, kopíruje pravidlá vojny slávneho Sun - Tzu, ktorý v druhej kapitole svojho diela uvádza: „Rýchle víťazstvo je hlavný cieľ vojny. Ak prichádza pomaly, zbrane sú otupené a morálka oslabená.“ [5]. Dôležitú úlohu pri plánovanom bleskovom útoku Sýrie zohralo obsadenie izraelskej pozorovateľne na hore Hermon, kde Izraelci stratou tejto pozície prišli o možnosť sledovať všetku leteckú a pozemnú činnosť sýrskych vojsk.

Samotný útok začala Sýrska armáda o 14. hodine masívnou delostreleckou paľbou, leteckým bombardovaním a následnou tankovou ofenzívou. Pri delostreleckej ofenzíve

sústredili Sýrčania 50 až 80 hlavné (kalibru od 85 o 203 mm) na 1 kilometer šírky. Útok delostrelectvom bol zároveň zladený s prekročením Suezského prieplavu egyptskými jednotkami. Jeden z pozorovateľov OSN, ktorí boli rozmiestnení na hranici, neskôr prehlásil, že úvodná fáza sýrskeho útoku vyzerala akoby bola realizovaná na cvičisku a nie na bojisku. Zostavu prvosledových jednotiek sýrskej armády tvorili tanky s prídavnými odminovačmi, mostné tanky, samohybné delá, tanky T-62, početná pechota na vozidlách BTR-60 a BVP-1. Práve bojové vozidlo pechoty BVP-1 (vyrobené v roku 1968) bolo po prvý krát reálne nasadené a osádka vynikajúco využila schopnosti PTRS 9M14M Maljutka ničť izraelské tanky [2].

Prvý deň vojny prebiehali boje počas celej noci. Komplexné informácie o rozsahu škôd a situácii na bojisku sa vrchné velenie Izraela dozvedelo až 7. októbra. Keď sa minister obrany Moše Dajan vrátil z obhliadky severnej a južnej bojovej línie a správy osobne referoval premiérke Golde Meirovej. Tá si uvedomovala eventuálnu porážku na severnom fronte, ktorá by mala katastrofálny následok na celú oblasť Galilei. **Prioritný význam následne Izraelci prisudzovali severnému frontu na hranici so Sýriou.** Pre hrdý Izrael bola situácia taká zúfalá, že Moše Dajan ešte vo štvrtý deň vojny navrhol premiérke Meirové použitie jadrových zbraní s tvrdením, že len takýto útok môže pomôcť izraelskému ľudu. Tá rozhodla pripraviť 13 jadrových bômb vlastnej výroby, ktoré mali niesť bojové stíhačky F-4. Tie mali byť podľa plánu **Jericho** zhodené na arabské veľkomestá. Zo strany Izraela mohlo ísť o premyslenú leš so zámerom vyvinúť tlak na USA s cieľom urýchliť dodávky americkej výzbroje. Našťastie k jadrovému útoku nedošlo.³ Rozhodnutie o použití (zastrašení) protivníka nukleárnymi zbraňami splnilo svoj účel a urýchlilo dodávky americkej pomoci [2].

Izraelci začali urýchlene plánovať likvidáciu sýrskej protiletadlovej obrany a mobilizovať vojenské zálohy. V tomto prípade bolo vydané zásadné rozhodnutie – posielat' záložné jednotky do boja skôr, ako budú stmelené a sformované na tabuľkové počty. Toto rozhodnutie výrazne urýchlilo prísun nových síl, no zároveň komplikovalo organizovanie a riadenie operácií. Postupné doplňovanie izraelských jednotiek zálohami, ich včasným a organizovaným rozmiestňovaním boli Izraelci po 36 hodinách od sýrskeho napadnutia pripravení na mohutný protiútok. V tretí deň vojny sa viedli kruté boje v tzv. *Slzavom údolí*, kde obe strany utrpeli citelné straty. Tu Sýrčania naplo využili svoje nočné pozorovacie

³ Na základe týchto skutočností vypracovala americká CIA správu pre prezidenta Nixona o izraelskej jadrovej výzbroji, čoho dôsledkom bolo, že Izrael v decembri 1974 nevyvrátil vlastníctvo jadrového arzenálu.

prístroje na tankoch T-62, ktoré izraelským centurionom chýbali, a prenikali na vzdialenosť až 50 metrov od izraelských pozícií. Pri tejto bitke padol sýrsky generál Umar Abraš, čo značne podlomilo morálku sýrskych jednotiek. Sýrčania aj napriek tomu vo štvrtý deň vojny opäť zaútočili.

V tretí deň vojny začalo izraelské *letectvo* bombardovanie sýrskych leteckých základní a postupne v priebehu niekoľkých dní vyradilo z boja väčšinu sýrskej protivzdušnej obrany (PVO). To bolo zadost'účinením pre stratu približne 50 bojových lietadiel v prvých dňoch vojny, kedy vzdušnú ochranu Sýrie zastrešoval ruský protilietadlový dáždnik raketami SAM⁴. K zníženiu zraniteľnosti Izraela bolo nevyhnutné spôsobiť arabským protivníkom také straty, ktorých ekonomické dôsledky budú pociťovať ešte niekoľko rokov po vojne. Začatím a postupným ničením sýrskej PVO sa mohla začať veľká bitka v *Slzavom údolí* [2].^b Keď plukovníkovi Ben Galovi, veliteľovi 7. tankovej brigády, zostalo z pôvodných 105 tankov len sedem, nastala situácia, na ktorej v dejinách vojenstva závisia osudy armád. Vtedajší veliteľ 53. práporu, ktorý bol počas vypuknutia vojny na svadobnej ceste v Himalájach, sa ihneď vrátil späť. V opravárenských dielňach pripravil 13 bojaschopných tankov s osádkami, ktoré tvorili prevažne ranení vojaci, ktorí utiekli z nemocnice a zamieril na pomoc totálne vyčerpanej a skoro bez munície pôsobiacej 7. tankovej brigáde. Po prvých stretoch sa Sýrčania nazdali, že izraelské tanky sú len predzvesťou veľkej podpory a začali ustupovať.

Počas bojov v *Slzavom údolí* nespali vojaci 7. tankovej brigády celých **80 hodín**, z čoho boli **plných 50 hodín v neustálom boji!** Oblasť údolia, v ktorej bojovali, asi 15 kilometrov široká a 3 kilometre hlboká, bola precízne pripravená k obrane, čo umožnilo odrážať útoky početne silnejšej armády Sýrie. Príslušníci 7. tankovej brigády zničili 250 sýrskych tankov a 500 ďalších vozidiel. Sýrčania tu nedokázali využiť svoju veľkú výhodu nočných pozorovacích prístrojov. Napriek tomu prísne trestali veliteľov izraelských tankov, ktorí vyrážali do boja v pochodovej polohe, kedy boli najviac zraniteľní útokmi sýrskych odstreľovačov, črepinovým účinkom PTRS, či šrapnelmi mínometných a delostreleckých granátov. Takmer dve tretiny padlých vojakov izraelského tankového vojska tvorili práve títo velitelia tankov. Pohľad na osádku izraelského tanku v bojovo nasadení podáva *obr.2.* [2].

⁴ Na margo raketovej a radarovej ochrany: Taktické údaje dosahov radarov západu (chápané prevažne NATO) postavených v Grónsku, Aljaške a Veľkej Británii sú dostačujúce na pokrytie väčšiny územia Ruska, polovicu územia Iránu, a siahajú k hraniciam Číny a Indie. Už od roku 2002 bolo zámerom USA postavenie radaru typu XBR v Českej republike, čím by sa všetky ruské hlavné kozmodrómy a základne dostali do jeho dosahu s rozlíšením objektov približne 15 cm.[1].

Obr. 2: Izraelský tank v bojovom nasadení s veliteľom tanku v pochodovej polohe

*Zdroj: Dunstan, S. Válka Jom Kippur 1973: Golanské výšiny.
Praha: Grada Publishing 2008. 96 s.*

Druhá veľká bitka sa odohrala 10. októbra na hranici purpurovej línie, kde izraelské tankové jednotky zasadili Sýrčanom zdrvivú úder. Sýria v bitke pri purpurovej línii stratila asi 870 tankov, stovky delostreleckej techniky a obrnených transportérov a tisíce automobilov slúžiacich pechote a logistickému zabezpečeniu. Tento izraelský útok vytlačil sýrsku armádu späť na pôvodnú hranicu [2].

Neskôr po vojne plukovník Ben Gal povedal: “Nikdy neviete, ako je na tom protivník. Vždy samozrejme predpokladáte, že je v lepšej pozícii ako vy. Sýrčania zrejme došli k záveru, že nemajú nádej na úspech. Nevedeli, že naša situácia je v skutočnosti zúfalá.” [2].

V noci 10. októbra stálo izraelské velenie pred ťažkým rozhodnutím. Mohli svoje úsilie presunúť na juhozápad k Sinajskému polostrovu alebo pokračovať v protiútoku na sýrske vojská. Pre druhý variant nahrávali fakty, kedy Irak vyslal na pomoc Sýrii dve tankové divízie a asi sto bojových lietadiel. Okrem toho bola v hre možná pomoc Jordánska, ktoré vyhlásilo mobilizáciu záloh pre vojnové účely výpomoci Sýrii. Izraelci sa rozhodli pre protiútok, nie však do hĺbky územia Sýrie. Dôvodom boli obavy z vyprovokovania Sovietskeho zväzu a jeho možný zásah a taktiež uviaznutie vo vyčerpávajúcich bojoch v hĺbke obrany protivníka. Útok na sýrske územie bol naplánovaný na 11. októbra. Práve vtedy izraelské letectvo precízne ničilo sýrsku PVO a jej infraštruktúru. Postup izraelských jednotiek mal dosiahnuť pozície do hĺbky sýrskeho územia približne 20 km smerom za purpurovú líniu, z ktorých by mohol vojensky ohrozovať Damašk. Sýria sa takéhoto protiútoku Izraela obávala, a preto prezident Asad v predstihu požiadal o pomoc Egyptského spojenca Sadata. Izraelci, opojení úspechmi svojich tankových jednotiek, zredukovali svoju pechotnú podporu na minimum, čo sa im počas tohto protiútoku kruto vypomstilo. Zo 17.

útočiacej záložnej izraelskej tankovej brigády ostalo po týchto zbytočných chybách len päť tankov. Izraelské velenie sa tak presvedčilo o tom, ako ľahko sú tanky zraniteľné bez podpory pechoty. Situáciu nakoniec zachraňoval prápor izraelských výsadkárov. Tí, keď zachránili totálne vyčerpané tankové jednotky, sami im dopĺňali palivo a nakladali muníciu. Pri strete izraelských tankov so sýrskym protivníkom, posilneným o približne 180 irackých tankov, opäť zvíťazili izraelské jednotky, ktoré nalákali protivníka do pasce a sústredenou paľbou ho zničili v priebehu niekoľkých minút. V tejto bitke nebol zasiahnutý ani jeden izraelský tank!

V priebehu 11. dňa vojny, 16. októbra, vyrazili do útoku jordánske a saudskoarabské jednotky podporované sýrskou brigádou spolu so silami irackej tankovej divízie, ktorej vrchný veliteľ prebral velenie nad všetkými arabskými jednotkami. Veliteľ jordánskych vojsk mal však vyššiu hodnotu a problémy medzi arabskými spojencami vyústili do vzájomného odstreľovania pechoty i vlastného delostrelectva. Touto situáciou boli poznačené taktiež operácie irackého letectva, ktoré zviedlo s ostatnými arabskými spojencami niekoľko vzdušných súbojov. Aj tieto udalosti napomohli Izraelcom odvrátiť doteraz najvážnejší nepriateľský protiútok [2].

Dňa 14. októbra reagovali egyptské vojská na výzvu o pomoc spojeneckej Sýrie, ktorá žiadala útok z juhu na Sinajský polostrov ešte tri dni predtým. Sýrčania tak chceli preniesť izraelské úsilie na žiadaný útok z juhu a vyhnúť sa tak protiútoky na vlastné územie. Mohutný tankový útok, ktorý po dlhom váhaní začali egyptské vojská na Sinajskom polostrove sa stal egyptskej armáde osudným. Ihneď, ako prekonali hraničné možnosti sovietskej (svojej) protiletadlovej obrany, boli ich tankové vojská rozdrvené. Je možné hovoriť o tom, že v tento deň nastal zlom Jomkippurskej vojny. Izrael dostal od USA prvú dodávku amerických lietadiel, ktoré sa okamžite zapojili do zdrvivých náletov na egyptské vojská [6].

Dňa 17. októbra sa izraelské jednotky pripravovali na získanie stratejnej pozície na hore Hermon. Súčasne boli realizované presuny pozemných a vzdušných síl na juhozápadný front Sinajského polostrova k Suezskému prielivu. Tu po ťažkých bojoch postupne vytlačili egyptské jednotky späť na západný breh.

V pondelok, 22.10. Sýrčania pristúpili na prímerie navrhnuté členmi Bezpečnostnej rady OSN, ktoré bolo ešte jeden deň porušované. Druhé prímerie sa snažila Bezpečnostná rada OSN dosiahnuť o deň neskôr. Zbrane definitívne utíchli 24. 10., kedy Sovietsky zväz pohrozil vojenským zásahom v prospech arabských krajín. V tejto situácii sa okamžite dostali do pohotovosti všetky americké jednotky, vrátane všetkých nukleárných síl.

VOJNA O SINAJ

Sinajský polostrov, územie, ktoré získal Izrael v Šesťdňovej vojne, tvorí východný breh Suezského prielavu. Západný breh prielavu tvorí východnú hranicu znepriateleného Egypta. Pre zabezpečenie ochrany územia vytvoril Izrael pozdĺž prielavu systém „zadržiavacích okopov“, nazývaný aj Bar Levova línia⁵. Egyptský útok na Sinajský polostrov začalo letectvo s 240 bojovými strojmi, ktorých hlavným terčom sa stali izraelská PVO, komunikačné uzly a veliteľské stanovišťa. Následne postupovala motorizovaná pechota za podpory vzdušných výsadekov v tyle Izraela. Brilantným spôsobom a s ukážkovým prevedením sa egyptská technika dostala cez pieskové duny Izraelskej strany prielavu, kedy pomocou vysokotlakových vodných diel Egyptania vytvorili bezpečné prechody a v podvečer už pontónmi prechádzala na stranu Izraela aj ťažká technika. Proti egyptským tankovým jednotkám a pechote stála v obrane Izraela len jedna tanková divízia s jednou vysunutou brigádou (prevaha techniky a samotných vojakov bola počas prvého útoku 36:1 v prospech Egypta). Toto egyptské prekonanie Suezského prielavu, ktorému predchádzal celý proces klamlivých krokov, sa dodnes považuje za **najlepšie zvládnutú operáciu** v dejinách vojenstva [3]. Pohľad na egyptské jednotky prekonávajúce Suezský prielav ponúka obr.3 [9] a obr.4 [3].

Obr.3: Egyptské jednotky prekonávajú Suezský prielav

Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jomkipursk%C3%A1_l%C3%ADna

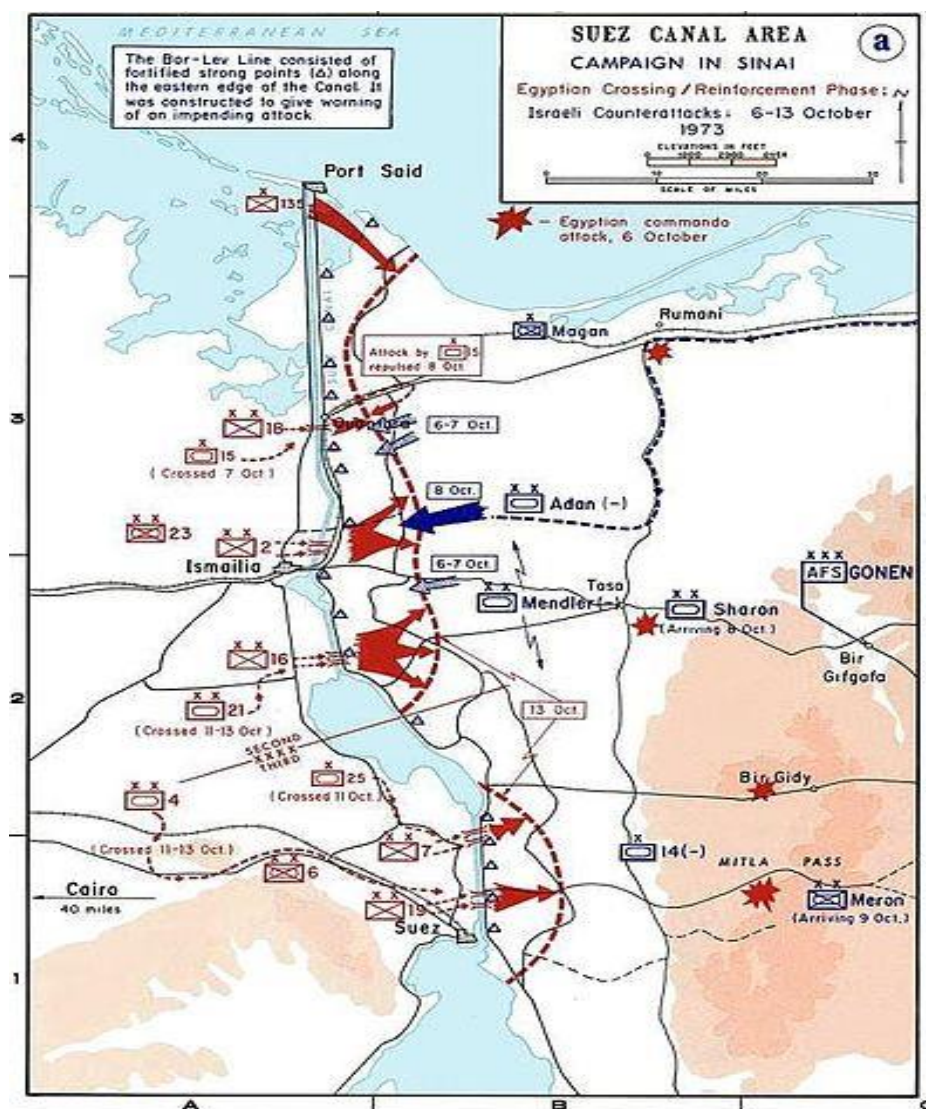
⁵ Bar Levova línia nielenže postup egyptských vojsk dostatočne nespomalila, ale komplikovala aj činnosť izraelských vojsk pri vyslobodzovaní vlastných jednotiek, ktoré ostali počas nasledujúcich bojov v obkľúčení.

Obr. 4: Egyptské jednotky si vytvárajú prechod pieskovými dunami pomocou vysokotlakových čerpadiel

Zdroj: Dunstan, S. Válka Jom Kippur 1973: Sinaj. Praha: Grada Publishing 2009. 96 s.

V neskorých nočných hodinách už mali Egyptania a Sinajskom polostrove asi 90 tisíc vojakov, 800 tankov a v hĺbke 8 kilometrov budovali obranné postavenia a postupne vytvárali zabezpečovacie koridory. Izraelská tanková divízia utrpela chaotickými protiútokmi asi dvoj tretinové straty a letectvo dostalo po ťažkých stratách rozkaz držať sa v bezpečnej vzdialenosti od egyptskej protiletadlovej obrany (približne 10 km vnútorne od priepľavu). Po čiastočnej mobilizácii a následnom posilnení pozícií sa Izraelcom podarilo situáciu stabilizovať a zaujať obranné postavenia. V tretí deň vojny dostal rozkaz veliteľ severnej izraelskej divízie vyslobodiť obkľúčených spolubojovníkov. Táto operácia skončila pre Izraelcov fiaskom. **Dôvodom** sa opäť (ako na severnom fronte Golanských výšin) stal samotný **útok tankovými jednotkami bez podpory delostrelectva a pechoty**. O nezmyselné protiútoky sa aj napriek prísnemu zákazu Generálneho štábu neúspešne pokúšal veliteľ divízie gen. Šaron. Izraelské jednotky dostali prísne rozkazy zotrvať v obranných pozíciách bez možnosti realizovať akýkoľvek protiútok. Zlom nastal 10. 10., kedy prešli egyptské vojská do útoku, dostali sa mimo dosah svojho protiletadlového dáždnika a následným zásahom izraelského letectva utrpeli veľké straty. Ďalší vývoj udalostí ovplyvnilo už spomínané rozhodnutie vrchného velenia armády a politických špičiek presunúť hlavné bojové úsilie na Golanské výšiny [3]. Grafické znázornenie situácie na Sinajskom bojisku v období 6. – 13. októbra 1973 podáva obr.5 [9].

Obr. 5: Situácia na Sinajskom bojisku 6. – 13. októbra 1973

Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jomkipursk%C3%A1_v%C3%A1lka

Dňa 14. októbra zaútočili egyptské jednotky na celej šírke frontu, kde zvedli kruté boje s precízne vybudovanou branou prostredníctvom izraelských tankov. Počas tejto bitky bolo nasadených viac ako **2000 tankov**, čo bolo **najviac od tankovej bitky pri Kursku** v II. Svetovej vojne. Po druhej neúspešnej vlně útoku však egyptská armáda chaoticky ustupuje. Pri ďalšom protiútoke pripravila Izraelci Egyptanom pascu, kde zasadili egyptským tankom zdrvivúci úder. V tejto fáze bitky Izraelci s vynikajúcimi výsledkami nasadili americké protitankové rakety TOW a bojové lietadlá skyhawk. Hlavnou príčinou tohto víťazstva však bola **zmena taktiky** izraelských vojsk, kedy boli tankové jednotky **posilnené o motorizovanú pechotu**, ktorá likvidovala egyptskú pechotu, prevažne strelcov operátorov PTRS Maljutka. Významnú úlohu zohrali americké dodávky materiálu (nedostatkovým

a Američanmi dovážaným materiálom sa stala najmä tanková munícia) Toto víťazstvo bolo umocnené izraelským pozemným protiútokom za stálej podpory letectva. Tento zlomový moment sa stal pre egyptskú armádu morálnym klincom do rakvy a znemožnil Egyptu vykonať ďalší protiútok. Ich straty sa rátali na 270 tankov, pričom Izrael stratil len 6 [3].

V desiaty deň vojny zahájili Izraelci operáciu pod názvom *Gazela*, ktorej cieľom malo byť prekročenie Suezského priepľavu a následná likvidácia egyptskej protiletadlovej obrany. Ženisti mali vytvoriť pontónový prechod Suezským kanálom a samotnú operáciu malo vykonať opäť tankové vojsko za podpory pechoty. Izraelský postup napriek predchádzajúcemu víťazstvu uviazol v lokálnych konfliktoch. Tie sa miestami prehlbovali do ťažších bojov (pri tzv. *Čínskej farme*), takže celá operácia prekročenia priepľavu sa zdžžala až do 12. dňa (17. októbra). Postupným nasúvaním techniky na západnú stranu sa izraelské pozície posilňovali.

V piatok, 19. októbra Egyptania nasadili svoje posledné zálohy. Napriek tomu Izraelci obsadili letisko *Fajíd* a zlepšili si tak zásobovacie možnosti. Hlavným cieľom aj naďalej ostala likvidácia egyptskej protiletadlovej obrany pre zabezpečenie podpory izraelského letectva.

Prvý deň prímeria, dohodnutého na 22. októbra, pokračovali ťažké boje o dobytie Suez. Následne v druhý stanovený deň prímeria, dňa 24. októbra, sa izraelské vojská opäť snažili o odrezanie mesta Suez a Káhiry. Útok predchádzalo neúspešné bombardovanie, ktoré bolo realizované počas hmly. Zbytočným a neúspešným sa ukázal aj útok pechoty, ktorý nepriniesol územné zisky a stal sa tak záverečným debaklom izraelskej armády. Vo štvrtok 25. októbra vstúpilo do platnosti tretie definitívne prímerie a vojna na Sinaji sa skončila.

ZHODNOTENIE VEDENIA BOJA

Izrael v tejto vojne doplatil na ľahké víťazstvo v predchádzajúcej Šesťdňovej vojne. Bol si vedomý a istý toho, že arabské štáty sú natoľko oslabené, že hrozbu vojny nevidel ani vtedy, keď Egypt a Sýria zhromažďovali svoje armády priamo na jeho hraniciach. Izraelským vojenským velením navrhovaná kompletná mobilizácia bola politicky zúžená aspoň na čiastočnú. Svojím spôsobom utžžila fiasco aj izraelská tajná služba, ktorá nedokázala odhaliť skutočné zámery protivníka. Situáciu na izraelskej strane značne sťažovalo použitie tankových vojsk bez podpory pechoty a mechanizovaných jednotiek, ktoré by účinne ničili protivníkovu silu vyzbrojenú účinnými ručnými protitankovými zbraňami (RPTZ) RPG-7 a PTRS 9M14M Maljutka, ktorá so svojou priebojnosťou 400 mm dokázala ničiť všetky

dovtedy vyrobené tanky. Izraelská technika nebola vybavená prístrojmi na nočné videnie, čo umožňovalo nepozorované priblíženie sa protivníka na vzdialenosť dostrelu RPTZ. Takýmto spôsobom vedenia operácií Izrael doslova hazardoval so životnosťou samotných tankových jednotiek. K víťazstvu značnou mierou prispeli banálne situácie na severnom fronte (napr. predčasný návrat veliteľa 53. práporu zo svadobnej cesty) a intuitívne rozhodnutie veliteľa 7. tankovej brigády, ktorá pôsobila v južnej časti Izraela a chystala sa na boj v púštnych podmienkach Sinajského polostrova. Ten ešte pred vojnou vyslal svojich veliteľov rôť na rekognoskáciu terénu na Golanské výšiny, kde bola neskôr brigáda nasadená. Pri nasadení letectva sa Izrael až príliš spoliehal na svoju dominanciu a podcenil Sovietsku modernú PVO. Podpora pozemných jednotiek bola v tomto prípade odkázaná na slabé delostrelectvo. Po ukončení vojny bola pre kritiku armády zriadená tzv. *Agranatova komisia*, ktorej výsledky stáli premiérku Goldu Meirovú a ministra obrany Moše Dajana politické kreslo. Komisia dala naopak za pravdu veleniu armády v zastúpení generálom Elazarom.

Arabi v prvých dňoch vojny ťažili zo skvelého utajenia a naplánovania celého útoku na Izrael. S pomocou Sovietov dôkladne vyhodnocovali taktiku protivníka a tomu prispôbovali plánovanie svojich operácií. Majstrovsky zvládli prekročenie Suezského prieplavu, boli schopní disciplinované (nie však do záveru vojny) využívať sovietsky protiletadlový dáždnik a účinne ničili izraelské tanky RPTZ a PTRS. Chybou možno bolo to, že po prekročení prieplavu nepokračovali mohutným útokom do vnútrozemia Izraela, ale uspokojili sa s navrátením územia strateného počas Šesťdňovej vojny. Toto rozhodnutie samozrejme záviselo od dosahu protiletadlového dáždnika.

NÁSLEDKY JOKIPPURSKEJ VOJNY

V tejto konečnej, nevojenskej, fáze konfliktu, zohrala hlavnú úlohu medzinárodná diplomacia. Takt tejto hre udával americký štátny tajomník Henry Kissinger, ktorý v januári 1974 „dosiahol“ dohodu medzi Izraelom a Egyptom, v ktorej sa Izrael zaviazal stiahnuť zo východného brehu Suezského prieplavu až do vzdialenosti 32 kilometrov. Egypt sa následne zaručil vyčleňovať v tejto oblasti vopred dohodnuté vojenské jednotky a obnoviť prevádzku v prieplave [6].

V máji 1974 sa Kissingerovi podarilo uzavrieť dohodu medzi Sýriou a Izraelom o tzv. *Odpútaní vojsk*, ktorá sa rodila veľmi komplikovane. Po dlhom váhaní Izrael pristúpil na stiahnutie jednotiek na líniu z roku 1967 a odstúpil tak územie o šírke približne 8 kilometrov, ktoré sa neskôr stalo kontrolovaným pásmom jednotkami OSN. Napriek tomu sa tento kúsok

sledovaného územia dostal pod formálnu správu Sýrie. Dohoda o odpútaní vojsk následne umožnila dlho očakávanú výmenu vojnových zajatcov. V októbri 1974 a počas summitu arabských zemí v Maroku sa delegovala OOP (Organizácia za oslobodenie Palestíny) za jediného legitímneho reprezentanta a hovorcu Palestíny. Po ukončení bojov nastalo bilancovanie strát na ľudských životoch a vojenskej technike, sumarizované v tab.2 [Vlastný zber informácií z použitej literatúry].

Tabuľka 2 Prehľad strát na životoch a tankoch Jomkippurskej vojny

	mŕtvi	ranení	stratené tanky
Egypt	5000	2000	1100
Sýria	3100	6000	1150
Jordánsko	23	77	50
Irak	278	898	200
Izrael	2838	8800	840

Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Jomkipursk%C3%A1_vojna

Editor: Juraj Kešer'

Z vojenského hľadiska sa víťazom vojny stal Izrael. Nielen že se mu podarilo zachovať vlastné územie, ale v závere ešte dokázal územie získať, avšak za cenu nezmyselných strát. Z hľadiska politického a globálneho sa skončila Jomkippurská vojna remízou s miernym víťazstvom arabských krajín. Udalosti konfliktu naznačujú, že Izrael už nemá v regióne dominantné vojenské postavenie. Na politickej úrovni sa víťazom stal Egypt, ktorý počas diplomatických jednaní docielil svoj prvotný zámer stiahnutia sa izraelských vojsk zo Sinajského polostrova. Z pohľadu súboja geopolitických hegemonov zaznamenal stratu Sovietsky zväz, pretože po Jomkippurskej vojne sa začal Egypt východnému bloku vzdávať a nastúpil na cestu zbližovania sa s USA. Výsledok tohto obratu potvrdzuje aj podpísanie izraelsko-egyptskej mierovej dohody v roku 1978.

ZÁVER

Jomkippurská vojna znamenala pre obe strany obrovské materiálne a ľudské straty. Arabskí susedia Izraela si konečne uvedomili, že aj napriek svojej vojenskej „výhre“ hmotne stratili v porovnaní s Izraelom veľmi veľa. Na politickej úrovni však dosiahli svoje zámery a prívržencom Izraelského štátu sa ekonomicky pomstili. V každom prípade v jedenásty deň vojny, 16. októbra 1973, sa arabskí členovia OPEC dohodli na zvýšení ceny ropy o 70 %.

Ako vojnový konflikt pokračoval, 19. októbra vyhlásila Líbya úplné embargo na dovoz ropy do Spojených štátov a 20. októbra sa pridala aj Saudská Arábia. Okrem toho Saudská Arábia ohlásila zníženie svojej produkcie ropy o 20 % mesačne. Po podpísaní prímeria medzi Izraelom a jeho arabskými susedmi sa arabskí členovia OPEC dohodli na zastavení dodávok ropy do krajín, ktoré v „Jom Kippurskej“ vojne podporili Izrael. Dodávky ropy boli okrem USA zastavené Juhoafrickej republike, Portugalsku a Holandsku. Dňa 5. novembra sa arabskí členovia OPEC znovu dohodli na 25 % znížení ťažby ropy a následne 25. decembra zvýšili arabskí producenti, s výnimkou Iraku, cenu za barel (159 litrov) o 70 % až dovtedy, kým sa Izrael nestiahne z územia, ktoré obsadil v Jomkippurskej vojne a neuzná práva Palestínčanov na ich štát.

LITERATÚRA

- [1] BUČKA, P., MIKLUŠ, M. Vojensko-technická podstata nového integrovaného systému protiraketovej obrany. Liptovský Mikuláš 2014, Akadémia generála Milana Rastislava Štefánika, in Vojenské Reflexie, ročník IX, číslo 1/2014, 160 s ISSN 1336-9202
- [2] DUNSTAN, S. *Válka Jom Kippur 1973: Golanské výšiny*. Praha: Grada Publishing 2008. 96 s. ISBN 978-80-247-2378-5.
- [3] DUNSTAN, S. *Válka Jom Kippur 1973: Sinaj*. Praha: Grada Publishing 2009. 96 s. ISBN 978-80-247-2883-4.
- [4] WANNER, J. 2002. *Krvavý Jom Kippur*. Praha: Vydavatelství Libri 2002. 356 s. ISBN 80-7277-121-3.
- [5] Sun-Tzu - zakladateľ manévrového vojnového umenia. (1997) Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. Bratislava. Vojenská informačná a tlačová agentúra 1997. 38 s.
- [6] Arabsko – izraelský konflikt (4). (2003) Dostupné na: http://www.valka.cz/clanek_1018.html
- [7] Jomkippurská vojna. (2003) Dostupné na: <http://encyklopedia.sme.sk/c/1122968/jomkippurska-vojna.html>
- [8] Jomkipurská válka. (2012) Dostupné na: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/jomkipurska-valka/>
- [9] Jomkippurská válka. (2016) Dostupné na: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jomkipursk%C3%A1_v%C3%A1lka
- [10] Ropa a vojna. (2008). Dostupné na: <http://www.milost.sk/logos/clanok/ropa-a-vojna>

Recenzent:
Ing. Štefan GANOCZY, PhD.

RECENZIA VYSOKOŠKOLSKÉJ UČEBNICE

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA KONFLIKTOV

Autori: KAZANSKÝ, Rastislav – IVANČÍK, Radoslav

Banská Bystrica: Belianum – Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici,

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, 2015.

224 s. ISBN 978-80-557-0857-7

Recenzent: MELKOVÁ, Michaela

Interná doktorandka na Katedre bezpečnostných štúdií Fakulty politických vied
a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici,

e-mail: michaela.melkova@umb.sk

Pred začiatkom akademického roku 2015/2016 vydala Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici novú vysokoškolskú učebnicu „Teoretické východiská skúmania konfliktov“, ktorej autormi sú doc. PhDr. Rastislav Kazanský, PhD. a plk. gšt. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. Ide o renomovanú dvojicu autorov s bohatou publikačnou činnosťou zahŕňajúcou viacero vedeckých monografií, vysokoškolských učebníc, vedeckých štúdií a niekoľko desiatok vedeckých a odborných článkov v slovenskom i v anglickom jazyku, v ktorých sa zaoberajú najmä problémami bezpečnosti a obrany štátu, medzinárodného krízového manažmentu, možnosťami riešenia kríz a krízových situácií a pod. Vo svojej najnovšej publikácii sa primárne venujú otázkam skúmania konfliktov.

Výber témy vysokoškolskej učebnice bol podľa autorov ovplyvnený hlavne tým, že *„konflikty sprevádzajú existenciu človeka a ľudskej spoločnosti od jej počiatkov a stretávame sa s nimi počas celých ľudských dejín. Zjednodušene možno skonštatovať, že tak ako sa vyvíjala a menila naša spoločnosť a podmienky života ľudí, tak sa vyvíjali a menili aj konflikty. Zo širšieho uhla pohľadu možno povedať, že tak ako sa postupne v priebehu historického vývoja ľudstva vyvíjali aktivity jednotlivcov alebo skupín zamerané alebo nasmerované voči inému jednotlivcovi alebo skupine kvôli nesúladu pri uspokojovaní ich*

potrieb, rozdielom medzi ich záujmami alebo nezhodným tendenciám v ich vzťahoch, či už z politických, majetkových, náboženských, národnostných, rasových alebo z akýchkoľvek iných dôvodov, tak sa postupne menila aj politická, ekonomická, sociálna a fyzická podstata, povaha, príčiny a dôsledky konfliktov.“ (Kazanský, Ivančík, 2015, s. 8)

Obsahovo je recenzovaná publikácia rozdelená na niekoľko ucelených častí, ktoré tvoria predslov, päť nosných kapitol, záver a zoznamy obrázkov, tabuliek a grafov, použitej literatúry a zdrojov a skratiek uvádzaných v texte. V samotnom závere sa nachádza menný a vecný register.

V predslove vysokoškolskej učebnice autori, okrem iného, vysvetľujú, že *„ozbrojené konflikty nie sú žiadnou novinkou, ale predstavujú nedeliteľnú súčasť vývoja ľudstva od jeho vzniku až po súčasnosť, a že najmä medzištátne a vnútroštátne ozbrojené konflikty, bez ohľadu na príčinu ich vzniku, patria medzi (nielen) dnešné najvážnejšie bezpečnostné hrozby.“* (Kazanský, Ivančík, 2015, s. 6)

V prvej kapitole recenzovanej publikácie sa autori Kazanský a Ivančík zaoberajú historickým vývojom názorov a teórií o konfliktoch. *„Tie sa totiž z dôvodu ich násilného charakteru, množstvu priamych a nepriamych obetí, vzrastajúcej deštruktívnej sile a obrovským ľudským, finančným, materiálnym a ekologickým škodám, stali jedným z najintenzívnejšie vnímaných problémov vtedajšieho i súčasného sveta. To bolo aj dôvodom, prečo sa problémami konfliktov (vojen), násilia a mieru už od dôb antiky zaoberali nielen mnohí slávni vojvodcovia a významní panovníci, ale aj mnohí význační myslitelia, učitelia, filozofovia, politici a vedci, ktorí sa ich snažili opísať, vysvetliť, pochopiť a hodnotiť.“* (Kazanský, Ivančík, 2015, s. 11) V jednotlivých podkapitolách tak autori prinášajú čitateľom cenné informácie o tom, ako sa postupne v priebehu evolúcie ľudskej civilizácie vyvíjali názory na konflikty a ako sa postupne formovali rôzne názorové prúdy a teórie o príčinách konfliktov, možnostiach ich riešenia alebo celkového odstránenia zo života ľudskej spoločnosti.

Druhá kapitola je venovaná predovšetkým vymedzeniu základných pojmov ako sú konflikt, vojna, násilie, nátlak, kríza, medzinárodná kríza alebo krízová situácia či krízový stav, ktoré predstavujú nevyhnutné teoretické východisko pre skúmanie konfliktov, pre spracovanie ich charakteristiky, definície, typológie, klasifikácie, dynamiky, funkcií, ako aj pre určenie a rozdelenie príčin ich vzniku alebo spracovanie návrhov možností ich riešenia. Autori v tejto súvislosti upozorňujú, že *„vymedzenie a definovanie základných pojmov v prípade konfliktov nie je vôbec jednoduchá záležitosť, pretože ide o veľmi zložitý*

a multidimenzionálny sociálny jav výrazne zasahujúci do takmer všetkých sfér života ľudskej spoločnosti“. (Kazanský, Ivančík, 2015, s. 68)

V tretej kapitole autori spočiatku riešia jeden z najzávažnejších problémov, s ktorým sa možno stretnúť pri výskume konfliktov – neexistenciou unifikovanej a všeobecne platnej definície konfliktu. A to aj napriek tomu, že pojem konflikt sa dnes používa pomerne veľmi často, najmä v politike, v oblasti bezpečnosti a obrany, v medzinárodných vzťahoch alebo v žurnalistike, v rôznych správach, reportážach alebo komentároch, v rámci informovania divákov a poslucháčov prostredníctvom masmédií, ale aj v bežných rozhovoroch obyčajných ľudí. Pritom v odbornej literatúre sa môžeme stretnúť s pomerne veľkým počtom rôznych definícií konfliktov, z ktorých niektoré sa používajú častejšie, niektoré menej často, a niektoré sa okrem konkrétnej publikácie, v ktorej sú uvedené, nepoužívajú takmer vôbec. Ako uvádzajú Kazanský a Ivančík, *„vyplýva to nielen z toho, že konflikt predstavuje veľmi zložitý a multidimenzionálny sociálny jav, ale aj z toho, ako na problematiku konfliktov nazerajú autori jednotlivých definícií. Z iného uhla pohľadu sa totiž na konflikt díva vojak, inak politik, inak politológ, inak sociológ a inak ekonóm alebo bezpečnostný expert. Odlišný pohľad na konflikt je tiež ovplyvnený tým, aké osobné skúsenosti majú jednotliví odborníci s konfliktom alebo národy či krajiny, z ktorých pochádzajú, alebo v ktorých výskum konfliktov prebieha.“* (Kazanský, Ivančík, 2015, s. 96) Aj preto tvorcovia v publikácii ponúkajú čitateľom viacero používaných definícií konfliktov od viacerých autorov z rôznych oblastí spoločenského života alebo rôznych vedných odborov a súčasne pripájajú vlastnú definíciu konfliktov.

V ďalších podkapitolách tretej kapitoly autori riešia problematiku analýzy, základných fáz a dynamiky konfliktov, v ktorých ponúkajú čitateľom množstvo odborných informácií, ktoré pomôžu i nezainteresovaným čitateľom lepšie pochopiť predmetnú problematiku.

Štvrtá kapitola učebnice je venovaná klasifikácii, typológii a príčinám konfliktov. V prvej podkapitole sú riešené otázky rozdelenia konfliktov podľa a) umiestnenia konfliktu v medzinárodnom systéme a aktérov konfliktu, b) prostriedkov použitých v konflikte, a c) predmetu sporu (nezlučiteľnosti záujmov). V druhej podkapitole sa Ivančík s Kazanským, okrem predstavenia niekoľkých typov konfliktov, venujú výskumu charakteru, pozadia, prostredia, súvislostí, aktérov a povahy konfliktov. V tretej podkapitole zasa rozoberajú príčiny konfliktov, a to z pohľadu príčin spočívajúcich a) v človeku ako individuálnej bytosti, b) v správaní ľudí, a c) v štrukturálnych záležitostiach. Zároveň rozoberajú príčiny politických, etnických i náboženských konfliktov a konfliktov o prírodné zdroje.

V piatej kapitole sa autori spočiatku zaoberajú problémami zbraní, zbrojenia a rastu vojenských výdavkov. V tejto súvislosti uvádzajú, že *„vlastníctvo účinnej zbrane po dlhé stáročia predstavovalo jednu zo základných podmienok zaistenia prežitia, pretože zbraň svojmu majiteľovi slúžila jednak ako prostriedok na odstrašenie prípadného nepriateľa a jednak ako nástroj na svoju obranu, prípadne útok. Podobné je to aj so štátmi. Tie sa snažia v anarchisticky usporiadanom medzinárodnom systéme, v ktorom neexistuje žiadna nadriadená inštitúcia, zaistiť svoju bezpečnosť (odstrašiť nepriateľa) najmä zbrojením, modernizáciou svojich armád a uzatváraním koalícií, bilaterálnych či multilaterálnych medzinárodných zmlúv alebo dohôd.“* (Kazanský, Ivančík, 2015, s. 172)

Keďže s problematikou konfliktov nesúvisia len problémy zbrojenia a zvyšovania vojenských výdavkov vo svete (čo autori dokumentujú na viacerých grafoch a tabuľkách), autori zároveň v kapitole riešia aj bezprostredne súvisiace otázky odzbrojenia a kontroly zbrojenia. Zaoberajú sa pritom nielen konkrétnymi opatreniami (bilaterálnymi či multilaterálnymi zmluvami, dohodami, dohovormi a pod.) vedúcimi k odzbrojeniu alebo ku kontrole zbrojenia, ale súčasne aj teoretickými problémami spojenými s vymedzením a definovaním súvisiacich pojmov. Dodávajú, že *„práve odzbrojenie a kontrola zbrojenia patria k prostriedkom, ktoré vedú k narušeniu pretekov v zbrojení, ktoré následne vedú k stupňovaniu konfliktu. Odzbrojenie a kontrola zbrojenia môžu významne znížiť nebezpečenstvo vypuknutia vojny nielen odstránením niektorých jej nástrojov, ale súčasne, čo je možno dôležitejšie, aj prostredníctvom otvorenia nových komunikačných kanálov, rozvíjaním dôvery vzbudzujúcich postojov a znižovaním vzájomného ohrozenia podpisom a overovaním vzájomných dohôd o zbrojení“*. (Kazanský, Ivančík, 2015, s. 191)

V závere recenzovanej publikácie autori opätovne zdôrazňujú, že konflikty sprevádzajú vývoj ľudstva od jeho vzniku až po súčasnosť, pričom dodávajú, že to vyplýva najmä z toho, že na svete ani v minulosti, ani v súčasnosti a s najväčšou pravdepodobnosťou ani v blízkej budúcnosti nebude existovať žiadny vyšší sudca, rozhodca alebo nadriadený orgán, ktorý by zaistil bezpečnosť a ochranu oprávnených záujmov jednotlivých štátov. Štáty sú tak nútené zaistiť si svoju bezpečnosť, obranu, slobodu, nezávislosť, integritu a ochranu svojich politických, ekonomických, bezpečnostných, energetických a ďalších záujmov samé.

V úplnom závere tvorcovia učebnice vyjadrujú nádej, že *„ľudstvo časom nájde (a že to nebude trvať príliš dlho) alternatívne mierové spôsoby zaistenia ekonomického rastu, bohatstva a blahobytu, a že na riešenie politických, hospodárskych, sociálnych,*

environmentálnych, religiózných a ďalších sporov a problémov bude namiesto vojenských prostriedkov využívať výhradne mierové nástroje, a vízia trvalého mieru sa tak časom stane realitou.“ (Kazanský, Ivančík, 2015, s. 197)

Celkovo možno na záver zhodnotiť, že recenzovaná vysokoškolská učebnica autorov Rastislava Kazanského a Radoslava Ivančíka je vysoko aktuálna, originálna a má veľký význam pre lepšie pochopenie teórie medzinárodných vzťahov a národnej i medzinárodnej bezpečnosti a uvedomenie si úzkej prepojenosti problematiky konfliktov so súčasnými globálnymi problémami ľudstva. Oceňujem tiež spôsob akým autori veľmi vhodne sumarizujú doterajšie poznatky, ako sa opierajú o údaje renomovaných výskumných inštitúcií a tiež to akým spôsobom prinášajú a objasňujú nové, aktuálne zistenia a informácie z predmetnej oblasti.

V úplnom závere svojej recenzie si dovoľujem vyzdvihnúť využitie štandardných i špecifických metód vedeckého výskumu autormi, čo sa pozitívne prejavilo nielen na dosiahnutých výsledkoch a naplnení stanovených cieľov publikácie, ale zároveň významným spôsobom zvýšilo teoretický i praktický prínos hodnotenej publikácie. Vysokoškolská učebnica predstavuje značný informačný potenciál nielen pre výučbu študentov vo všetkých troch stupňoch vysokoškolského štúdia alebo pre spracovanie záverečných bakalárskych, diplomových a dizertačných prác študentov, ale aj databázu vhodnú pre odborníkov z oblasti bezpečnosti, medzinárodného krízového manažmentu a medzinárodných vzťahov, ako aj ďalších príbuzných vedných disciplín.

RECENZIA ODBORNEJ KNIHY

TVORBA VOJENSKÝCH KONCEPCÍ: HISTORIE A SOUČASNOST

Autori: PIKNER, Ivo – ŽILINČÍK, Samuel

Powerprint, s. r. o., Brandejsovo nám. 1219/1, 165 00 Praha Suchbát, ol,

Vydanie prvé. Praha 2015,

75. str. ISBN 978-80-87994-75-7,

Recenzent: ZONA, Pavel, Ing. Ph.D.

Odborný asistent na Katedre vojenského umenia, Fakulty vojenského leadershipu,

Univerzita obrany Brno,

e-mail: pavel.zona@unob.cz

Odborná kniha „Tvorba vojenských koncepcí: Historie a současnost“ je jedním z výstupů projektu na rozvoj organizace s názvem „Možnosti využití vojenské historie v přípravě vojenských profesionálů k formování požadovaných osobních vlastností“. Cílem této publikace je prezentovat výsledky výzkumu a poskytnout základní představu o teorii a praxi v oblasti vojenských koncepcí a jejich poslání a vztahu k řízení výstavby, rozvoje a použití ozbrojených sil. Při tvorbě odborné knihy byly využity patřičné vědecké metody vhodné pro tento typ práce, jejichž aplikace se v jednotlivých kapitolách liší. Na zhruba sedmdesáti stranách autoři předkládají materiál, který vhodně doplňuje mezeru mezi odbornými publikacemi podobného zaměření.

Na základě analýzy dostupných materiálů jsou v první kapitole charakterizovány teoretické přístupy k tvorbě vojenských koncepcí. Je zde poukázáno na fakt, že pojem koncepce je těžko uchopitelný a v obecné rovině má několik značně odlišných výkladů. Následně je zde na základě syntézy poznatků představena základní typologie a hierarchie vojenských koncepcí. Podle autorů se mohou dělit podle různých kritérií, např. podle typu mise (operace), druhu sil, účelu, operačního prostředí, časového kritéria, stupně rozpracovanosti apod. Zároveň však uvádějí, že rámci NATO a jeho jednotlivých členských států nejsou ujednány názory na dělení vojenských koncepcí. V první kapitole jsou zároveň

definovány jednotlivé kategorie vojenských koncepcí podle jejich významu a zaměření (institucionální, operační, funkční, integrující). Odpovídající pozornost je věnována i výchozím podmínkám a metodám tvorby koncepcí v ČR a v rámci NATO. V závěru kapitoly je konstatováno, že pro tvorbu a aktualizaci vojenských koncepcí jsou klíčovým bodem východiska, důvody pro tvorbu a jasné zadání, tedy nastavení rámce, výchozích podmínek a objasnění cíle, který má koncepce naplnit. První kapitola tak vytváří teoretický rámec problematiky pro pochopení kapitoly následující. Plyne z ní, že oblast tvorby, klasifikace a využití koncepcí v AČR, ale i v rámci zemí NATO je velmi rozsáhlá, nejednotná a obtížně uchopitelná. Zaslouhuje tedy mnohem větší pozornost než je jí dosud věnována.

Druhá kapitola je zaměřena na nejvýznamnější operační koncepce, které byly dosud aplikovány a které ovlivnily výstavbu, rozvoj a následné použití ozbrojených sil ve válkách a konfliktech. U jednotlivých příkladů vojenských koncepcí jsou popsány důvody jejich vzniku a přístupy a faktory ovlivňující jejich tvorbu. Autoři v této kapitole zaměřili svou pozornost především na operační koncepce a výsledky jejich aplikace v konfliktech. Především na okolnosti vzniku jednotlivých koncepcí a poukázat na problémy spojené s jejich vývojem a využitím v praxi. Kapitola objasňuje francouzský Plán XVII, německý Schlieffenův plán a Blietzkrieg a sovětskou koncepci hlubokých útočných operací. Následně je podrobně rozebrán vývoj americké koncepce AirLand Battle se zaměřením na kontext, důvody a vlivy na provázející její vznik, jakož i dopady této koncepce na další technologický vývoj zbraňových systémů. V závěru kapitoly je koncepce AirLand Battle posouzena z pohledu praxe na příkladu operace Desert Storm. Z hlediska využití pro predikci budoucího vývoje v rámci tvorby koncepcí je nejzajímavější a dá se říci nosnou částí druhé kapitoly stát pojednávající o vzájemných vazbách tvorby koncepcí a rozvoji technologií. Ty se začaly zásadně měnit se vznikem TRADOC v rámci US Army. Bohužel však v této kapitole autoři nevěnovali více pozornosti právě vzniku a významu této instituce při tvorbě a aplikaci koncepcí a doktrín v rámci ozbrojených sil USA od konce sedmdesátých let do současnosti. Z hlediska faktů uvedených v kapitole působí trochu rozporuplně myšlenka uvedená v dílčím závěru kapitoly, že vítězství v Zálivu bylo umožněno nejen novou doktrínou, ale i použitím nových zbraňových systémů, které byly vyvinuty právě na základě nové koncepce.

V poslední, třetí kapitole, jsou rozebrány současné přístupy k tvorbě vojenských koncepcí. Kapitola charakterizuje místo a úlohu vojenských koncepcí v procesu obranného plánování a ukazuje možný přístup k procesu jejich tvorby. Z hlediska zaměření knihy a předpokládané cílové skupiny čtenářů jsou nejzajímavější části třetí kapitoly ty, ve kterých

autoři rozebírají vztah vojenských koncepcí a dalších řídicích dokumentů v rámci resortu obrany (strategie obrany stáru, strategie výstavby a rozvoje atd.) Dále vazby mezi koncepcemi a vojenskými doktrínami, zásady, cyklus a proces tvorby koncepcí. V závěru kapitoly je uveden příklad tvorby koncepce v oblasti kybernetické bezpečnosti. Na něm je ukázán plně funkční, provázaný a systémový přístup k tvorbě strategického dokumentu. Při jeho tvorbě byly alianční a nadnárodní úrovně byly převzaty principy, zásady, ale i zkušenosti z problémových oblastí, které byly v další fázi jeho tvorby implementovány do dokumentů na národní úrovni. Následně rezort obrany vytvořil vojenskou koncepci, která zabezpečuje naplnění základního poslání ozbrojených sil v kyberprostoru jako součásti operačního prostředí.

Tato publikace je určena odborníkům, kteří se zabývají tvorbou vojenských koncepcí v rezortu obrany. Dále je určena i pro odbornou veřejnost, a to především pro rozšíření znalostí a získání představy, jak důležitý je systémový a procesní přístup k tvorbě vojenských koncepcí. Kniha ukazuje na nutnost systémového přístupu při tvorbě koncepcí, a to nejen ve vztahu k procesům, ale i ve vztahu k výstavbě a rozvoji ozbrojených sil institucionální koncepce).

Publikace je logicky členěná do kapitol a podkapitol. Texty v knize jsou vhodně doplněny tabulkami, obrázky a schémata, které zvyšují její kvalitu a přehlednost a uchopitelnost. Přestože se jedná o vědeckou publikaci, jde o čtivý, zajímavý a v mnoha případech i „vyzývavý“ materiál, který v odborných kruzích dosud chyběl.

Publikace „Tvorba vojenských koncepcí: Historie a současnost“ se zabývá problematikou, která je v rámci České republiky, ale i v rámci jednotlivých států oblastí, ve které jsou sice teoretické zásady částečně položeny, ale jejich praktická aplikace zatím pokulhává. Jedná se tudíž o stěžejní materiál, jehož pochopení, ale především předpokládaná diskuze o něm může výrazně přispět k vytvoření podmínek k systematizaci tvorby koncepcí a doktrín v rámci AČR a možná i v rámci NATO. V tom případě by bylo záhodno vytvořit a vydat anglickou transkripci této publikace. Autoři chtěli vytvořit publikaci určenou pro odborníky zabývající se zpracováním tvorbou koncepčních a doktrinálních dokumentů v rámci AČR v souladu s požadavky na vedení budoucích operací a to se jim povedlo. Nezbyvá než doufat, že se jí dostane patřičné pozornosti především u té části předpokládaného spektra čtenářů, která má rozhodující slovo při tvorbě vojenských koncepcí ve vztahu k budoucímu použití sil.

VOJENSKÉ REFLEXIE

VOJENSKÉ VEDECKO-ODBORNÉ PERIODIKUM

Informácie pre autorov:

1. Príspevky musia byť spracované písmom „Times New Roman“, veľkosťou písma „12“, s riadkovaním „1,5“ v MS WORD.
2. Nadpis príspevku, nadpis abstraktu a nadpisy kapitol zvýraznite „tučným písmom „B“ bold.
3. Pod názvom príspevku uveďte meno, priezvisko a pracovisko autora.
4. Následne uveďte stručný abstrakt príspevku a kľúčové slová.
5. V záujme prehľadnosti čleňte príspevky do kapitol.
6. Odkazy uvádzajte pod čiarou na konci strany, resp. bibliografické odkazy (použité pramene) na konci príspevku pod hlavičkou „BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY“, „LITERATÚRA“, alebo „BIBLIOGRAPHY“.
7. Príspevky (korešpondenciu) posielajte na e-mailovú adresu redakcie/editorial board: pavel.bucka@aos.sk, dusan.salak@aos.sk

VOJENSKÉ REFLEXIE

AOS

VOJENSKÉ REFLEXIE

Vojenské vedecko - odborné periodikum

Vydavateľ: Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika
v Liptovskom Mikuláši

Demänovská cesta č. 393
031 06 Liptovský Mikuláš 6

Počet strán: 144

Náklad: elektronický časopis uverejnený na internete:
www.aos.sk

Vydané: jún 2016, ročník XI, č. 1/2016

Foto obálka: Mgr. Mário PAŽICKÝ

Obálka: Ing. Dušan SALAK

ISSN 1336-9202

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNICA